

Dayanışma

KASIM 1986

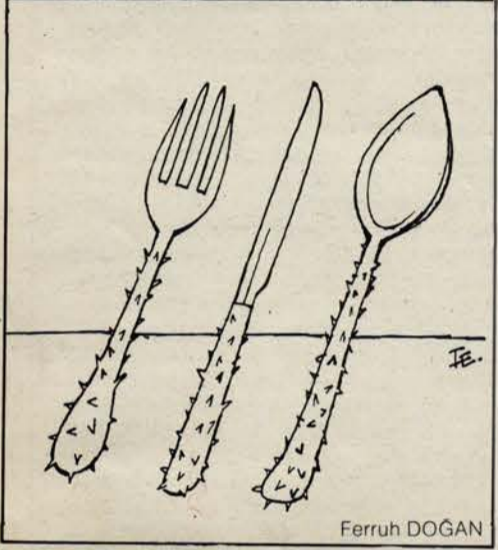
SAYI: 52

Özal'ın intikamı: Zam! Seçim sonrası zam kasırgası

Seçim sonrası zamları yüzde elliye aştı. Özal'ın hatırına seçim öncesi zam yapmayan özel sektör, seçimden sonra zamları sıraladı.

Zam yapmak doğal, ertelemek ise halka verilmiş bir lütf gibi gösteriliyor. Zam Türkiye'de hayatın olağan bir görüntüsü oldu.

Özal, ara seçimlerden önce durdurduğu ve seçim meydanlarında yemin billah seçim ertesinde yeniden çalışmayacağına vaadettiği "otomatik zam makinası"ni, seçimlerden sonra çalıştırdı. Seçimden umduğunu bulamamanın etkisiyle de zamlar tam bir intikama dönüştü. Tekel ürünlerine, demir çelik ve çimento ve devlete üretilen temel ihtiyaç mallarına yüzde 50'yi aşan zamlar yapıldı. Aynı oranda zamlar, zincirleme olarak özel sektörden geldi. Zam, devletin ve özel sek-

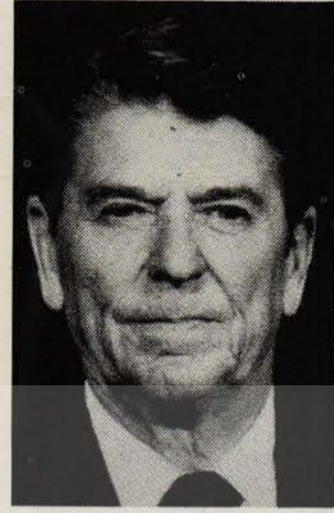
Ferruh DOĞAN

Teksif (Şevket Yılmaz) Grev mi?

80 bin tekstil işçisi adına sözleşme görüşmeleri yürüten Teksif uyuşmadı ve "uyuşmazlığa" gitti. Halit Narin işveren kanadı adına, bir yıl önce açıklanmış "ilkeleri" kabul ettirmek istedi, bir adım gerilemedi. "uyuşmazlık" buradan doğdu.

Tekstil işçileri, ülkede en kötü koşullarda en az ücret ve sosyal güvenlikle çalışan bir işçi kesimidir. Pek çok küçük işyerine dağılmış haldedir. Çok güçlü ve kararlı bir sendika yönetimi ancak bu işçi kesiminin çıkarlarını savunabilir. TEKSİF bu niteliklerinden yoksun bir sendikadır. Üstelik sözleşme görüşmeleri sendikaların (işçilerin) değil, sendika genel başkanı ve aynı zamanda Türk-

(Devamı 7. sayfada)

Reykjavik'te SDI engeli

İzlanda'nın başkenti Reykjavik'te geçtiğimiz haftalarda gerçekleşen Gorbaçov-Reagan görüşmesinin sonuçları dünya barış güçleri ve tüm dünya halkları açısından nükleer silahsızlanma yönünde atılması gereken adımların hayati önemini bir kere daha vurguladı. Görüşme aynı zamanda ABD yönetiminin tüm insanlığa yönelttiği barış düşmanlığını da apaçık sergiledi.

Sovyetler, Reykjavik görüşmesinde dünya halkları ve dünya barışı karşısındaki sorumluluğun gerçek bir örneğini sergiledi.

SBKP MK Genel Sekreteri M. Gorbaçov'un Reykjavik zirvesine götürdüğü öneriler başlıca şu noktalarda toplanıyordu:

● Karada, denizde ve havada konumlandırılmış stratejik saldırı silahlarının önümüzdeki beş yıl içinde yüzde 50 oranında azaltılması.

● ABD ve Sovyetler Birliği'nin tüm Avrupa'daki orta menzilli füzelelerinin tümünden yok edilmesi.

● Menzili bin km.'ye kadar olan füzelelerin sayısının dondu-

(Devamı 7. sayfada)

İtalya ve Türkiye'den sonra F.Almanya'da da hükümet Pişmanlık Yasası hazırlıyor

Gerici Kohl hükümetinin 7 Kasım'da parlamento'ya sunmayı tasarladığı antidemokratik bir dizi yasa değişikliğini içeren paket, İçişleri Bakanı Zimmermann ve bilim gerici politikacılar tarafından "terörizme karşı mücadelede" etkin bir silah olarak savunulurken, başta SPD ve Yeşiller olmak üzere tüm demokrat ve ilerici çevrelerin tepkisiyle karşılaştı.

FDP tarafından da benimsenen yeni yasa tasarısının, İçişleri Bakanı Zimmermann'ın belirttiğine göre, "itirafta" bulunan teröristleri "tahliye, bolca para ve muhtemelen yeni bir kimlikle" ödüllendirmeyi içermesi de düşünülüyor.

(Devamı 7. sayfada)

IG Metall ve IG Druck und Papier sendikalarının kongreleri yapıldı

Geçtiğimiz günlerde DGB'nin en büyük sendikalarından IG Metall ile IG Druck und Papier sendikalarının olağan genel kurulları yapıldı. Barış, silahsızlanma, işçi ve demokratik haklar ile sendikal mücadele konularında bir dizi kararların alındığı kongreler, F. Alman işçi sınıfı hareketinin önümüzdeki günlerde izleyeceği gelişme çizgisinin de göstergeleri oldular.

IG Druck und Papier Kongresi 13-17 Ekim tarihlerinde Essen'de toplanan 14. olağan

(Devamı 7. sayfada)

Ekmek ve Hak Bildirgesi yurtdışında da imzaya açıldı

Gazetemizin geçen sayısında tam metnini yayınladığımız "Ekmek ve Hak Bildirgesi" yurt dışında da imzaya açıldı. Yurt dışında kurulan "Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişimi"nin bir yazıyla demokratik göçmen işçi örgütlerine imza kampanyasına destek olunması için gönderdiği bildiğe, Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan Türkiyeli işçiler tarafından da olumlu karşılandı.

Okurlarımızın da kolayca görebileceği gibi, bildiğe metninde gazetemizin kendi görüşleriyle bağdaşmayan bazı bölümler ve tespitler bulunuyor. Ne ki, metnin ana teması ve göreceği işlev yanında bunlar ayrıntı sayılabilirler. Bu nedenle Türkiye'de verilmekte olan demokratik hak ve özgürlükler mücadelesine katkıda bulunacağına inandığımız bildirgenin imzalanması ve imza kampanyasının yaygınlaştırılması için okurlarımızın ellerinden gelen çabayı göstereceklerine inanıyoruz.

Bilim giyotin altındadır

Bilar A.Ş. açıklanmış amaçlarından birini daha gerçekleştiriyor: Bilim Merkezi. Ankara'da açılan bu Bilim Merkezi, YÖK yasasıyla ve sıkıyönetimce üniversitelerden uzaklaştırılmış öğretim üyesi bilimadamlarını istihdam edecek. Öğrenciler de, Doçramacı'nın kurduğu ve öğrencilerini "seçkinler"den seçen Bilkent Özel Üniversitesi'nden farklı olarak "dileyenlerden" seçilecek.

(Devamı 7. sayfada)

CIA adına çalıştığını itiraf eden pilot Hasenfus'un 30 yıl hapsi isteniyor.

Nikaragua'ya yönelik saldırılar CIA'nın maskesi düştü

Geçtiğimiz ay, Sandinist Halk Ordusu'na bağlı birlikler Nikaragua'nın Kostarika sınırı yakınında bir uçak düşürdü. 50 bin minalı tüfek ve tonlarca mühimmat yüküyle bu uçak Contralara silah taşıyan Amerikan askeri nakliye uçaklarından sadece biriydi. İçindeki dört Amerikalı "askeri danışman"dan sağ kalan Eugene Hasenfus (45). El Salvador'da ABD güvenlik görevlileri olarak çalıştıklarını açıkladı. ABD Deniz Kuvvetleri eski mensubu Hasenfus'un eşi ve kardeşi de onun CIA hesabına çalıştığını doğruladılar.

Sandinist Halk ordusu Güvenlik Bölümü şefi Ricardo Wheelock'un, ölen pilotların "askeri danışman" olduklarını belgeleyen evrakları gösterdiği ve Kaliforniya'dan Washington'a kadar uzayan isim ve adres listesinin bulunduğunu açıkladığı Managua basın toplantısında Hasenfus, aynı uçağın El Salvador'daki Ilopango Havaalanı'ndan 6 kez Honduras'daki Aguacete Havaalanı'ndan dört kez olmak

(Devamı 7. sayfada)

TÖB-DER Konferansı:
"Türkiye'de Sözcü Demokrasi ve Öğretmenlerin Örgütlenme Olanakları"
Ek sayfalarımızda

Prof. K. Liebe-Harkort
"Uluslararası dayanışma bilimin önemli bir ilkesidir"
Ek sayfalarımızda

Farklı bir Türk-İş Kongresi'ne doğru
2. sayfamızda

Yabancılarla seçme-seçilme hakkı üzerine görüşler
3. sayfamızda

Barış Kongresi'nin kapanışında konuşan Kongre delegelerinin en genç 12 yaşındaki Petya Savova, Kongre Başkanı 91 yaşındaki Hermod Lannung'la.

Dünya Barış Kongresi Kopenhag'da toplandı

BM tarafından Uluslararası Barış Yılı ilan edilen 1986'nın en kapsamlı ve büyük barış toplantısı geçtiğimiz günlerde, 15-19 Ekim tarihleri arasında Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da yapıldı. 133 ülke ve 50'den fazla uluslararası örgütten sayıları 2500'e varan temsilcinin katıldığı Dünya Barış Kongresi, nükleer silahlanma yarışının alabildiğine tırmandırıldığı ve uzaya taşınmak istendiği günümüzde, insan soyunun varlığını sürdürülebilmesi ve kalıcı bir barış için güçlü ortak eylemin gereğini vurguladı.

(Devamı 7. sayfada)

DYP'nin Kokusu

Eski başbakanlardan, iki kez sâkıt ve hâlen yasaklı politikacı S. Demirel'in dediğine göre "Meydanlar DYP iktidarı kokuyor"muş!

Evelallah! Kokuyor ki ne kokuyor! DYP'nin ara seçim kampanyasında su gibi harcanan paranın kokusu bu. Kilometrelerce uzayan bindirilmiş konvoylara, helikopterli seçim gezilerine, adaylara günümüz rayicinden destek sağlamaya, her birinde davetli sayısı ikiyüzden aşığı düşmeyen politik platform ziyafetlerine harcanan, üstüste konulduğunda kaç yüz milyonu, ya da milyarı bulduğu nedense pek araştırılmayan paralar...

Biliniyor, S. Demirel ve çevresi "hesap adamları" olarak sermaye artırımından iyi anlarlar. 12 Eylül'den bu yana geçen altı yılı aşkın sürede milletin, geniş seçmen yığınlarının anasını ağlatmacasına uygulanan 24 Ocak politikası ve T. Özal türü "yeni ekonomik düzen"den eski AP'li yârânla teşkilatçı dostların yeterince nasıplendikleri anlaşılıyor. Bunlardan sağlanan maddi imkânlarla kimi uyanık ve tedbirli holdingçilerin "alternatif başış" uygulamasını da katarsanız değirmenin suyunun niçin ve nasıl böyle bol aktığı daha iyi çıkar ortaya. Meydanlarda halkın son altı yılda bıçak kemiğe dayanmacasına fukaralaştırıldığını söyleyen Demireller yasak delme operasyonlarında su gibi para harcayabiliyorlar.

Bu işin bir yanı. S. Demirel ve çevresi, mensubu ve temsilcisi oldukları sınıf adına milletin fukaralaştırılması sürecinden yararlanmasını pekâlâ bildikleri gibi, ayrıca milletin fukaralaştırılmasını ve son altı yılda çektiklerini kendileri için politik sermayeye çevirmesini de çok iyi bilmekteler. Faşizmin ekonomik-politik baskısını millet etinde, kemiğinde yaşarken onlar köşelerinde oturup eski teşkilât ipelerini ellerinde tutmak, her kademe bürokratik ve diplomatik ilişkileri sürdürmek, geleceğe yönelik çok yönlü entrikalar çevirmekle meşguldüler. Ve onunla yetindiler. Gözleri, sadece, Evren-Özal rejiminin doğurduğu genel hoşnutsuzluk birikimindeydi. Yığınların faşizm altında uğradıkları her kaybı kendi pozitif hanelerine yazıyorlardı. Şimdi de hesapları tuttu diye sevinçten göklere uçuyorlar. Niçin sevinmesinler ki? Sıkıntıyı çeken millet, maddi ve politik her anlamda parsayı toplayan onlar!

Kapitalist düzende politikacının ve "her durum ve şartta" işi tıkırında burjuva politikacının ne olduğunu göstermek bakımından bu olgunun sırası geldikçe vurgulanması önemlidir. Bu olguyu öne sürerek tüm burjuva politikacıları —bu arada Demirel gibilerini de— Evren ya da Özal türü faşistlerle aynı kefiye koymak elbette yanlıştır. Ama bu ne kadar yanlışsa, aynı olguyu gözardı etmek, yığınların politik bilincinden uzak tutmak da o kadar büyük bir yanlıştır. Faşizmin azgın saldırısından çalışan yığınların, sabit ve dar gelirli orta kesimlerin, köylünün, aydınların uğradıkları kayıpta S. Demirel gibi burjuva politikacılar düşen sorumluluk payı her yeri geldiğinde vurgulanmalı, özellikle de onların bugün —onca günahlarına ve suçlarına rağmen— kamuoyuna âdeta birer "kurtarıcı" gibi sunulmalarına karşı çıkılmalıdır.

Meydanlar DYP iktidarı kokuyormuş!
Biz o kokuyu iyi biliriz!

Dayanışma

Farklı bir Türk-İş kongresine doğru

12 Eylül 1980 askeri faşist darbesi ile altı yıldır koyu bir karanlığa sürüklenen ülkemiz şartlarında yapılacak olan Türk-İş'in 14. Kongresi işçi sınıfı için de, tüm emekçi halk güçleri için de bir çok bakımdan büyük önem taşımaktadır. Bunları sırasıyla ve kısaca ele alalım.

● Tekelci parabolünün çıkarları doğrultusunda iktidarı gaspeden generallerin ilk hedefi işçi sınıfıydı. Grevler yasaklandı, öncü işçiler öldürüldüler, hapsedildiler veya işten atıldılar. DİSK kapatılarak varlığı yağma edildi. Gerçek ücretler yarı yarıya indirilerek, bir avuç asalak için vitrinlerinde her cins malın bulunduğu ülkemizde işçi sınıfı görülmemiş bir yoksulluğa ve açlığa mahkûm edildi. Antidemokratik iş kanunları çıkartılarak en küçük hak arama yolları kapatıldı. Böylece ülkemiz emperyalist ülkelerin çok uluslu şirketlerine "ucuz ve uysal" işçi cenneti olarak pazarlanmaya çalışıldı.

Kabul etmemiz gerekir ki, burjuvazi başarılı olmuş, isteklerinin bir çoğunu elde edebilmiştir. Ama hayatı ve sınıf mücadelesini durduramayacağına göre başarıları geçicidir. Nitekim işçi sınıfı içinde derlenip toparlanma, yaraları sarma çalışmaları çoktan başlamış, kaybedilenler hiç unutulmadan yeni mevzilenmeler yolunda ileri adımlar atılmıştır. Şimdi yapılacak gereken, bütün yasal engellere rağmen ve tüm demokrasi güçleriyle de elele tutuşarak, mevcut faşist saldırganlığa karşı durmak, çeşitli hak ve özgürlükleri yeniden kazanabilmek için emin adımlarla ileri doğru yürümektir. Bunun için tutunulacak ilk dal, gereken ilk araç bir sendikadır. İşte önümüzdeki Türk-İş kongresinin en önemli yanı burasıdır. Madem ki işçi sınıfına ülke çapında örgütlü, merkezi bir sendika lazımdır ve madem ki DİSK şimdilik elimizden alınmıştır, o halde Türk-İş bizim olmalıdır!

● Elbette bu hemen olabilecek bir şey değildir. Türk-İş'e üye olmak bunun ilk adımdır. 400 bin DİSK üyesi işçi bugün Türk-İş'e üyedirler ve olan bitenin acısını bütün ağırlığıyla yaşayan 1,5 milyona yakın Türk-İş üyesiyle aynı çatı altında birleşmişlerdir. Şimdi sıra Türk-İş yönetimindeki sarı sendikacılardan işçilerin çıkarlarını hiçe sayan politikalarının hesabını

sormaya gelmiştir. Bu kongre bunun için bir fırsattır. Faşist saldırganlık karşısında seyirci kalan, hatta faşist hükümete genel sekreterini bakan olarak vererek, Yüksek Hakem Kurulu denilen, ücretleri açlık seviyesinde tutmakla görevli organa katılarak, faşizmin hemen bütün suçlarına ortak olan Türk-İş yöneticilerine duyulan öfke büyüktür. İşçi sınıfı bu öfkeyle 34 yıllık Türk-İş'i sarsacak, tepesindeki asalakları düşürecekler. Ama bu kongrede, ama bir sonraki, bu mutlaka başarılacaktır!

● Değişmesi gereken sadece yöneticiler değildir. Bugüne kadar Türk-İş'e hakim olmuş Amerikan tipi sendikacılık anlayışının her yönüyle mücadele edilmelidir. İşçileri sınıf körlüğüne sürükleyen partilerüstü politika, tabanın söz ve karar sahibi olmasını, sendika içi demokrasiyi engelleyen iç tüzük ve yönetim şekli bunların başında gelmektedir. Türk-İş'in kuruluşundan beri, Amerikan gizli örgütlerinin güdümündeki uluslararası sendikal üst kuruluşlarla ilişki içinde olduğu ve üyelerinin topladığı aidatlardan daha fazlasını bu kuruluşlardan "eğitim yardımı" diye aldığı bilinmektedir. Bu duruma son verilerek Türkiye işçi sınıfının uluslararası sendikal alanda layık olduğu saygın yeri alabilmesi için çalışılmalıdır.

İşte bu ve benzeri hedefler uğruna, şüphesiz uzun sürecek bir mücadele süreci sonunda Türk-İş "bizim" olacaktır. DİSK böylelikle yaşatılacak, "sınıf sendikacılığı" bayrağı bu şekilde yükseltilecektir. Belki bu kongrede kesin sonuç alınamayacaktır ama, cephe genişletilecek, yeni dostluklar kurulacak, mutlaka kısmi bazı başarılar elde edilecektir. Bugün en ilkel ve hayati talepleri hedefleyen işçi sınıfımız, unutulmasın ki, daha dün denebilecek bir yakın geçmişte genel grevlerle, işkolu grevleriyle, 500 binlik 1 Mayıs gösterileriyle burjuvaziye kök söktürmüştür. Uğradığı faşizm şokuyla unutturulmaya çalışılan sınıf bilinci ve hafızasının ışığında önündeki mücadeleye basamaklarını sandığından da hızlı çıkmaya adaydır.

● Kongre, faşizmin zulmüne uğrayan tüm emekçi halk için de önem taşımaktadır. Evren'in kuklası Özal hükümetinin politikası sonucu milli gelirden üç-

retlerinin aldığı pay ilk defa % 20'nin altına düşürülmüştür. Doymak bilmez bir hırsla kaymak tabakasını yiyen tekeller ve etraflarında kümelenmiş bir milyon parazit karşı 50 milyon insan içine düşürüldükleri işsizlik, yoksulluk, sefalet ahlaki yozlaşma ortamından kurtuluş için yavaş yavaş seslerini yükseltmekte; faşizmle ve çürümüşlükle mücadelenin yollarını aramaktadırlar. Türk-İş kongresinden yükselcek olan "iş-ekmek-hürriyet" sesleri ve bu yolda kazanılacak başarılar yoksul köylülere, memurlara, gençlere, zindanlardaki demokratlara güven verecek, ışık tutacaktır. Faşizmin sistemli olarak ve ısrarla yürüttüğü emekçileri politika dışı tutma çabaları boşa çıkarılacaktır. Evren'in "anayasa" dediği "askeri nizama" kefil olan Şevket Yılmaz'dan sorulacak hesap, atılacak her tokat faşizme de, Özal'a da, Evren'e de atılmış olacaktır. Kısacası kongre, top-

yekün demokrasi mücadelesinde ileri bir adım, ileri bir mevzilenme olacaktır.

Evet yapılacak çok şey, söylenecek çok söz var. Daha, 5 milyon işçiden sendikacı olanların sayısı iki milyonu bile bulmazken, Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) iş hukuku ve sendikal özgürlükler hakkındaki evrensel ilkeleri bile ülkemizde uygulanamazken, Türk-İş'in bu kongresi elbette bir son değil, başlangıç olacaktır. Fakat bu ilk adım iyi yönde olacağına, 34 yıllık örgütün bu 14. kongresinin diğerlerinden farklı olacağına işaretini bizzat Şevket Yılmaz ve hempaları verdiler. İşçi sınıfının artan hoşnutsuzluğu ve genel olarak yükselen demokrasi mücadelesi karşısında sıkışınca Türk-İş tarihinde alışılmadık "eylem" kararları aldılar. Bunların çoğu zevahiri kurtarmak içindi, kongre hazırlıydı, dansıklı dövüştü ve yapılamadı. Yapmak zorunda kaldıklarında ise işçilerden gereken cevabı aldılar. Asıl cevap kongrede verilecektir. Alışılmış kongre oyunları, delege pazarlıkları, onları ilelebet kurtarmaz. Bütün burjuva işbirlikçileri ve sendika ağaları gibi Şevket Yılmaz, Sadık Şide ve benzerlerinin de yeri, tarihin çöplüğüdür.

Bunu başarabilmek için; sınıf sendikacılığı bayrağını yükseltmek için; daha fazla ekmeğe, daha fazla hürriyet için; bugün ve yarın, tüm sosyalist, ilerici, demokrat, namuslu işçiler, sendikacılar, işçi önderleri: Elele ve omuz omuza!

Gerçek gazetesinin Ekim 1986 tarihli 243. sayısından alınmıştır.

Faşizm emekçilere ne getirdi?

Faşizmin işçilere, emekçilere dayattığı yaşama koşulları somut bir ifadesini kuşkusuz fiyat artışlarında buluyor. Basında yer alan 1980 ve 1985 yılları karşılaştırmalı sayıları yaşanan koşulları tüm açıklığıyla yansıtır.

1980 yılı Kasım ayında bir kilo pirincin fiyatı 79 lira iken, 1985 Kasım ayında 360 lira olmuş. Aynı şekilde, temel gıda maddelerindeki artışlar da şöyle: Ekmeğin kilosu 22 liradan 150 liraya, patates 29 liradan 130 liraya, fasulye 74 liradan 570 liraya, şeker 44 liradan 190 liraya, et 310 liradan 1630 liraya, zeytin 232 liradan 1300 li-

raya, peynir 208 liradan 1400 liraya, süt 52 liradan 220 liraya, yoğurt 79 liradan 412 liraya, zeytinyağı 178 liradan 810 liraya çıktı.

Bir başka deyişle faşist cuntanın yönetimi gaspettiği 1980 sonbaharından 1985 sonbaharına fiyat artış oranı şöyle oldu: Pirinç % 356, ekmeğe % 582, patates 348, fasulye % 670, şeker % 322, et % 426, zeytin % 460, peynir % 573, zeytinyağı % 355, süt % 323, yoğurt % 422 artış gösterdi.

İşçi Sınıfı Tarihinden

"Grev kırıcı"lara karşı

Sendikalaşmaya karşı işverenlerin saldırısı işçi sınıfının mücadele tarihinde kararlı direnişlere yol açtı. Ekim 1935'de Güney Galler'de maden işçilerinin güçlü sendikası Güney Galler Madenci Federasyonu'nu (SWNF) zayıflatmak üzere girişilen saldırıya karşı madenciler maden ocaklarında kalarak direndi-

ler. Bu direniş, daha sonra 1936 ve 1937'de Fransa ve ABD'de yaygınlaşacak olan oturma grevi ve işgal eylemlerinin habercisi oldu. Resimde Dare bölgesindeki Galli madenciler Ekim 1935'de "grev kırıcı" işveren sendikasına karşı gerçekleştirdikleri oturma eylemi sonrasında görülüyor.

GERÇEK gazetesinden fabrika haberleri

ELTOR'DA ZORBA BASKILAR SÖKMEYECEK

Fabrikamız Edirne'de Maden-İş kolunda, TRT'de bolca reklamı yapılan kendimiz üretip, evimizde kullanmadığımız E.C.A su bataryaları üretmektedir.

Yaklaşık 120 işçi çalışmakta, bu sayı bazı aylar 160 civarına çıkmaktadır. Bunun sebebi sözleşmeli olarak işçi alınmasıdır. Fazla miktarda sipariş varsa sözleşmeli işçi alın-

BAKTIŞ

E. Mahmut Söner

İdamlık Günah

Çankaya Belediyesi'nin yıktığı gecekondu enkazının altında kalan iki çocuk öldü. Olay, esasen son altı yıldır dramatik bir süreç yaşamakta olan Türkiye toplumunda, sıradan bir "zabita vakası" olacakken, politik boyutu bir tartışmaya konu oldu. Böyle olması, belediyenin kendisini savunmak amacıyla, "olayın, mülkiyet hukukunun uygulanmasından doğduğunu" söylemesinden kaynaklandı.

Eğer hazırsanız, istiyorsanız, belli bir şartlanışınızla çelişkiye girip sizi rahatsız etmeyecekse, geliniz şu "mülkiyet" konusunu birkaç satırla irdelemeye çalışalım. Nasıl bir "mülkiyet" ki bu bebek cesetlerinin üstünde oturmaktadır?

Proudon, felsefi bir tez olarak ileri sürer ki; bütün kötülüklerin insanoğlunun çektiği bunca acıların sebebi mülkiyettir; "mülkiyet bütün kötülüklerin anasıdır" ve hatta "mülkiyet hırsızlıktır"!

Bu toptancı ve eksik görüş hiçbir şey açıklamıyor. Ama "doğrunun" izi üzerinde olduğu da söylenebilir.

Doğrusu nedir? Doğrusu, genel olarak "mülkiyet" değil, şu veya bu şeyin mülkiyetinde, genel mülkiyet olgusunda değil, mülkiyetin biçiminde aranmalıdır. Aranmış ve bulunmuştur da!

İlginc olan şudur: İnsanları en yaygın ve en derin biçimde mülksüzleştiren, mülkiyeti "kutsal" ilan eden ideolojinin egemen olduğu durumdur; mülkiyeti "kutsallık" kılıfından çıkarıp çıplak şekliyle insana sunan ve mülkiyet ideolojisini böylece yıkan ideolojinin egemenliği, insanlara daha çok mülkiyet sağlayan biricik durumdur. Bu paradoks şuradan geliyor:

Mülkiyeti temel kategorilerine ayırmak gerekiyor. Yiyecekler, giyecekler, ev, araba, ev eşyaları, eğlence imkân ve araçları, kültür araçları vb. gibi. İşte bunlar "yaşama araçlarıdır" ve insan bunlara sahip olmaya layıktır. Toprak, fabrika, hammaddeler ve bütün iş makineleri vb. gibi, işte bunlar, yaşama araçlarını üreten üretim araçlarıdır. İkinci kategori üzerindeki özel mülkiyet biçimi daraldığı ve kalktığı oranda birinci kategoriden mülkiyet yaygınlaşmaktadır. Özel mülkiyet ideolojisi, bu ikinci tür mülkiyeti "dokunulmaz" kılmaya, böylece yaşama araçlarını da azınlığın elinde yoğunlaştırarak sömürüyü kutsallaştırmaya matuftur. Ama öyle ki, bir kez "kutsallık" mertebesine ulaşmış ideolojik bir değer haline geldikten sonra, sıradan bilincin bu çıplak gerçeği görmesi bütünü imkânsızlaşır.

Özel mülkiyet ideolojisinin çok güçlü olduğu ve emekçi halk yığınlarını sarıp sarmaladığı ülkelerden biri de Türkiye'dir. Dünyalığını yığmış olanları koyun bir kenara, kazara bir gecekondu sahibi olmuş fukara bile, komünizmin "bu kiş gelip tapuyu deleceği" propagandasından kolayca etkilenir. "Komünizmde", kendisi gibi fukaraların, işsiz, evsiz, tatil ve eğlencesiz, okulsuz ve hastanesiz olmadıklarını, dolayısıyla insanlaştıklarını anlatsanız da anlamak istemez. Anlaması için, onun zavalı mülkiyetinin, "mülkiyetin kutsallığı" adına başına yıkılması, altında masum yavrularının ezilip canvermesi mi gerekiyor? Açıkçası, kesin "hayır" değil; belki evet, belki hayır!..

Türkiye'nin fakir fukaraları, işçileri, emekçileri, küçük bir mülkiyet hayalinin peşinde koşarken eriyip giden insanları, ekmeğe kavgasını, ulusundan, çocukluk hayallerinden, toprağından ve suyundan çok uzakta, gurbette sürdüren yoksulları, şunu iyice bilmekte yarar var: Özel mülkiyetin "kutsallığı" sana, gerçeğini kendine vaadedenden bu sömür düzeni, sen onun özel mülkiyet ideolojisine tapındıkça sürecektir; ve sürdüğünce sen ne mülkiyet sahibi olabileceksin, ne de mülkiyet karşısında özgür ve insan kalabileceksin. Sen mülkiyet kavramının ve ideolojisinin önünde boyun eğerken, o mülkiyetin hukuku, beslenme yetersizliği olarak çocuklarını kemirecek, sen bu şartlanışlığının arkasında koşup soluksuz kalırken o özel mülkiyetin hukuku, işsizlik, yoksulluk, borç-haciz, umutsuzluk, karamsarlık kılıfında kapını her gün çalacak ve işte; belki de bir gün dönüp geldiğinde akşam, tıpkı şu Dikmen'deki emekçi gibi, iki yavrunun cesetleri üzerine dikilmiş özel mülkiyet bayrağını göreceksin. Bu dram, senin onu yaşamak istediğin, ondan kurtulmak için ayağa kalkmadığın sürece devam edecektir.

Mülkiyet mi? Hâlâ açıklamış değil miyiz bu kutsal muammayı? Öyleyse konuyu değiştirelim: Kavramın içine herşeyi sokabilirsiniz, kenef bile "umumi" değilse, özel mülkiyettir; ama insan, sadece insan; etkisi altına sokulabilir ama özel mülkiyet kavramı içine sokulamaz.

Gene de konuyu tam olarak toparlayamadığımızı düşünüyorum. Ama toparlayan var: "...o serseri adam neden gecekondu yapmış. Gecekondu yapmanın cezası idam gerektiren bir suç; Allah da ona cezasını vermiş." (ANAP Çankaya milletvekili Rezzan Şahinkaya, Tercüman, 23 Ekim 1986)

Anlaşıldı mı?

işverenle bir olup işçilere ceza yağdırmaktadırlar.

İşbirlikçi posta başları adeta başımızda kraldan kralcı kesilmektedir. Su içmek, tuvalete gitmek üzere bağlanmış vaziyette. İzin almadan gidenler disipline verilmekte, doktora çıkarmaları engellenmekte, viziye kağıdı yazılmamakta, fabrika doktoru tarafından hastaneye gönderilmektedir.

Faşizm patronlara her türlü imkânı sağlamıştır. İşçiler, emekçiler için gerçekten katlanılması zor günler yaşamaktayız. Ancak faşizmin ebedi olmadığını, faşist liderlerin sonlarının ne olduğunu çok iyi bilmekteyiz.

Bize yapılacak her türlü baskılar gelecek günlerin bizim olmasını engellemeyecek, aksine o günlere bizi yaklaştıracaktır.

Bir Gerçek okuru.

Gerçek gazetesinin Temmuz 1986 tarihli 242. sayısından alınmıştır.

Seçme-seçilme hakkını mücadele ederek kazanabiliriz

Yabancılar yaklaşık otuz yıldır F.Almanya'da yaşıyorlar ve yasaların belirlediği çerçevede her türlü yükümlülükleri yerine getiriyorlar. Vergilerini ödüyor, çocuklarını okula gönderiyor, resmi makamlarla çeşitli ilişkileri oluyor, vb.

Yasaların belirlediği görevleri aksatmadan yerine getiren Türkiyeliler ve diğer yabancılar yukarıda saydığımız görevler ve benzer diğer görevleri belirleyen, oluşturan kişilerin seçiminde ya da bu yasaların doğrudan oluşturulmasında hiçbir şekilde söz sahibi değildir.

F.Almanya'da yabancıların seçme-seçilme hakkı özellikle son yıllarda yoğun bir şekilde tartışılıyor. Buna yabancıların yaşadığı diğer B. Avrupa ülkelerinin bazılarında yerel planda da olsa seçme-seçilme hakkının yabancılar tarafından kullanılmaya başlanması daha da yoğunluk kazandırdı.

DAYANIŞMA gazetesi olarak yabancıların seçme-seçilme hakkını kazanabilmesi doğrultusunda yürütülen çalışmalara belli bir ivme kazandırma gayesiyle tüm yabancılar ve Almanlara yönelik hazırladığımız sorulara

verilen cevapları bu sayımızda ve önümüzdeki sayılarımızda yayınlıyacağız.

Aşağıda bu konuda DAYANIŞMA gazetesi olarak hazırladığımız soruları yazıyoruz. Okurlarımızdan bu konuya ilgi duyanların kısa kimliklerini de belirterek gönderecekleri cevapları gazetemizin gelecek sayılarında yayınlıyacağız.

● **F.Almanya'da çalışan ve yaşayan yabancıların bu ülkede yerel seçimlerde seçme-seçilme hakları yok. Birkaç Avrupa ülkesinde ise bu hak yabancılar tarafından kullanılıyor. F.Almanya'da yaklaşan genel seçimlerle birlikte, yabancıların yerel planda da olsa seçme-seçilme hakkı üzerine tartışmalar yoğunlaşıyor. Yabancı düşmanlığını geriletme ve yerli-yabancı toplumların kaynaşması açısından da önemli bir etken olabilecek "yabancıların seçme-seçilme hakkı" konusunda neler düşünüyorsunuz?**

● **Yabancılar yerel seçimlerde seçme-seçilme hakkının sağlanması konusunda neler yapılmalıdır?**

Helmstedt'ten Memnune Güler:

"Bu hakkın kazanılabilmesi için herşeyden önce örgütlenmeli"

12 yıldan beri F.Almanya'da yaşayan ve Helmstedt'deki Königs-lutter sigara fabrikasında işçi olarak çalışan Memnune Güler aynı zamanda işyeri temsilcisi görevini de yürütüyor. Güler Dayanışma Helmstedt muhabirinin kendisine yönelttiği soruları şöyle cevaplandırdı:

1951 doğumluyum ve 1974'ten bu yana F.Almanya'da yaşıyorum. Yabancılar seçme-seçilme hakkının verilmesi çok iyi olur. Bildiğiniz gibi F.Almanya'daki yabancıların en yenisi 10 yıldır burada yaşıyor. F.Almanya'daki yaşayan yabancıların toplam sayısı diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla. Bence, Almanya'da yabancılar seçme-seçilme hakkı verildiğinde başta Türkler, İtalyanlar, Yugoslavlar, Yunanlar sayı olarak kendilerini temsil edecek aday seçmen sayısı çıkarılabilecek durumdadırlar. Alman hükümeti bu konuda haksızdır. Biz bu çağda ne ülkemizde ne de burada bu hakla sahibiz. Oysa bu hak bizlere verilmelidir. Böyle bir hakkı kazandığımızda, bence, iş alanında geri plana alınmayız. Almanya'da bulunduğumuz sürece kültürel eksikliklerimizi gideririz. Çocuklarımızın geleceği açısından yerli ve yabancılar arasında varolan güvensizlik hisleri önlenmiş olur. Konut problemi bir ölçüde giderilir, yabancı düşmanlığının önüne geçilebilir.

Eğer seçme-seçilme hakkı yabancılar tarafından kazanılabilir ve yabancıların temsilcileri Eyalet meclislerine girebilirse, bu temsilciler Alman temsilcilerle daha yakından ilişkiye geç-

bilirler. Siyasi yollarla ve resmi kanallarla yapılacak çalışmalar sonucu yabancı düşmanlığını yaratanların kim olduğu daha çok açığa çıkar. Basından, radyodan ve televizyondan Alman halkına çağrı yapılarak burada bulunan yabancı işçilerin Al-

man ekonomisine büyük katkılarda bulunduğu, yabancıların yıllardan beri bu ülkede yaşadıkları ve herkes gibi onların da vergilerini düzenli ödedikleri sık sık hatırlatılabilir.

Bu hakkın kazanılabilmesi için herşeyden önce yabancılar örgütlenmelidir. Ve örgütlen-bildikleri oranda da Alman sendikalarına, ilerici partilere, demokratik kuruluşlara bu durumu iyice anlatmalıdırlar. Bunun dışında yabancılar bu hakkın kazanılması doğrultusunda çeşitli gösteriler yapmalı, imza kampanyaları başlatmalı, konferanslar düzenlemelidirler.

Batı Berlin'den Marianne Kircher:

"Görevleri olanların hakları da olmalı"

Batı Berlin'de öğretmenlik yapan Marianne Kircher'in yabancıların seçme-seçilme hakkı konusunda B.Berlin muhabirimizin yönelttiği sorulara verdiği cevabın geniş özeti veriyoruz.

Yabancı düşmanlığına karşı koyabilmek, yabancıların seçme-seçilme hakkını kabul ettirebilmek için düşüncenin değişmesi, bunun için de (diğerlerinin yanında) lisanın, ifade tarzının değişmesi zorunludur.

F.Almanya'daki çeşitli uluslardan insanlar için seçme ve seçilme hakkı konusunda cevabım elbette ki evet olacaktır. F.Almanya'da yaşayan değişik uluslardan insanların vergi ödemek gibi, kanunlara uymak gibi, Alman dilinde eğitim görmek, resmi makamlarla ilişkiler, tahsil zorunluluğu vb. gibi görevleri vardır. Ve yabancılar bu ve benzeri görevleri yerine getirmediği zaman cezalandırılmaktadırlar.

Görevleri olanın, hakkı da olmalıdır. Bu kişiler, bu toplumda karşılaşılan sözleşme, kural ve kanunların tümü üzerinde söz hakkına sahip olmalıdırlar. Ben bunu toplumda yaşayan tüm insanların gereken biçimde birarada yaşamaları için kesin şart olarak görüyorum.

Değişik uluslardan insanların çıkarları ve ilgi alanları ancak yine onlar tarafından temsil edilebilirler. Bunun yanısıra başkalarının haklarını savunma temelinde dayanışma gösterme de küçümsenemez. Ama, ben bunun yeterli olduğundan kuşkuluyum. Eğer bir ulustan insanlar biraraya gelip yeterli bir baskı gücü oluşturamıyorsa onların hak istemleri desteklenmelidir, fakat asıl belirleyici olan o halk grubunun kendi gücünü kullanmasıdır. O halde, bundan değişik uluslardan insan gruplarının en iyi temsil edilmeleri anlaşılıyorsa, seçme hakkı kesin bir zorunluluktur.

1986 martında ilk kez diğer uluslardan kişilerin de yerel seçimlere katıldıkları komşumuz Hollanda'nın deneylerinden hareketle, eğer değişik ulusların partileri seçime katılabilirlerdi bu daha anlamlı olurdu, diye düşünüyorum. Ayrıca değişik uluslardan insanların ait oldukları partilerde çoğunlukla liste

(Devamı 7. sayfada)

F.Almanya'da işçi sınıfının mücadelesi milliyet tanıtmıyor.

Fotoğraf: Mehmet Ünal

(Devamı 7. sayfada)

Avrupa'da Türkiyeli "Yabancılar"

Türkiye'den F.Almanya'ya işçi göçünü resmileştiren 31 Ekim 1961 tarihli "Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması"nın imzalanmasından üzerinden 25 yıl geçti. O tarihte gelen ve halen dönmemiş olanlar 25 yıldır F.Almanya'da yaşıyor. 1983 senesinde yapılan bir araştırmaya göre F.Almanya'da 1.425.000 Türkiyeli yaşıyor. Diğer B. Avrupa ülkelerindekiyle birlikte bu sayı iki milyonu geçiyor.

1977-82 yıllarını kapsayan araştırmalara göre her yıl 82.700 işçi Türkiye'ye kesin dönüş yapmış. 1983'te iktidara gelen Kohl hükümetinin çeşitli yöntemler uygulayarak kesin dönüşü artırdığı ortada. Elimizde 1982 sonrasına ait veriler olmamakla birlikte, 1985 yılı içerisinde "10.500,-DM'lik geri dönüşü teşvik primi" ile kesin dönüş yapanların 125.000'i geçtiği belirtilmektedir.

Türkiyeli "göçmenlerin" yıllardan beri yaşadıkları F.Almanya'daki (diğer Avrupa ülkeleri için de geçerli) konumları nedir? Sosyal yaşama ne denli intibak etmişlerdir? Siyasi eğilimleri nedir? "Birkaç yıllığına" geldikleri bu ülkeden ne zaman ayrılmayı düşünüyorlar? vb. sorular gittikçe önem kazanıyor.

1961 yılını izleyen ilk göç yıllarında daha çok kentlerde işçi olarak çalışan, ya da belli bir süre tezgah başında çalışmış ama işsiz kalmış, kalifiyeleşmiş kişiler; birkaç yıl içinde, bir ev alabilmek, küçük de olsa kendine ait ve gelir getiren bir işletmenin sahibi olmak vb. düşüncelerle F.Almanya'ya geldiler. Gelenlerin bir kısmı bu amaçlarını gerçekleştirdince, ya da bunun gerçekleştirilemeyeceğini anlayınca döndüler, dönüyorlar; bir kısmı da biraz daha para biriktirmek uğruna kaldılar. Önceleri tek başına gelirken, daha sonra eşlerini ve çocuklarını da getirmeye başladılar. Çocukların eğitim sorununu, para biriktirmenin eski dönemlerdeki gibi kolay olmaması, Türkiye'de yaşam şartlarının kötüleşmesi ve 12 Eylül 1980'de askerlerin iktidarı gaspemesi; yüzbinlerce insanı hapisanelere tıkmaları, işkencelerden geçirmesi, devlet terörünün emekçiler üzerinde uygulanması, afet halini alan işsizlik, enflasyon, istik-

Mükerrem BENGİ

rarı olmayan ekonomi vb. gibi etkenler geri dönüş tarihinin ertelenmesini ya da böylesine berbat şartların olduğu bir ülkeye dönmektense, içinde bulunulan şartlar ne olursa olsun F.Almanya'da tamamen yerleşme eğilimlerini güçlendirdi.

1961 yılında başlayan işçi göçü esnasında F.Almanya'da çalışanların fabrikalarında çalıştırılmaları işçilerin tezgahlarda yabancılık çekmemesi için kalifiye işçi olma özelliğine dikkat ediyordu. Fakat bu özellikleri taşıyan işçilerin pek çoğunun geldikleri bu ülkede işçi sınıfıyla aynı mücadele yöntemlerini kullanmaya, ekonomik mücadele aracı olan sendikalarda yoğun olarak örgütlenmeye başlamaları üzerine, F.Almanya'da, daha sonra sendikal mücadele tecrübesi olmayan, sesini çıkarmayan, verilene yetinen kırsal kesimden işçi getirmeye yöneldiler.

Böylece, küçük mülkiyet tutkusunu kolay kolay yenemeyen kırsal kesim insanlarıyla, kentlerde yaşayan işçileşmiş, sosyal ve toplumsal olaylardan daha fazla haberdar kesimden oluşan insanlar F.Almanya'da biraraya gelerek Türkiye-

li göçmen işçiler topluluğunu oluşturdu.

F.Almanya'da olsun, diğer Avrupa ülkelerinde olsun, çalışmaya gelenlerin hemen hiçbiri "gelişmiş kapitalist ülkelerdeki yaşam nasıldır, çalışmak nasıldır, biraz da onu görelim" düşüncesiyle gelmediler. Türkiye'deyken işçi olsun, işsiz olsun, köyde yaşayan biri olsun, buraya gelenlerin ilk plandaki düşüncesi çok çalışıp para biriktirmek, geri dönünce daha rahat yaşam koşulları sağlamak yönündeydi. Ve bu düşünce yapısının da burada halen yaşamını sürdürenler için devam ettiği bir gerçektir.

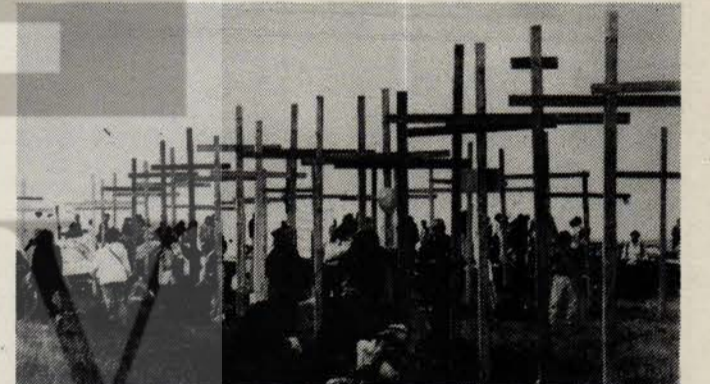
Amaç para biriktirmek —hem de işçilik yaparak— olunca Türkiyeli göçmen işçilerin 25 yıl gibi bir süre geçmiş olmasına rağmen F.Almanya'da yaşamaya kaynaşmamasının nedeni açığa çıkar. İki toplumun yeterince kaynaşmamasında belirleyici olan bu özelliğin yanısıra, dil farklılığı, kültür farklılığı, din farklılığı gibi nedenleri de belirtmek gerekir.

Kültürel yönden de geri kalmış bir ülkeden, Türkiye'den, F.Almanya'ya gelen insanlarımız çok daha ileri —bir yanıyla da yozlaşmaya daha açık— F.Almanya toplumsal kültürüne uyum sağlamakta zorluk çektiler. Onun içindir ki, ilk dönemde içe kapanık bir topluluk oluşturup, duygu sömürsü yapan türkü-cülerin kasetlerini, ellerinden hiç bırakmadıkları teyplerinde dinlediler, bugün de videolarda Yeşilçam'ın en pespaye filmlerinden her gün birkaç tanesini arka arkaya izlemekteler. Bir diğer yanıyla da kendi kültürel etkinliği olarak F.Almanya toplumuna da sun-

(Devamı 7. sayfada)

(Devamı 7. sayfada)

Yürüyüşte, Hesselbach'taki 96 füzeyi simgeleyen 96 haç dikiliyor

Hasselbach barış yürüyüşü

F. Alman barış güçlerinin ön hazırlıklarını bir süredir yürüttükleri Hesselbach/Hunsrück barış gösterisi 11 Ekim günü yapıldı. Yaklaşık 200 bin barışseverin yer aldığı yürüyüş ve mitingde F. Almanya'da yaşayan değişik uluslardan insanlar da yoğun olarak katıldılar.

F. Almanya'nın hemen bütün bölgelerinden otobüslerle ve özel olarak kiralanan trenlerle gösteri yerine gelen barışseverler, ellerindeki barış mücahedeğini savunan, savaş kıskırtıcılığını kınayan, atom silahlarının denemelerinin durdurulmasını, yerleştirilmiş tüm orta menzilli atom başlıklı füzelerin derhal sökülmesini isteyen ve uzayın silahlandırılmasına karşı çıkan binlerce değişik pankartlarıyla, değişik renkli bayraklarıyla yürüdüler. Hunsrück köyünün hemen yanına konumlandırılmış 96 Cruise füzesinin bulunduğu üs yakınındaki miting alanına doğru yürüten barışseverler, uzun süren yol boyunca içinden seçilen köy sakinleri tarafından sevgiyle karşılandı-

lar. Çevredeki bütün yerleşim birimleri barış güvercinleriyle, başka bölgelerden gelenleri selamlayan pankartlarla donatılmıştı. Ve ölümle içiçe yaşamaya zorlanmış bu bölgenin insanları yaşlıyla çocuğuyla yürüyüş kolunda, "atom bombalarıyla bir arada yaşamak istemiyoruz" diyen pankartlarıyla yer aldılar. Uzun yolu yürüyemeyecek kadar yaşlılar ise dayanışmalarını, bahçelerinden topladıkları çeşitli meyvaları yürüyüş kolundakilere dağıtarak gösterdiler.

Miting alanında konuşma yapanlardan ilahiyat profesörlerinden Luise Schottroff; "Kim ki, dindardır veya dindar olmak istiyor, onun ölüm makinelerine karşı mücadele etmek mecburiyeti vardır" derken, Türkiye Kürdistanı'ndan Ekrem Başaran, Türkiye'deki iktidarın insan haklarını nasıl çiğnediğinden örnekler vererek F. Alman hükümetinin Türk hükümetine yaptığı çeşitli yardımları durdurmasını istedi. IG Metal sendikasının merkez

(Devamı 7. sayfada)

Sovyet bilimadamları Nevada'ya neden gitmedi?

● Sovyetler Birliği'nde ABD'li meslektaşlarıyla sürdürülen ortak çalışmanın devamı olarak ABD'ye gidecek olan Sovyet bilimadamlarına Pentagon'un bir nükleer denemesine katılmayı kabul ettikleri takdirde ABD'ye giriş vizesi verileceği açıklandı.

Sovyet Bilimler Akademisi'ne bağlı Yer Fizik Enstitüsü'nden bilimadamları geçtiğimiz aylarda ABD Doğal Kaynakları Koruma Örgütü'nden meslektaşlarının da katılımıyla Sovyetler Birliği'nde Semipalatinsk'teki nükleer deneme alanı yakınlarında üç gözleme istasyonu kurup, ortak sismoloji çalışması başlattılar. Nükleer denemeler üzerindeki moratoryumun denetiminin mümkün ol-

duğunu somut olarak gösteren bu ortak çalışmanın devamı olarak Sovyet bilimadamlarının benzeri çalışmalara katılmak üzere ABD'ye gitmeleri bekleniyordu. Ne var ki, Reagan yönetimi Sovyet bilimadamlarına ABD'ye giriş vizesini ancak şartlı olarak verebileceğini belirtti. Buna göre Sovyet bilimadamları ancak kendilerine dayatılan iki yoldan birini seçerek ABD'ye gitmek durumundaydılar. İlk yolu seçerlerse, ABD'ye hükümetin değil, hükümet dışı bir örgütün, örneğin Doğal Kaynakları Koruma Örgütü'nün davetlisi olarak gidebileceklerdi. Bu takdirde Washington, New York ve Dallas'ta ziyaret edip, ABD'li meslektaşlarıyla görüşme yapabileceklerdi. Ama gözlem istasyonu kurmak bir yana, nükleer deneme alanının yanına bile yaklaşmayacaklardı. Yani çalışmaları bir anlam taşımayacaktı. İkinci yolu seçerlerse, bu kez hükümetin davetlisi olarak Nevada'daki nükleer deneme alanını ziyaret edebileceklerdi. Ama bunun için ABD yönetiminin bir şartı vardı: Sovyet bilimadamları bir ABD nükleer denemesine zorunlu olarak katılacaklardı! Yani nükleer silahların denememesinin sağlıklı biçimde denetiminin mümkün olduğunu kanıtlamaya çalışan bilimadamlarına, akıl almaz bir küstahlıkla Pentagon'un yeni silahlarının denemesine katılma şartı getiriliyordu!

Beyaz Saray'ın bir kez daha apaçık sergilenen nükleer savaş kışkırtıcılığına karşılık, ABD'li bilimadamları ve uzmanlar Semipalatinsk ve Karkaralinsk'deki gözlem istasyonlarında Sovyet meslektaşlarıyla birlikte çalışmalarını sürdürüyorlar.

Enternasyonal Tugay yine Madrid'de!

İspanya iç savaşının başlangıcının 50. yıldönümünde İspanya'da faşizme karşı savaşan Enternasyonal Tugayların yüzlerce üyesi 16-20 Ekim günlerinde Madrid'de bir araya geldiler. Toplantıya katılmak üzere 24 ülkeden gelen bu özgürlük savaşçıları arasında çok sayıda siyaset adamı, sendikacı, sanatçı ve binlerce izleyici, Enternasyonal Tugayların kuruluş yıldönümünde faşizme karşı, barış ve özgürlük için savaş şiarlarını aynı güç ve inançla tekrarladılar. Resimde Tugaylara ABD'den katılıp savaşan James Yates elli yıl sonra La Pasionaria'yla.

José Miguel Pérez 50 yıl önce katledilmişti

İspanya iç savaşının başlangıcının 50. yıldönümünde adı bu mücadeleyle anılanlardan birisi kuşkusuz Jose Miguel Peres'dir. J. Miguel Peres Küba'nın Ağustos 1925'te kurulan Marksist-Leninist partisinin ilk genel sekreteridir.

Eğitimci ve yazar olarak Jose Miguel, proletarya enternasyonalizminin, dünya emekçilerinin mücadelesinin Rus işçilerinin ve zafere ulaşmış Büyük Ekim Devrimi'nin kararlı savunucusu oldu. Bu kararlılığı ülkesini terketmeye zorlandığı 1921'den sonra yerleştiği Küba'da sürdürdü.

Peres, Küba'ya gelişinden kısa bir süre sonra Havana'daki Sosyalist Grup'la kaynaştı, Marksistlerin Temmuz 1922'de II. Enternasyonal ile ilişkileri sertleşene kadar onlarla birlikte davrandı. Mart 1923'te Jose Miguel'in de yer aldığı Havana Komünist Grubu kuruldu. 16-17 Ağustos 1925'te Küba Komünist Gruplar Kongresi'ne katıldı. Bu, Küba'da ilk Marksist-Leninist partinin kuruluşuydu. 18 Ağustos'ta Jose Miguel Parti

José Miguel Pérez

Genel Sekreterliğine seçildi. Ancak kısa bir süre sonra diktatör Machado tarafından La Palma'ya sürgüne gönderildi. 1928'de burada Komünist Gençlik Örgütü ve yerel Komünist Partisi'ni kurdu. 1930'da haftalık yayın organı Espartaco'yu çıkardı. (Devamı 7. sayfada)

ABD'de insanların kobay olarak kullanıldığı ortaya çıktı

Radyoaktivitenin biyolojik etkilerinin araştırılması amacıyla akıl hastası, tutuklu, yaşlı ve evsiz barksızlar üzerinde 30 senedir ABD'de radyoaktif denemeler yapıldığı günışığına çıktı.

Finansmanı Atom Enerji Komisyonu tarafından karşılanan ve en az 700 kişinin tabi tutulduğu deneyler, Nazi toplama kamplarındaki "bilimsel çalışmalar"dan farklılık göstermiyor.

Dünyada çeşitli tepkilere neden olan deneylerin bazıları şöyle:

● 1945-1947 arası iyileşmesi mümkün olmadığı tahmin edilen 18 kişiye değişik klinik-

lerde çok zehirli ve yüksek de-ğerde kanser yapıcı etkisi olan Plutonyum enjekte edildi.

● 1946'dan 1947'ye kadar Rocherter Üniversitesi'nde böbrek hastalığı olmayan 6 hastaya uran tuzları enjekte edildi.

● 1953-1957 yılları arasında Massachusetts'te bir hastaneden beyin tümörü olan 12 hastaya uran iğnesi yapıldı.

● Los Alamos Atom Silahları Deneme Merkezi'nde 60'lı yıllarda 57 kişi denek hayvanı olarak kullanılarak uran ve radyoaktif manganlı yiyecekler yedirildi. Aynı yıllarda Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde yaşlı 20 insana rad-

yum ve toryum enjekte edildi.

● 1963'ten 1965'e kadar Idaho'da bir deneme atom reaktörünün yaydığı radyoaktif artıklar çevrede yaşayan insanları senelerce zehirledi.

● 1963-1971 yılları arası Washington ve Oregon şehir hapishanelerinde 131 tutuklunun genital organlarına değişik dozlarda röntgen ışınlanması tatbiki edildi.

ABD temsilciler Meclisi'nin bir alt komisyonu tarafından yayınlanan bir raporla ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı vahşetini aratır bu gerçekler, "insan hakları" havarisi ABD'nin ikiyüzlülüğünü bir kez daha gözler önüne sermiştir.

ABD'li 7 bin bilimadamı SDI'ye karşı çıktı

Aralarında fizik ve kimya dallarında nobel ödülü sahibi 15 bilimadamının da bulunduğu 7000'in üzerinde önde gelen ABD'li bilimadamı, uzayın silahlandırılmasını öngören SDI programında görev almayacaklarını imzalarıyla taahhüt ettiler.

İmza atan bilimadamları adına Washington'daki Ulusal Basın Kulübü önünde bir basın toplantısı düzenleyen uzay bilimleri uzmanı Prof. Dr. Carl Sagan konuşmasında, insanlı-

ğın varlığını devam ettirebilmesi için yapılması gereken ilk işin atom silahları denemelerinin durdurulması olduğunu belirterek, "ABD'nin SSCB'nin 6 Ağustos 1985'te tek yanlı olarak ilan ettiği moratoryuma katılmasının acil bir zorunluluk" olduğunu vurguladı.

Prof. Sagan basın toplantısında Çernobil ve Challenger facialarının yer aldığı günler yaşadığımızı, bunların teknik ve insani hataların olabileceğini kanıtladığını, bu nedenle atom

silahlarının adım adım azaltılarak tümden yok edilmesi gerektiğini de sözlerine ekledi.

Bilimadamı, SDI projesinden elde edilecek bilgilerin sivil alanlarda kullanılabilirliği tezine, "Eğer lazeri tıbbi amaçlarla geliştirmek istiyorsak, bunun için başka bir ulusun füzelerini vu-

(Devamı 7. sayfada)

Nükleer enerjinin daha güvenli kullanımı için

24-26 Eylül tarihlerinde yapılan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) konferansında nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma alanlarında uluslararası işbirliğini pekiştiren verilerin toplandığı bir uluslararası merkezin kurulması; nükleer enerji santrallerine saldırıları —teröristlerinkiler dahil— önleyecek güvenilir bir önlemler sisteminin oluşturulması konularına yer verdi.

IAEA üyesi ülkeler Sovyetler Birliği'nin toplantının başarısı ve anlaşmalara ulaşılmasına vazgeçilmez katkısını vurguladılar.

Bilindiği gibi 26 Nisan'da meydana gelen Çernobil reaktöründeki kazanın ardından 5-9 Mayıs tarihlerinde Sovyetler Birliği'ne giden IAEA direktörü Hans Blix'e, Sovyet uzmanlarının nükleer güvenlikle ilgili olarak toplanacak bir IAEA toplantısında ayrıntılı bilgi vermeye hazır oldukları belirtilmişti. Geçtiğimiz Ağustos ayında Viyana'da yapılan IAEA üyesi ülkelere teknik uzmanlar toplantısına Sovyet uzmanlar yüzlerce sayfalık döküman sunmuşlardı. Bu dökümanlarda yalnızca Çernobil kazası ve nükleer enerji konusunda Sovyet yaklaşımı belirtilmekle kalmamış, nükleer reaktörlerin çalışması ile ilgili güvenlik önlemleri konusunda uluslararası hukuk hükümleri oluşturulması önerilmişti. Uzmanların bu toplantısında benimsenen iki konvansiyon taslağı resmen onaylanmak üzere IAEA organlarına sunulmuştu.

Eylül ayındaki oturumda Sovyet delegasyonu her iki konvansiyon hükümlerini de tü-

mülle içeren önerilerinde özellikle, ülke sınırları ötesine yayılma tehlikesi gösteren tüm nükleer kazaların bildirilmesi; dünyanın farklı bölgelerinde radyasyon düzeyini gösteren verilerin toplandığı bir uluslararası merkezin kurulması; nükleer enerji santrallerine saldırıları —teröristlerinkiler dahil— önleyecek güvenilir bir önlemler sisteminin oluşturulması konularına yer verdi.

Jivkov: "Dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesinden yararlanız"

11-12 Eylül 1986 yılında Yunanistan başbakanı Andreas Papandreu'nun Bulgaristan'a yaptığı ziyaret sonucunda düzenlenen basın toplantısında "France-Presse" ajansı muhabirinin sorusunu cevaplandırarak Bulgaristan Devlet Konseyi Başkanı Todor Jivkov, Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin duruma ve perspektiflerine ilişkin olarak şunları söyledi:

"Daha önce de söylediğimiz gibi, her şeyden önce, aralarında Türkiye Cumhuriyeti'nin de bulunduğu sınır paylaştığımız tüm ülkelerle iyi komşuluk ve işbirliğine büyük önem veriyoruz. İlişkilerimizin geliştirilmesinde daima saygıya, içişlerine karışmama temeline oturtulmuş ilkel, yapıcı bir politika izledik. Şimdi de inanıyoruz ki, böyle yaklaşıldığı takdirde çözümlenmeyecek mesele yoktur. Biz geleceği göz önünde bulundurarak, tarafları ilgilendiren tüm sorunları aktif bir diyalogla çözümlenmek istiyoruz. Gerçekçi bakıldığında böyle bir yaklaşımı hayat dayatmaktadır. Dünyada ve bölgede olayların çok dinamik gelişmelerini gözönünde bulunduruyorum. Bulgar-Türk ilişkilerinde, son zamanlarda ortaya çıkan bazı olumsuz eğilimlere de işaret etmek isterim.

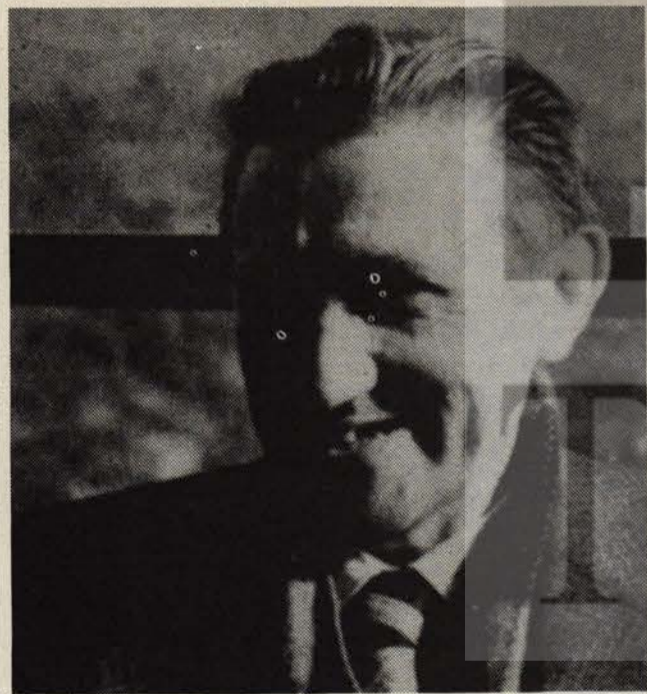
Bulgaristan ile Türkiye'nin ebediyen komşu olarak yaşayacaklarına hiç kuşku yoktur. 500 yıl devam eden Osmanlı esaretinin Bulgarlar için korkunç trajedi olduğu, uzun süreden beri giderilmesine çalışılan izler bıraktığı gerçektir. Fakat bu durumdan Türkiye halkı ve çağdaş Bulgaristan'ın yurttaşları sorumlu değildir. Tarih bize karanlık geçmişin kalıntılarını nasıl bertaraf edeceğimizi öğretmelidir. Sağduyu ve iyi komşuluk ise, geçmişin kalıntılarının biran evvel yok edilmesini istemektedir. Aksi takdirde, şimdiye kadarki iyi komşuluk ilişkilerinin meyveleri sorumsuzca harcamır ki, bu ne Bulgaristan'ın ne de Türkiye halkının çıkarıdır.

Bize gelince, biz gerçekçi ve iletirli baktığımız. Komşumuz Türkiye ile yapıcı ilişkilere taraftar idik ve şimdi de öyleyiz. Biz, aramızda ortaya çıkan sorun-

Todor Jivkov

lara devlet adamlarına özgü sorumluluk ile yaklaşarak, halklarımız ve devletlerimiz arasında dostluk ilişkilerinin geleceği için perspektifler aramaya bundan böyle devam edeceğiz. İyi komşuluk ilişkilerinin bundan öte de geliştirilmeleri gerektiğini kabul ederek, biz, kendimizi, onlarca yıl sürecek felâket ve kötülükler doğurabilecek bir duygusallık ve ruh halini kaptırmamaya çalışıyoruz. Bu yüzden halklarımızın Balkanlarda, Avrupa'da ve bütün dünyada barışın ve karşılıklı anlayışın çıkarlarına yönelik ikili ilişkilerin geliştirilmesini öneren her adımı memnurlukla karşılıyoruz."

Maidana 1977'de serbest bırakıldığında.

Antonio Maidana 70 yaşında

Paraguay Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Antonio Maidana, 1980'den bu yana "kayıp". Maidana, faşist Stroessner rejiminin ajanlarınca Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te 27 Ağustos 1980 günü sokak ortasında kaçırılarak Paraguay'a götürüldü. Ve o günden bu yana da kendisinin haber alınmadı. Maidana daha önce 1958'den 1977'ye kadar 19 yıl süreyle hapiste tutulmuş ve uluslararası dayanışmanın baskısıyla 1977'de serbest bırakılmıştı.

Öğretmen olan Antonio Maidana Campos 70 yıl önce 25 Ekim 1916'da doğdu. 1928'de kurulan Paraguay KP'ne 1936'da girdiğinde 20 yaşındaydı. Ve o tarihten sonra Paraguay KP'nin yalnızca 6 ayı (1946) legal çalışma koşullarında geçebilen 58 yıllık illegal yaşantısının tüm güçlüklerini göğüsledi. 1958'e kadar sayısız kereler hapse anıldı ve 1958'de ise yaklaşık 20 yılı bulan hapis yaşantısı başlayacaktı. (DAYANIŞMA'nın Mayıs 1986 sayısında Antonio Maidana'nın yaşantısına geniş yer verdiğimiz okurlarımız hatırlayacaklar).

Antonio Maidana 1980'den bu yana "kayıp". 70. yaş gününde tüm dünyada komünistler, ilericiler tarafından ve 1954'teki darbeden bu yana faşist Stroessner rejimi altında zindana çevrilen Paraguay'da aynı talep yükseltiliyor: "Maidana'ya Özgürlük"!

Yılmaz bir barış savaşçısı Romain Rolland

Aydın KARAHASAN

Çağdaş Fransız Edebiyatı'nın en önemli adlarından biri olan Romain Rolland'ın yapıtlarıyla ilk kez 1959'da karşılaştım. Bu değerli yazarı tanıyana dek daha liseyi bitirmeden Fransız klasiklerini bitirmiştik. Bizim edebiyat-sanat meraklısı kuşağı en çok Fransız ve Rus edebiyatı etkilemişti. Beni de en çok Balzac ile Stendhal sarıyordu, bir de Dostoyevski... *Kızıl ile Kara*'daki Julien Sorel ile *Goriot Baba*'daki iki kız kardeş Delphine ile Victoire, daha sonra Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sındaki ölmez tip *Raskolnikov*, *Budala*'daki *Prens Mişkin* zaman zaman karşıma gelir benimle tartışılardı sanki. Daha doğrusu ben onlarla tartışırdım. Raskolnikov da, Julien Sorel de katildiler. Bu cinayetlerine sürükleyen toplum yapısı karşısında onları pek suçlayamıyordum. Hele Raskolnikov'un savcı arkadaşı Razumikin ile tartışması, çarlık Rusyasındaki toplumsal düzeni gerek yazılı, gerek sözlü eleştirmesi, işlenen bir takım suçların düzeni değiştirmek için mübah olduğunu savunması, cinayetleri kötü yönetime karşı savrulmuş protestolar olarak görmesi, bitmez tükenmez tartışmaların içine bir roman okuru olarak kendimi de katar; onlarla beraber yaşayıp, beraber düşünür, onlarla beraber sevinip üzülürdüm. Aradan yıllar da geçse bu ölümsüz tiplerin davranış biçimlerini, konuşma üsluplarını unutamiyordum.

Romain Rolland da bana göre Balzac, Stendhal, Dostoyevski niteliğinde soylu, özgün bir yazar. 1959 yılında, Dijon'da tanıştığım Fransızlar içinde Claude Cologne adlı Edebiyat Fakültesi öğrencisi genç bir Fransız kızından duymuştum Romain Rolland'ın adını ilk kez. Kitaplığında ondan küçük bir anı, *Jacques Prévert*'den "Dostluğun Sınırı Yoktur" (l'amitié n'a pas de frontière) diye imzaladığı "*Sözçükler*" adlı kitap hâlâ durur. Bu değerli yazar da *Marcel Proust* gibi bizde yeterince bilinmez. Ellili yıllara dek Marcel Proust'tan da Romain Rolland'dan da derli toplu bir çeviri yapılmamıştı. Şimdi yapıldı mı bilmiyorum. Proust'un Fransızcasının çetrefil, güç olduğu söylenir. O dönemlerde bir yığın çalاکalem Fransızcadan çeviri yapan Haydar Rifat, Marcel Proust'tan ancak iki-üç hikâye çevirmiş, "Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı"ndan yayımlanmıştı. Ama Romain Rolland'dan çeviri pek yoktu. Oysa Rolland'ın Fransızcası öyle

çetrefil, karmaşık değildir. *Jean-Christophe* adlı on ciltlik ünlü romanından alıntılar yabancı dil öğreten ders kitaplarında bile vardır.

Romain Rolland çok yazmadı. On cilt tutan *Jean-Christophe* romanı bir yana konuşursanız "*Au dessus de la mêlée*" (Kargaşanın Üstünde) adlı kitabı çok değerli denemelerini içerir. "*Colas Breugnon*" (Bronyon Usta) ise gene küçük hikâyelerini içeren bir kitaptır. "*Au-dessus de la mêlée*" Almancaya (*Der freie Geist*) diye çevrildi. Ötekiler özel ad olduğu için Almanca çevirilerdeki adları da aynı.

1886'da Fransa'nın Clamecy kasabasında doğan Romain Rolland 1944'de aynı kasabada öldü. 1915'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü de kazanan yazar (Nobel ödülleri bazan isabetli veriliyor) orta bir burjuva ailesindedir. (Ortadirekten değil). Antik kültürle çağdaş kültürü çok iyi özümseyen Rolland (bir yazar için başka biçimi düşünülebilir mi?) daha sonra Paris'teki ünlü Sorbonne Üniversitesi'nde Sanat Tarihi profesörlüğü yaptı. Ünlü romanı *Jean-Christophe*'u 1904-1912 yılları arasında yazdı. Onuncu cildin önsözünde şöyle der: "Gittikçe tükenmekte olan bir kuşağın trajedisini yazdım. Bu kitapta hiçbir gerçeği saklamadım. Yeni bir dünyanın yaratılması, yeni bir ahlak, yeni bir estetik, yeni bir inanç, yepyeni bir insanlığın yaratılması için çalıştım." Bu romanın yazılış yıllarında dünyanın başına geleceği sezilenmiş olan büyük yazar daha o sıralar sorumluları uyarılmış, kanlı bir gidişi önlemek için elinden geleni yapmıştı. Ama ne çare ki, kapitalizm doymak bilmiyor, emperyalizm ise azgın çıkarları uğruna halkları, ulusları birbirine düşürmekten geri kalmıyordu. Nitekim 1914'te o büyük boğuşma başladı. 1918'e dek süren bu boğuşmanın yaraları daha sarılmadan insanlığın başına ikinci bir belâ, Hitler heyulası musallat oldu. Geride kan, ateş, dehşet, irin, acı, yokluk, yoksulluk, milyonlarca ölü, bir o kadar da sakat, dul, yetim bırakarak o da tarihin çöplüğüne gömüldü. Şimdi insanlığı tehdit eden nükleer bir savaşı önlenmesi için bilim adamından sanatçısına, din adamından sporcusuna, meslek kuruluşlarından sendikalara dek toplumun her sınıf ve katmanlarından milyonlarca insan çırpınıp dururken kovboy bozması üçüncü sınıf bir film aktörünün düğmeye basıp basmayacağı tartışması yapılırken Romain Rolland gibi nitelikli bir yazarın daha Bi-

Desen: Aydın Karahasan

rinci Dünya Savaşı'ndan önce Dünya Barışının ne denli gündemde olduğunu yazıları, sözleri, söylevleriyle tüm sorumluları uyarmaya çalışması, bu uğurda durmadan usanmadan çaba harcamasını anımsamak olası mı?

Onun *Jean-Christophe* adlı romanı ayrı bir özellik taşıyor. Bu eserinde yıllar yılı birbirine düşman edilen iki halkın, iki ulusun dramını sanatçı gücüyle ele alır. İlk üç ciltte "*L'aube*" (*Şafak*), *Le matin* (*Sabah*), "*L'adolescence*" (*Gençlik Çağı*) bölümlerinde bir çocuğun çevresini, dünyasını tanımasında müzik sanatındaki gücün payını anlatır. Daha gençlik çağında babasını kaybeden *Jean-Christophe* yaşamın ilk acılarını tadıp da mücadele azmiyle bilenince kendini işçi sınıfı hareketi içinde bulur. Daha sonra Paris'te Oliver adlı bir Alman genciyile tanışır. Her ne kadar mizaçları birbirleriyle uyumsuz olsa da aralarında sıkı bir dostluk başlar. Yazar burada iki ayrı karakterdeki ulusun, Fransızlarla Almanların ilişkilerini anlatır. *Jean-Christophe* Fransız halkının, Oliver Alman halkının prototipleridir. Sonra bu iki arkadaş romanın "*La révolte*" (*Başkaldırma*) bölümünde beraberce işçi sınıfı hareketine katılırlar. Roman bu bölümünde içerik bakımından en anlamlı satırlarla doludur: "Yaşamın sürekli yenilenen bir hareket olduğu, ancak eylemin yaşama canlılık kazandıracağını" ustaca anlatır.

"*Au-dessus de la mêlée*" (Kargaşanın Üstünde) adlı kitabındaki savaşa karşı yazıları "*Journal de Genève*" ile bazı günlük Avrupa gazetelerinde yayınlanmıştı. Prusya militarizmine karşı şiddetli yazılarıyla dikkatleri üzerine çeken Rolland, bu militarizmin Avrupa kültürünün düşmanı olduğuna ta o zamanlar dikkat çekmişti. Rolland haklı çıkmıştı. Daha sonra Hitler, bilim adamından sanatçısına, din adamından sendikacısına dek tutuklamadığı insan bırakmaz, bununla da yetinmeyip kitapları meydanlarda yakıtır, tabloları müzelerden indirirken Rolland ile diğer barışçı ve ilerici güçlerin "Barış, Barış!.." diye çırpınmalarında ne denli haklı oldukları ortaya çıkmıştı ama iş isten de geçmişti. Bugün de iş isten geçmeden barış çağrılarının katılmanın ne kadar önem taşıdığı geçmiş acı deneyimlerle daha iyi anlaşılmalıdır.

Aydın Karahasan Düsseldorf'ta sergi açtı

Aydın Karahasan'ın yağlıboya tablolar, akvareller, desen ve pastel çalışmalarından oluşan sergisi 17 Ekim günü Düsseldorf kentinde açıldı.

Karahasan'ın sergisi 27 Kasım'a kadar izlenebilecek.

1954-60 yıllarında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde gördüğü eğitimi daha sonra Paris'te sürdüren Karahasan, bir süre Dijon'da grafik çalışmaları yaptı. Yurda döndükten sonra bir süre resim öğretmenliği yapan Karahasan 1965'te bu kez F.Almanya'ya yerleşti. Sanatçı çalışmalarını halen bu ülkede sürdürüyor.

38. Frankfurt kitap fuarı 1-6 Ekim tarihlerinde açıldı

1 Ekim tarihinde 38. kez açılan Frankfurt Kitap Fuarı, 84 ülkeden 7 bin yayınevinin katılımıyla gerçekleşti. Yaklaşık 200 bin kişinin gezdiği fuar 6 gün sürdü ve 92 bini yeni olmak üzere 320 bin kitap sergilendi.

Bu yıl fuarın ağırlık teması olarak "Hindistan-Gelenekte Dönüşüm" belirlenmişti. Ama katılan yayınevlerinden sadece 85'i konuyla ilgilendi. F. Alman meslekdaşlarıyla tanışıp, tartışmak üzere Hindistan'dan gelen 25 Hintli yazarın buluşmanın gerçekleşmemesi nedeniyle hayal kırıklığına uğradıkları gözlemlendi. Ve bu arada edebiyat ve kitapseverlerin zengin Hint literatürüyle tanışmaları ne yazık ki yaygın olarak gerçekleşmedi.

Öte yandan "Alman Kitapçılık Barış Ödülü" kapanıştan bir gün önce Polonyalı tarihçi ve yazar Wladislaw Bartoszewski'ye verildi. Son senelerde örneğine sıkça rastlanan bu tür "barış" ödülleri; F. Almanya ve Avrupa'da yükselen gerçek barış hareketlerinin karşısında irkilen gericilerin barış maskesi altında kimi "barışseverleri" ödüllendirip, soğuk savaş kıskırtıcılığı yapmalarındır.

Fuarın en olumlu ve başarılı yanı ise bazı yayınevlerinin ve tanınmış isimlerin belirli standartlarda "Mandela'ya ve Güney Afrika ve Namibia'daki tüm siyasi tutuklulara özgürlük" talebiyle imza toplamalarıydı.

Edebiyat ödülünün yeni sahibi W. Soyinka

"Zorbalık karşısında sessiz kalan herkesin içindeki insan ölür"

Nobel Edebiyat Ödülü ilk kez bir Afrika'ya verildi. Nijeryalı yazar "Kara Afrika'nın bağımsızlığı için verdiği mücadeleyle tanınıyor."

İsveç Edebiyat Akademisi 16 Ekim günü Nobel Edebiyat Ödülü'nü Nijeryalı şair, roman, hikaye ve oyun yazarı Wole Soyinka'ya verdiğini açıkladı. Böylece Nobel Edebiyat Ödülü ilk kez Afrikalı bir yazarla verilmiş oluyor.

Edebiyat çevrelerince sürpriz olarak nitelenen bu sonuç, pek de öyle rastlantılara dayanmıyor. Çünkü ödülün yeni sahibi Wole Soyinka hem Afrika'da hem de Avrupa'da oldukça tanınan bir yazar.

52 yaşındaki Soyinka'nın şiir, roman, hikaye ve tiyatro oyunları dalında 20'nin üzerinde eseri bulunuyor. Öğrenimini İngiltere'de yapmış, Batı kültürü ile de yetişmiş olan yazar, tüm edebî çalışmalarını İngilizce yazıyor. Bu sayede Batı'da da okunuyor, seviliyor.

Wole Soyinka "Kara Afrika'nın bağımsızlığına kavuşması için çetin uğraş verdi. Irk ayrımcılığına, sömürgecilik karşı mücadeleye yürüten Soyinka, bağımsızlıktan sonra Nijerya'da başgösteren petrol gelirlerinin yolaçtığı soysuzlaşmaya karşı da savaşa açtı. "Çekip giden beyazların çizmelerini herkesin önce ayaklarına geçiren siyah politikacıları" eleştirdi.

1967'de Nijerya'da patlak veren iç savaşta taraflara ateşkes çağrısıyla yetinmeyen Soyinka, kısa ömürlü Biafra devletini kurmak üzere başkaldıran İbo kabilesi yöneticileriyle görüşmeye kalkınca tutuklandı. 22 ay tutuklu olarak mahpus yatan Soyinka, tutukluluk günlerinde tuvalet kağıtlarını kullanarak yazdığı şiirler, daha sonra "*Yeraltındaki Mekik*" adıyla yayımlandı. 1969 yılında serbest bırakılan, Soyinka sürgün olarak geldiği Avrupa'da ve Gana'da alfi yıl geçirdikten sonra tekrar ülkesi Nijerya'ya döndü. Nijerya'da IFE Üniversitesinde karşılaştırmalı edebiyat profesörlüğüne getirildi.

Wole Soyinka siyasal inançlarını "İnsan Öldü" adlı eserinde etraflı bir biçimde dile getirmiştir: "Zorbalık karşısında sessiz kalan herkesin içindeki insan ölür" dizesinde ifadesini bulan bu bakış onun siyasal inançlarının ve insana bakışının özünü oluşturur. *Bunalım Mevsimi*, *Ormanların Dansı*, *Bir Gelecek Bilimciye Ağıt*, yazarın dil ustalığını ve düşünce yapısını göstermesi bakımından ilginç eserlerdir.

W. Soyinka

Lotus Edebiyat Ödülü Resul Hamzatov'a verildi

26 Eylül-8 Ekim 1986 tarihlerinde Kuzey Kore'nin başkenti Pyongyang'da toplanan Asya-Afrika Yazarlar Birliği Lotus Edebiyat Ödülü Seçici Kurulu, bu yılın ödülünü oybirliğiyle Dağıstanlı ünlü ozan Resul Hamzatov'a verdi. Onur ödülünün Yemenli ozan Abdel Aziz El-Mokhaleh ve Kuzey Koreli romancı Chon Se Bong tarafından paylaşıldığı edebiyat ödülünün Genç Yazarlar Ödülü ise Japon Wahei Tatematsu ile Ganalı Kojo Yankah'a verildi.

1986 yılı Lotus Edebiyat Ödülünü kazanan Resul Hamzatov, 1923'te Kafkasya'da Tsada adlı küçük bir köyde doğdu. Küçük yaşlarda şiir yazmaya başlayan Hamzatov'un ilk şiir kitabı "Ateşli Aşk ve Doymusuz Kin" 1943'te yayımlandı. Hamzatov, 1963'te yayımlanan "Yüksek Yıldızlar" adlı yapıtıyla Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 1968'de yayımlanan ve 1984'te Türkçeye de çevrilen "Benim Dağıstanım" adlı dizyazı kitabı Sovyetler Birliği'nde edebiyat olayı oldu. Yaşayan en ünlü Sovyet ozanlarından biri sayılan Hamzatov'un şiirleri bütün dünyada elliye aşkın dilde söyleniyor.

Bilindiği gibi daha önceki yıllarda mizah yazarı Aziz Nesin ile şair Ataç Behramoğlu Lotus Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştı.

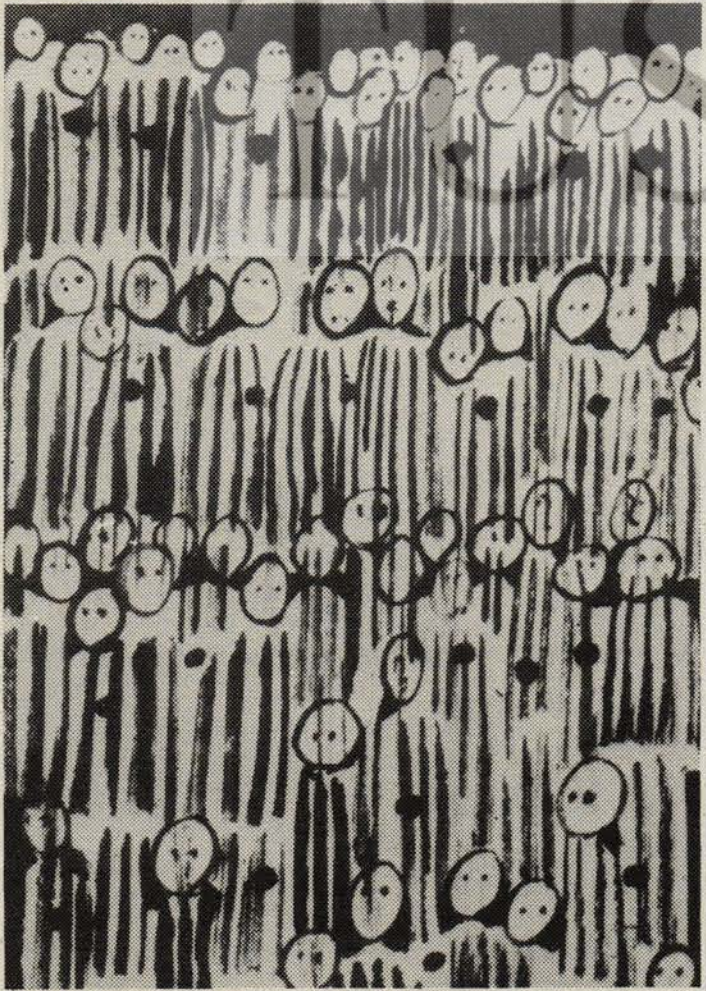
antifaşist sanat

JOSEF SZAJNA

Hitler faşizminin toplama kamplarına doldurduğu 18 milyon insandan 7 milyonu hayatta kalmayı başarabildi. Polonyalı ressam ve sinema sanatçısı Josef Szajna onlardan birisi. 1941-1944 yıllarını Auschwitz toplama kampında tutuklu olarak geçirdi. Bu yıllarda kalem ve kağıt buldukça resim yaptı. Toplama kampından kaçmaya teşebbüsten üç kez ölüme mahkum edildi. Son kaçış teşebbüsü ona özgürlüğünü kazandırdı.

Kurtuluşun sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim eğitimi gördü. Daha sonra anlatım aracı olarak resmin yanında tiyatroya ilgi duyarak, bu alanda çalışmaya başladı. "Çünkü canlı ve onu anlayabilecek tek plastik öge İNSAN'dı."

Josef Szajna,
Ceza Bölüğü
ve tıfıfıfı,
1944

Devrimin ilk kültür bakanı: Lunaçarski

Lenin'in "alışılmıştan dışında üstün yetenekli, zengin bir şahsiyet" diye tanımladığı Lunaçarski, 23 Kasım 1875'de Ukrayna'nın Poltova şehrinde doğdu. Küçük yaşlardan itibaren kişiliğinin şekillenmesinde yüksek rütbeli bir memur olan babasının etkisi büyüktür. Dinden bağımsız eğitimi, monarşiye karşı görüşlerini ve 19. yüzyılın gerçekçi ve demokrat Rus edebiyatına karşı gelişen ilgisi babasına boçlu olan Lunaçarski, okuldaki monarşist ve kiliseci (ruhani) eğitim sistemini onaylamadığı için okul yıllarındaki not durumu açığı değildi. Buna karşılık okul dışındaki zamanında, sahip olduğu öğrenme hırsları yoğun bir şekilde tatmin etmeye çalışıyordu. Almanca ve Fransızca öğreniyordu, müzik dersleri alıyordu. Tiyatro ve konserler izliyor, bu konularda yazılmış yayınları okuyordu.

13 yaşında, o zamanlar yasak olan Engels ve Kautsky'nin eserlerini okumaya başladı. 14 yaşında Kapital'i okuyup inceleyen Lunaçarski'nin felsefeye karşı ilgisi de günden güne artıyordu.

15 yaşında üye olduğu illegal öğrenci örgütünde bilgili, enerjik bir tartışmacı olarak dikkatleri üzerinde topladı.

İlk ciddi politik çalışmasına 17 yaşında lisede başlayan Lunaçarski, işçilerin yoğun olduğu bir bölgede ajitator ve propagandist olarak görev yaptı. İlk gazete yazısını yine bu sırada bir sosyal demokrat gazete yazdı. Politik olarak kendini yetiştirme ve politik çalışma konusundaki ilgisi, sanat, müzik ve edebiyat için de geçerliydi.

Lise yıllarında yaptığı devrimci çalışmalar nedeniyle diplomasındaki "Davranış" notu yetersiz olduğu için Rusya'da üniversiteye devam edebilmesi imkansızlaşınca, öğrenimine devam etmek için 1895'te Zürih'e gitti. Kısa bir süre sonra da orada sosyal demokrat öğrenci örgütlerine üye oldu.

1898'de Rusya'ya geri dön-

Lunaçarski

düğünde devrimci çalışmaları daha yoğun şekilde katılacak ve sonraki yıllarda birçok kere tutuklanıp, serbest bırakılacaktı.

1904'de Kiev'de bulunduğu sırada Bogdanov'dan Bolşeviklerin merkez organında çalışması için en kısa sürede yurtdışına çıkması bizzat Lenin tarafından istendiğini bildiren bir mektup alan Lunaçarski, aynı yıl Paris'e yerleşti. Lenin'le yürüttüğü çalışmalarının yanısıra Vperyod ve Proletari Bolşevik gazetelerinde çalışmaya başladı. Bu arada göçmen ve öğrenci Rusların Bolşeviklere katılmasını sağlayabilmek amacıyla İsviçre, Fransa, Belçika, Almanya ve İtalya'daki Rus göçmen ve öğrenci kolonilerini birçok kere ziyaret etti.

Fransa'da bulunduğu süre boyunca pek çok sanatçı ile yakın dostluklar kurma fırsatını bulmuştu. Bu dostları Lunaçarski'de derin bir kültür birikiminin izlerini görüyor, sıcağı bir şekilde bağrına basıyorlardı. Bu dostluklar içerisinde özellikle Henri Barbüsse ve Romain Rolland ile olanını özellikle belirtmek gerekir.

Daha sonraki yıllarda edebiyat çalışmalarına da ağırlık veren Lunaçarski yazdığı makale ve kitaplarda sahne sanatı, resim ve edebiyatta siyasi mücadelenin amaçlarını analiz ediyordu.

1915 ve 1916 yıllarında gelecekteki görevini sezmişcesine halk eğitiminin önemli sorunları ve pedagoji üzerine bilgisini geliştirmeye başladı. İsviçre'deki halkevinde incelemeler yaptı,

okulları ziyaret etti, pedagoğlarla tanıştı. Rusya'ya dönüşünden sonra Mayıs 1917'de Petrograd genel seçimlerinde Bolşeviklerin adayı olarak Aleksandr Nevski idare meclisine seçilen Lunaçarski daha sonra Petrograd Belediye Başkan yardımcılığı görevine tayin edildi ve okullar, halkevleri, okul dışı eğitim kurumlarının bağlı olduğu kültür ve bilim dairesinin yönetimi görevini üstlendi.

18 Nisan 1917'de yayınlanmaya başlayan ve yöneticiliğini M. Gorki'nin "Novaya Shisn" gazetesindeki çalışmalarına da ağırlık veren Lunaçarski, devrimin yaklaştığı sınırlar Bolşevik Savunma Komitesi'nde çalışmakta ve bildiriler yazmaktaydı.

Devrimden sonra çeşitli sanat dallarındaki bilgisi, üstün vasıfları, dürüstlüğü, devrime ve sosyalizme bağlılığı dolayısıyla Lenin'in Halk Eğitim Başkanlığı'na önerdiği Lunaçarski, 8 Kasım'da bu göreve tayin edildi. 1917-1929 yılları arasında bu görevden sonra 1929'da

SSCB Bilim Komitesi başkanlığına seçildi.

Lunaçarski'nin başkanlık yıllarında yaptığı seyahatler özellikle dikkate değer. Bu seyahatler sayesinde Sovyet halkının yaşamını yakından inceleyen, halkın durumunu, sosyal istek ve dileklerini raporlar halinde yönetime ileten Lunaçarski, resmi kitaplıklar, kulüpler, tiyatro ve sinemaların ülkenin her yerinde yaygınlaşması için çaba harcadı.

Lunaçarski onbeş kadar tiyatro oyunu, felsefe, estetik, tiyatro, resim konusunda yüzlerce makale ve bunların yanısıra devrimle ilgili anılar yazdı.

"Marksist Eleştirinin Görevleri Üzerine Tezler" (1928) ve "Lenin ve Edebiyat" (1932) adlı eserlerini yaşamının son yıllarında yazan Lunaçarski, "Gülme", "Bilgelik" ve "Lenin'in Kahraman ve Üstün Zekası" adlı üç kitap yazmak için yaptığı planları gerçekleştirilmeye zaman bulamadı.

Lunaçarski, gerek devrim ön-

Lunaçarski öğrencilerle

cesi yazılarında, gerek Eğitim Komiserliği döneminde kaleme aldığı yazılarda, sanata, çok geniş bir kültür birikimi temelinde, derinliğine, esnek ve dogmacılıktan uzak bir yaklaşım getirdi. Sanat ve edebiyatı yalnızca siyaset açısından ele alınması gereken bir alan olarak görmediğinden, bu alanın kendine özgü sorunlarını incelemeye özen gösterdi. Özellikle Shakespeare, Heine, Puşkin, Renoir gibi büyük sanatçıları sığ,

kaba yaklaşımlardan kurtararak, onların büyüklüklerinin nedenlerini sanatsal ve toplumsal yönlerden açıklamaya çalıştı. Yeni Sovyet sanat ve kültürünün de bu zengin miras temelinde yükselmesini savunuyordu.

26 Aralık 1933'te ölen Lunaçarski Kremlin'de gömüldü. Lunaçarski başarı dolu yaşamını son nefesine kadar devrim, Sovyet halkı, sosyalist kültür ve sanat için adamıştı.

Dayanışma, ressam İzel Hendek'le görüşü

"İnsan yaşamını çok daha güzelleştirecek temeller kadar, onu yokedecek güçler de var"

□ Bize lütfen kendinizi tanıtır mısınız?

■ 1943 yılında İstanbul'da doğdum. Orta öğrenimimi Heybeli Ada'da Adalar Lisesi'nde bitirdikten sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümüne devam ettim. 1967 yılında Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinden mezun oldum. Bir süre serbest ressam olarak çalışmanın yanısıra Çapa ve Ortaköy İlköğretmen okullarında resim öğretmenliği yaptım. 1974 yılında F. Almanya'ya geldim. Altı yıllık bir aradan sonra 1980 yılında tekrar resim yapmaya başladım. 1983'den bu yana serbest ressam olarak çalışıyorum.

□ Resimlerinizi izleyenlerden kimileri sizin endüstri karşısında giderek yokolan doğayı kurtarmak için mücadele mesajı taşıyor. Bu karşıtlığı açıklayabilir misiniz?

■ Ben endüstrinin düşmanı ya da karşıtı değilim. İnsanoğlunun yüzyıllar boyu elde ettiği birikimin, bilimsel-teknik ilerlemenin önemine inanıyorum. Üstelik çağımızdaki dev teknik ilerlemenin hayranıyım. Sadece içeriğinin değil aynı zamanda biçiminin de... Uzaya atılan füzelerin dinamik formlarından mikroprosesörlerle donatılmış bir robottaki sayısız, rengarenk kabloların, tek tek ayrıntının karmaşık bütünlüğü beni estetik olarak etkiliyor. Gece sabaha karşı alevlerini gökyüzüne bırakarak tüm Duisburg kentini kızıl bir ışığa boğan Mannesmann'ın alev bacakları nasıl olur da insanı etkilemez.

Ancak insan emeğinin ve insan zekasının verdiği bu hayranlık verici noktada insan yaşamını çok daha güzelleştirecek temeller kadar onu yokedecek güçler de var. Bu da yine insanın yapacağı seçime bağlı. Ve sanırım bu seçimi yapmak da gittikçe acılaşıyor. Sırf kâr amacıyla yönelik üretimle sadece toplumun büyük bir kesimi sömürülüyor, yavaş yavaş doğa da yokediliyor. Okyanuslar ölüyor, ormanlar çürüyor, çoğu hayvan nesli tükeniyor —geçenlerde duydum: F. Almanya'da hayvanat bahçelerinin dışında yaşayan sadece beş tane kartal kalmış! Çoğu bölgeler, kentler insan yaşamını kısaltan ya da uzun vadede kanser vb. hastalıklara yol açan gazlarla, zehirli madde kalıntılarıyla doluyor.

Bu yavaş yavaş yok oluşu hazırlayan teknik ilerleme, bize

İzel Hendek

bundan kurtuluşun yollarını da gösterebilir, bir anda, bir düğmeye basılmasıyla milyonlarca insanın yokoluşunu, kentlerin yaşanmaz hale gelişini de sağlayabilir... Her şey insanın onu ne için kullanmayı seçeceğine bağlı.

İşte ben bu karşıtlığı sergilemeye çalışıyorum. Duisburg'un, Ruhr Bölgesi'nin endüstri kulislerini resimledim. Bu resimlerde köşeye sıkışmış ve direnmeye çalışan doğa görülebilir ama gökyüzüne rengarenk bulutlar püskürten dev bacalarda da insan zekasının ve emeğinin gücünü, buralardaki binlerce işyerini de görmek gerekir.

□ Konuşmamızın başında resme altı yıllık bir ara verdiğinizi söylemiştiniz. Bu nasıl oldu?

■ Bu F. Almanya'ya gelişimle ilgili bir olay. O zamanki koşulların getirdiği bir şey. Aileme —evliyim ve şu anda 16 yaşında olan bir kızım var— bakmak zorundaydım. Kocamın çalışma olanağı yoktu. Bu nedenle metal fabrikalarında işçilikten tutun, hastane tercümanlığına kadar çeşitli işlerde çalıştım.

□ Bir sanatçı için böylesi bir ara, bir kopukluk acı bir şey olsa gerek.

■ Hayır ben böyle düşünmüyorum. Bu yıllar bende iki yönlü birikim sağladı. Birincisi, işçi olarak çalışmakla zengin bir yaşam deneyi elde ettim, güzel insanlar tanıdım. Batı toplumunda proleter olarak çalışmak, yaşamak ve mücadele etmenin ne demek olduğunu bizzat yaşayarak öğrendim. İkincisi, bu ara bana —biraz da bilinçsiz olarak— Akademiye öğrendiğim

Hayır. Bir sanatçı olarak kendini kabul ettirmek tabii zor bir şey. Ama bu zorluk sadece F. Almanya'da değil her yerde var, Türkiye'de de var. Ancak soruna bir başka açıdan yaklaşsanız yabancı olmanın bazı avantajlar bile sağladığını görürsünüz. Bu, özellikle yabancı işçilere yönelik çalışma yapan sosyal-pedagog çevreler için geçerli. Bu çevrelerde sık sık sergi açmak, ne yaparsanız yapın alkışlanmak gibi bir başka aşırı uç bulabilirsiniz. Ben —iki serginin dışında— bu yolu seçmedim. Belirli sayıda sergi açtıktan sonra yaşadığım bölgedeki sanatçıların meslek örgütüne kabul edildim. Şimdi onlarla çalışıyorum, sergilerine katılıyorum, galerilerde resim veriyorum.

□ Bize gelecekte yapmayı tasarladığınız çalışmalarla ilgili bazı ipuçları verebilir misiniz?

■ 1987 başından itibaren yoğun olarak gerçekleştirmeye girişeceğim yeni bir serinin ön çalışmalarını yapıyorum. Bu seri ilk kez 1988 başında sergilenecek. Ayrıca, bugüne dek yaptığım çini-suluboya ve yağlıboya resimlerin yanısıra baskı tekniklerini de kullanacağım.

□ Teşekkür ederiz.

Diktatörlüğe karşı çizginin gücü

Diktakatur

Sanatın yaşanılan günlere tanıklık etmesi gündeme geldiğinde, ülkemizde sözü edilen, genellikle edebiyat ürünleridir. Resim, çizgi ya da fotoğrafın çoğu kez "görsel unsur" olarak ana değil de, "tamamlayıcı" bir görev üstlendiği, daha doğrusu üstlendirildiği gözlenir. Oysa her bir sanat dalının kendi alanı ve özgün gerekleri içerisinde söyleyebileceği ve bu yönüyle, bütünü anlatmada "tamamlayıcı" değil de asli niteliklerini ortaya koyduğu tartışma götürmez.

Toplum yaşamında "olağan" denebilecek akışın dışında, bizimki gibi karanlığın en koyusunun yaşandığı günlerde sanatın tanıklığı daha bir önem kazanıyor, daha bir öne çıkıyor. Burada üzerinde kısaca durmak istediğimiz çizginin önemini, 12 Eylül'den bu yana yaşanan süreçte yaratılan ürünlerden daha iyi ne anlatabilir?

Gerçeği, hem de sansürün, kastlı yanlış bilgilendirmenin, yazıya ve söze konulan yasak ve oto sansür zorlamasının sürdüğü koşullarda çizgiyle anlatmanın gücü ve güçlüğü üzerine çok şey söylenebilir. Mizahın ne denli güçlü bir silah olabildiği; bunu çizgiyle en güçlü ve çarpıcı anlatıma ulaştırmanın ne denli zor bir iş olduğu; en karanlık, en çürümüş, en kokuşmuş ve de en gülünç olanın, en abartılından da abartılı olduğu koşullarda halkımıza çekilen nice acıları salt sergilemek ya da zulümden bu-

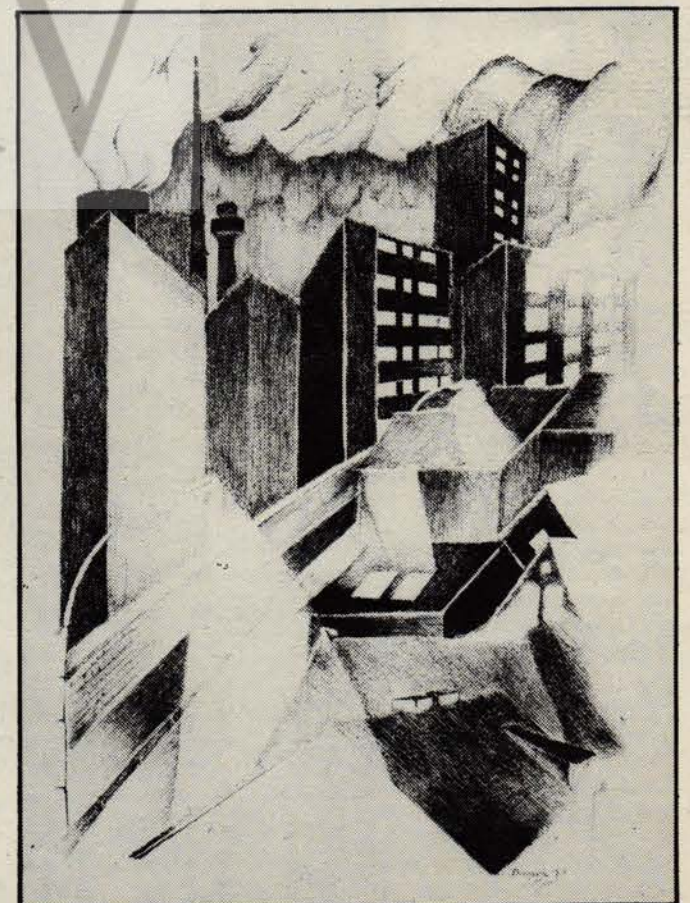

Ferruh Doğan

Kitapta yer alan karikatürlerden

nalmış kitleleri "deşarj" in ötesine gitmeyen çizgiye hapsedemeyip, yaşananın yaşanması zorunu olmadığını göstermek gereği... Bu güne dek kimi usta ve genç çizerlerimiz hakkını vererek gerçekleştirdiği nice çarpıcı örnekte karşımızda duran bu değil mi?

F. Almanya'da basılan DİKTAKATUR'da (Kaynar Verlag, 1985) ülkemizdeki usta çizerlerin ve yanısıra genç çizerlerin de ürünlerinden örnekler yer alıyor. İnsanımız ait değerlerin 12 Eylül sonrasında karşı karşıya kaldığı somut saldırının somut gücümalarını çizginin vurucu gücüyle bütünleştiren çizerlerimizden —sınırlı sayıda da olsa— örnekler sanatın ve sanatçının insandan yana mücadelesinin taşıdığı önemi anlatmaya yetiyor.

İzel Hendek, 1983

Ara seçim sonuçları - Yeni perspektifler

Tevfik İLHAN

Ülkenin ve toplumun demokratikleştirilmesini ciddi bir sorun olarak gören ve sadece geniş halk yığınlarının değil, kendilerinin de kısıtlanmış demokratik hak ve özgürlüklerini kazanma yolunda sosyal demokrasiden medet beklemeyen; bunun için kendi aktif gayretlerinden başka çıkar yol göremeyen demokrat, yurtsever unsurların ve elbette en başta sosyalistlerin önü daha nettir.

28 Eylül seçimi, bu kapsamda dar bir seçimin ortaya koyabileceği azami göstergeleri ortaya koydu. Herhalde hemen herkesin görmek zorunda olduğu ilk sonuç, ANAP'ın bir azınlık iktidarı olduğunun, bu seçim sonuçlarıyla da tescil edilmiş bulunduğu.

Bu sonucu "ANAP azınlığa düştü" biçiminde formüle etmek tam tamına siyaset cahilliğidir; ANAP'ın zaten bir azınlık iktidarı olduğunu, seçim sonuçlarının bunu sadece resmîyete döktüğünü görememektir. Değil Türkiye'deki 12 Eylül rejimi gibi bir rejimde, en geniş burjuva demokrasilerinde bile siyasal iktidarlar, birer azınlık hakimiyeti değil midirler?

Ne ki ANAP burjuva demokrasisinin meşruiyet ölçülerine göre de gayrimeşru bir iktidar. Ne serbest seçimle gelmiş, ne de temel demokratik ve insani hakların, kısmen de olsa geçerli olduğu bir ortamdan seçilip gelmiş, ne de kendisi böyle bir meşruiyet anlayışı içindedir. Şimdiki % 32 oy oranı da ANAP'ın "yığın desteği" değildir. ANAP'ın "yitirdiği oylardan" söz etmeden önce, bu oyları nasıl "kazandı" ortaya konmalıdır.

İşin bu yanını belki herkesten daha çok, bizzat ANAP'luların kendileri görmekte ve itiraf etmektedirler. "Milyarları döktük ne oldu?... Kimse kendini aldatmasın. ANAP'ın oyu % 32 değil % 20'dir. Geri kalan % 20 iktidar imkanlarının getirdiği oydur." (ANAP Artvin milletvekili Nevzat Bıyıklı, *Milliyet*, 1 Ekim 1986)

Keremeti 12 Eylül'den menkul ANAP'ın, azınlığın da azınlığı demek olan meşruiyet dışılığının resmen tescil edilmiş olması 28 Eylül seçiminin bir yanı ise, bir diğer yanı da S. Demirel'in "dirilişini" müjdelemiş olmasıdır! "Siyasetçi zaten akşam ölür, sabah dirilir." (S. Demirel, *Milliyet*, 29 Eylül 1986). Buna bir diyecekimiz yok. Ama, ölüren (12 Eylül sabahı giderken) "benim yapmadığımı bari siz yapın" diyerek öldüğü aksamla, dirildiği sabahın arasına koskoca bir altı yıl girmemi mi? Milyonlarca emekçi için kapkaranlık demek olan bu altı yıl, Demirel için "dirilişin" vakti oluyor —demek yapan yapacağına yapmış ki, Demirel yeniden dirilmeye karar vermiş!— ve sadece Demirel değil, sivil toplumcusundan, liberalinden solcusuna kadar, bu karanlık dönemde sınırları aşmış pek çok kişi ve çevre bunda, bu % 24'lük dirilişte demokrasiden yana yontulacak bir keramet buluyor!

Eylül seçimi sonuçlarının bir diğer önemli yönü de SHP ile ilgilidir. SHP bu sonuçlardan ne kadar ders almışsa, ondan daha fazlasını "ders" olarak vermiştir. SHP yönetiminin aldığı ders "derdimizi anlatamadık"dan ibarettir. Yani halk "doğruyu görüp anlayamamış", SHP'yi tercih edecek basiretten uzak kalmıştır. Gerçek bu kadar basit olamaz. Nedir o halde SHP "hezimatinin" boyutları ve sonuçları?

Ne yaptığı ve yapacağı henüz anlaşılmasın iktidar olacağı her nasılsa kolayca "anlaşılan" SHP, hazırda iktidara gelebileceğini ve gelenebileceğini sandı. Kendini "demokrasiye geçiş dönemi" denilen olguyla bağli gördü; demokrasinin hedefleyeceğine "demokrasiye geçiş"e razı oldu. Başka pek çok şeye, topluma tepeden dayatılmış "istikrara" razı oldu. Muhalefet olmayı, kendine iktidar olmanın daha fazla yakıştırdı. Demokratik hak ve özgürlükleri sözle savunma eylemini, demokrasinin kazanılması muhtevasında hiç görmedi. Halkın çektiği katlanılmaz sıkıntılarda Demirel nasıl kendi yeniden doğuşunun imkanlarını gördüyse, aynı şeyde SHP kendi muhayyel iktidarının kaçınılmazlığına buldu. Sosyal demokrasinin son on yılda iki defa, seçim zaferlerini izleyen iktidar fiyaskolarının halk yığınları tarafından yaşandığını hesaba katmadı. Yığınların, onları sağ ve muhafazakâr iktidarlara meyletiren geleneksel şartlanma çemberinin kendiliklerinden kırıp parçalayacakları varsayımından hareket etti.

Demokrasi, "demokrasiye geçiş dönemi"nin arkasındadır diye bu "geçiş" döneminin, politik, hukuki, psikolojik ve keyfi olarak yaratılan koşullarını kabullenme tavrı, sadece SHP'ye has bir olgu değildir. Çok az istisnası ile bu tavrı demokrasi güçlerine musallat olmuş, 12 Eylül'den bu yana kendini muhtelif biçimlerde ortaya koymuştur. SHP'nin kucağına kendiliğinden düşecek bir "şans" demokrasiye ulaşmanın tek mümkün kapısı olarak farz olunmuştur. Demokrasiyi, sosyal demokrasiyi iktidarda görmeye indirgeyen bu tavrın, şimdi SHP'nin açık seçim yenilgisinden sonra, bu sonucu ortak bir tavrın yansıması olarak görmek yerine SHP'nin günahı olarak görmeye yatkın olduğu da biliniyor.

Burada, SHP'ye yönelttiği eleştirilerin pek çoğu yerinde ve haklı olmakla birlikte, kendisinin

bu eleştirileri yapmaya hak kazanmadığı herkeşe kabul edilen Bülent Ecevit'i de kaydetmek gerekiyor. DSP ve Ecevit yığınlarındaki siyasal değişiklik isteğine SHP'nin önyak olamadığını söylerken, kendi farklılığını ortaya koymamış; bunun da ötesinde, 12 Eylül'den bu yana "oturup beklediğinin" kanıtı olarak gösterdiği, iki defalık "hafif hapis cezasının" seçmenleri ikna etmeye yetmediğini de, yüzde on barajını aşamaya rak görmüş ve anlamıştır.

Eylül ara seçimi sonuçları, hiç kuşku yok ki 1988 genel seçimlerine kadar geçecek süreye yansıyacaktır. ANAP'ın oyları gerilemiştir; Özal hükümetinin gayrimeşruluğu resmîyete binmiştir. Bunun ANAP cihetinden "mantıklı" sonucu seçim "ikazını" gözeterek ekonomik politikasından çarçartmak, kendine "çeki-düzen vermek" olması gerekirdi; ya da siyasal çalkantılar içinde eriyip küçülmek... Ekonomik politikadan çarçartmak ANAP'ın ANAP olmaktan çıkması olur. Eriyip gitmesi ise ANAP parti olsaydı beklenebilirdi. Halbuki ANAP parti değil, 12 Eylül imkânlarını devşirmeye yönelik, konjonktürel bir çıkar kombinasyonudur. Önümüzdeki süreç bunu daha kesin hatlarıyla açığa çıkaracaktır. ANAP'ın ANAP yapan çıkar mihraklarının çok zorlu direnciyle de karşı karşıya kalacağı bu süreçte bu partinin salt DYP faktörüne bağlı olarak dağılacığını sanmak, fazla iyimserliktir.

DYP sağ oyların çoğunluğunu toplamaya adaydır; ekonomik politikalar yönünden ANAP'ın alternatifi olmadığı da aşikârdır. Bu nedenle DYP olgusu kaygan bir "demokratikleşme" demagojisiyle Demirel faktörünün serüveni yönünde yol alacaktır. Bunun iki boyutu var. Eski siyasilerin üzerindeki yasaların kaldırılması ile demokrasi güçleri üzerindeki yasakların teyid edilmesi arasında bir bağlantı aranıp bulunacaktır. ANAP ve 12 Eylülcüler Demirel'in karşısında hemen pes etmeyeceklerine göre, DYP, merkezi ve yerel nüfuz mihraklarına güven verme kaygusu ile yığınlardaki hoşnutsuzluğu kendi lehine sandığa yansıtmaya çabalarını birlikte sürdürecektir.

SHP'nin seçim sonuçlarından gerekli dersleri çıkaramayacağı, başarısızlığının sebeplerini analiz tarzından anlaşılacaktır. 12 Eylülcülere ve tutucu burjuva güçlerine güven telkin etmeyi, hükümetin ve devlet idaresinin kendilerine korkulmadan teslim edilebileceğini kanıtlamayı, iktidar olmasının ön şartı olarak gördüğü süreç —ve mutlaka böylece— SHP 1988 seçimlerini beklemeye koyulacaktır. Sosyal demokrasiyi iktidarda görmeyi demokratikleşmenin tek mümkün yolu olarak görmeye devam edenlerin bir bölümü de beklemeye devam etmekten başka çare göremeyeceklerdir.

ANAP'a karşı alternatifi "sağ"dan tezahür etmesi ve demokratikleşme umutlarının kendinde toplanan SHP'nin başarısızlığı ve genel olarak "demokrasiye verilen oyların" umulan düzeye ulaşamaması acaba ne ölçüde karamsarlık yaratacak, beklentileri boşa çıkarmada hangi olumsuz yeni eğilimlerin gelişmesine yol açacak? Bunu birlikte izleyeceğiz. Ancak halk yığınları 28 Eylül seçiminin ortaya

koyduğu "seçeneklere" bağlı kalmak durumunda olmayacaklardır ve bu seçim sonuçları karamsarlığın sebebi olamaz. Siyasal demokrasiyi kazanmanın, ancak buna uygun bir mücadeleyi başarıyla kotarmaktan geçtiğini başından beri vurgulamaktayız. Bunun genişçe kavranmasına ve ortaya bir tutum çıkarılmasına kadar, her gün bir ara, yahut genel seçim yapılsa bile, her defasında bu söyledığımız doğrulanacaktır.

Hiç değilse, düne göre bugün, sosyal demokrasinin solunda kalan ve sosyal demokrasi bugünkü gibi kaldıkça daha da solunda kalmaya devam edecek olan; ülkenin ve toplumun demokratikleşmesini ciddi bir sorun olarak gören ve sadece geniş halk yığınlarının değil, kendilerinin de kısıtlanmış demokratik hak ve özgürlüklerini kazanma yolunda sosyal demokrasiden medet beklemeyen; bunun için kendi aktif gayretlerinden başka çıkar yol göremeyen demokrat, yurtsever unsurların ve elbette en başta sosyalistlerin önü daha nettir.

Nedir bu netlik, bunun ısrarla ortaya konması, ortodoksça savunulması, politikada uygulanabilir çerçeveye kavuşturulması, yığınlar tarafından kavranılabilir bir pratiğe dökmüşü şarttır. "Geçiş" in de, "geçiş döneminin" egemen siyasasının da alternatifi, demokrasinin de ön şartı budur. Soyut alternatif olmaz; kendiliğinden alternatif olunamaz.

Faşizme karşı somut alternatif yığınların mücadelesidir. Bunun siyasal somutu mücadele içinde oluşur ve çok yönlü faktörler altında biçimlenir ama yığınların aktif mücadelesi olmaksızın, hiç bir alternatif yaratılamaz. Baskıcı, gerici, faşist ve her türlü antidemokratik rejimlerden çıkışın çok zengin biçimleri olmaktadır. Sosyal demokrasinin de, daha merkezci ve sağ burjuva siyasal güçlerin de bu "çıkış biçimlerinde" yer aldıkları ve bazen başı çektikleri bilinmedik şeyler değildir. Sözelimi Yunanistan, İspanya ve Brezilya'da, demokrasinin kazanılması sürecinde sağ güçlerin yeri olmuş, hatta bu süreçler ilk adımda bu sağ güçlerin iktidarlarıyla da sonuçlanmıştır. Arjantin'de, Peru'da, aynı süreçlerle ve sosyal demokratların iktidara gelmeleriyle demokrasiye ulaşılmıştır. Portekiz'de, Uruguay'da ve daha pek çok benzeri örnekte demokrasinin kazanılmasında, komünistler ve devrimci sol güçler vazgeçilmez bir konumda olmuşlar, emekçi sınıf güçlerinin etkilerini genişçe barındıran bir muhtevada demokrasinin gerçekleşmesini sağlamışlardır. Bunlar başarıya ulaşmış örnekler; yenilgiyle sonuçlanmış olanları da var. Ve işte, faşizme karşı mücadelenin, başarılı ve başarısız bütün bu örneklerinde, değişik siyasal bileşimlere ve değişik muhtevada sonuçlara rastlanır; ama hepsinde ortak özellik, emekçi sınıfların mücadelesinin bulunmasıdır. Bu mücadele olmaksızın değil demokrasinin kazanılması, faşizme karşı bir "yenilgi"den" bile söz edilemez!

O halde sorun, 28 Eylül seçiminin ve bu seçimin sonuçlarının da kanıtlandığı ve bu sonuçlara bakarak bizim, çıkarmakta hiç zorluk çekmediğimiz, yakın gelecekteki gelişmelerin de kanıtlayacağı gibi, sosyal demokratların muhayyel bir seçim zaferinden ve iktidarından bağımsız ola-

rak; S. Demirel'in, rejimin kendisine değil, sağ güçler karşısında ANAP'a alternatif olarak tezahür etmesinden de bağımsız olarak; ama her halükârda bu saydığımız siyasal gelişmeleri de kucağlayan, geniş bir siyasal perspektife sahip demokrasi mücadelesini ortaya koyabilmektir. Şimdiki legal siyasal yelpazede böyle bir alternatif bulunmadığına göre de, esasta varolan alternatif sol güçlerin, zaten varolan mevcut konularını değil, çok daha geniş bir siyasal güven mihrakını yığınların önüne sürmeleri gerekiyor.

28 Eylül seçimi sonuçları, bu haliyle, yığınlardaki karamsarlığın ve "alternatifsizlik hali"nin nispi bir göstergesidir; ancak bundan daha önemli olanı, sonuçların, bu haliyle, yığınlardaki karamsarlığı daha da derinleştirmedi, alternatif-sizlik bilincini pekiştirmesidir. Yani yığınlar bir anlamda, kendi elleriyle yarattıkları bir sonucun etkisi altında kalmaya da adaydılar. Mevcut siyasal durumun demokratik alternatifi olarak görülen ve gösterilen siyasal güçlerin başarısızlığı, topyekün demokratik hareketin başarısızlığı olarak algılandığında, çıkışsızlık psikolojisinin yoğunlaşması da tabii bir sonuç olarak gelecektir.

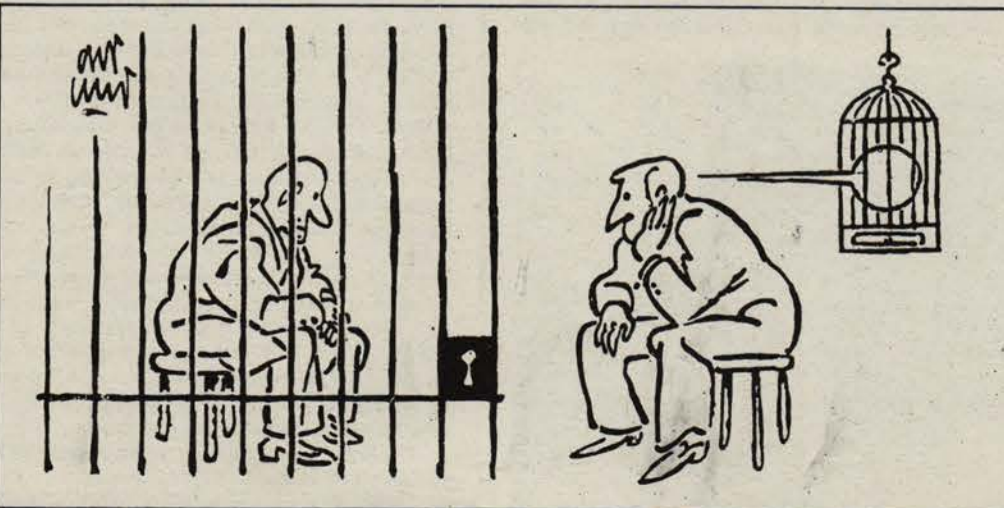
İşte bunun için, SHP'nin, yahut DSP'nin, ayrı ayrı veya birlikte, yığınlara göstermekten aciz kaldıkları, ama buna mukabil, "yığınların görmediği" biçiminde yorumlamaktan da geri durmadıkları "çıkış yolunu" yığınlara göstermek, demokrasi mücadelesinden mükellef güçlere düşmektedir.

Yığınlara "çıkış yolu" göstermek, insanın onları anlayacağı düzeye uyarlamak(!) olamaz; DSP, yahut SHP için böyle olabilir; mücadeleyi doğrudan göze almaksızın, bilimsel doğruları vaazetmekle de yığınlara yol gösterildiği zehabına kapılanlar çıkabilir. Bu kapsamda, yığınlara ne kadar "yol gösterilmişse", yığınlar da bu yolu görmemekte o kadar inatçı olmuşlardır. 28 Eylül'de de yığınlar, üstelik akla-kara gibi bir netlik içinde beliren durumda bile, umulan "basireti" gösterip, kendilerinden "bekleneni" yerine getirememişlerdir!

Berlin'e "son hücum" kararını Kızıldordu'ya ileten komutanlık duyurusu nasıl taktik detaylardan yoksun, "komünistlere bakın ve onlar ne yapıyorlarsa onu yapın" sadeliğinde olmuşsa, bugün Türkiye'de yığınlara çıkış yolunu gösterme sorunu böyle sade olmalıdır; "gerçek demokrasi güçlerine, demokrasi için gerçek mücadele veren güçlere bakın, onların yaptıklarını yapmaya çalışın" duruluğunda olmalıdır. Yığınlara yol göstermek, böyle olmalı, aynı zamanda pratik bir değer taşımalıdır.

O zaman yığınlar, bu pratik önderliği kendiliklerinden görüp kavrayacak ve mücadeleye katılacaklar mıdır? Elbette bu, kendiliğinden ve hemen gelecek bir sonuç değildir. Ama, yığınları, önce demokrasi için mücadeleye, sonra da demokrasiye götüreceğ başka bir seçenek de mevcut değildir. Bu seçeneğin legal siyasal planda ifadesine kavuşması, mücadelenin gerekliliğini müdrük demokrat, yurtsever, devrimci ve sosyalist güçlerin, hep birlikte, ama önce kendilerine güven veren ve ancak böyle olabilsen yığınlara da güven verebilmesi mümkün olan; temel fonksiyonu Özallara —ve Demirellere de— karşı siyasal demokrasiyi, emekçi yığınların demokratik hak ve özgürlüklerini savunmak ve bunun vecibelerini yerine getirmek olarak belirlenen, kitlelerle bağını, onların somut yaşantılarını ve beklentilerini temel olarak organik düzeye oluşturacak bir sol partinin kurulmasıyla mümkün olabilir. Bu sol parti, demokrasi mücadelesinin, sosyal demokrasinin solunda kalan gerçek güçlerini, toplumun bugünkü objektif durumundan ve politik ortamından kaynaklanan demokrasi özlemini, sadece soyut bir özelem olarak değil, somut, yığınlara mal olmuş; politikleşmiş acil talepler düzeyine yükseltebilir; bunu toplumun ana gündem maddesi haline getirebilir; bu yoldan kendi dışındaki —sosyal demokratlar dahil— tüm demokrasi güçlerini derleyip toparlayacak bir demokrasi blokunun harcı olabilir. İşte ancak o zaman yığınlara "demokrasi için mücadele yürütenlerin yaptığını yapın" deme hakkı ve imkanı doğar.

28 Eylül ara seçiminin, yukarıdan beri tespit etmeye çalıştığımız muhtemel sonuçları bir tarafa, demokrasi güçleri açısından ortaya koyduğu en önemli ve kesin sonuç, toplum hayatında böyle bir sol partinin yeri doldurulamaz bir eksiklik olduğunu vurgulamış olmasıdır. İşin zorluklarından yılmadan, zorluklarını, "gerekliliğini tartışmanın" vesilesi yapmadan, ama tabii kolaylığına da abartmadan, görevi sırtlanmaya niyetli ve hazır olmak, bundan sonraki süreçte demokrasi güçlerinin önünde ilk meseledir.

Türkiye'de sözde demokrasi ve öğretmenlerin örgütlenme olanakları

TÖB-DER'in (F.Alman Eğitim ve Bilim Sendikası) GEW'in desteğiyle düzenlediği "Türkiye'de Sözde Demokrasi ve Öğretmenlerin Örgütlenme Olanakları" konulu konferans 3-5 Ekim tarihlerinde F.Almanya'da, Bergisch-Gladbach'da yapıldı.

Yurtdışında sürgündeki bütün TÖB-DER yöneticilerinin hazır bulunduğu konferansa, ayrıca DİSK yöneticileri, Prof. Server Tanilli, çeşitli meslek dallarından temsilciler ve F.Almanya'da faaliyet yürüten demokratik örgütlerden yöneticilerle yabancı konuklar katıldılar.

3 gün süren konferansın açış konuşmasını yapan TÖB-DER genel başkanı Gültekin Gazioğlu, öğretmen hareketinin son 70 yıldan bu yana bazen kesintiye uğramışsa da, çeşitli evrelerden geçerek devam ettiğini anlattı. Düzenlenen bu konferansın 12 Eylül'den sonra her türlü örgütlenme hakkı yokedilen Türkiye öğretmenlerinin dikkatini üzerinde yoğunlaştırdığını belirtti. Türkiye'deki baskılardan ve ekonomik krizden de örnekler veren G.Gazioğlu mevcut koşullarda hiç kimsenin öğretmenleri Türkiye'de demokrasi olduğuna ikna edemeyeceğini vurguladı. TÖB-DER genel başkanı konuşmasının sonunda, TÖB-DER yönetici ve üyeleri üzerindeki baskıların kaldırılması, yüksek öğrenim kurumu YÖK'ün lağvedilmesi, demokratik ve laik bir eğitim-öğretim düzeninin kurulabilmesi için ırkçı-şoven ve asimilasyoncu eğitim düzenine son verilmesi taleplerini tekrarladı. Daha sonra, "Uluslararası Antlaşmalarda Öğretmenlerin Örgütlenme Hakkı", "Türkiye Öğretmen Hareketi'nin Kısa Tarihçesi", "TÖB-DER Davası ve Hukuk", "Öğretmenlerin Güncel, Sosyal ve Politik Durumu", "Türkiye'de Öğretmenlerin ve Yüksek Öğretim Üyelerinin Durumları ve Örgütlenme Olanakları" adlı bildirgelerin sunulup tartışıldığı konferansta, Prof. Server Tanilli "Anayasa Hukuku Açısından Türkiye'de İnsan Hakları ve Politik Durum" adlı bildirgesini sunarken sözlerine "Bu konuşma bana hiç de zevk vermeyen bir konuda olacaktır. Türkiye'deki anayasadan bahsedeceğim. Bir hukukçu için anayasa niteliğini taşımayan bir metinden 'anayasa' diye bahsetmek çok zor. Birencilik belgesinden bahsedeceğim" diyerek başladı.

Daha sonra konuşmasına, 1982 "anayasası"nın çağdaş gelişmeleri reddeden bir anayasa olduğunu, bu metnin emperyalizmin ve gerici çevrelerin tezgahları sonucu düzenlenerek halka şantaj yoluyla kabul ettirildiğini belirterek devam eden Prof. Server Tanilli, "anayasa" diye adlandırılan bu metnin olsa olsa ancak bir "kışla talimnamesi" olabileceğini belirtti. Anayasaların özgürlükleri güvence altına aldığını hatırlatan Tanilli, Türkiye'deki anayasanın her türlü temel hak ve özgürlükleri yasaklama temelinde düzenlendiğini, bunun için de Türkiye'de bu anayasa ile hiçbir zaman demokrasiye geçilemeyeceğini söyledi.

Konferansa; Uluslararası Hür Öğretmen Sendikaları Federasyonu (IFFTU), Avrupa Öğretmenler Sendikası Komitesi (ETUCE), Dünya Öğretmen Örgütleri Birliği (WCOTP), Fransa Öğretmenler Ulusal Federasyonu (FEN), Belçika Genel Kamu Hizmetleri Sendikası (ACOD), Hollanda Genel Öğretmenler Birliği (ABOP), Lüksemburg Eğitim ve Bilim Sendikası (SEW-OG L), Norveç Öğretmenler Birliği (NL), İsveç Branş Öğretmenleri Birliği (SFL) ve GEW (F. Almanya Eğitim ve Bilim Sendikası) yöneticileri katılarak, birer konuşma yaptılar, TÖB-DER ve Türkiyeliler öğretmenlerle dayanışmalarını dile getirdiler. Konferansa ayrıca çok sayıda öğretmen sendika ve kuruluşundan dayanışma mesajları geldi. Konferans, "Türkiye'de Öğretmen Örgütünün Kurulması İçin Neler Yapılmalıdır" ana teması altında yürütülen tartışmayla sonuçlandı. Konferansta TÖB-DER yönetici ve üyelerinin yoğun bir katılımla fikir belirttiği bu tartışmada, mevcut koşullarda Türkiye'de öğretmen örgütlenmesinin yapılması, bu yapılmada ülke içi ve dışındaki öğretmenlerin mücadelesini birleştirmenin önemi ve öğretmen hareketinin sesini yansıttak bir yayın organının gereği dile getirildi.

Konferans sonunda kamuoyuna şu açıklamalar yapıldı:

"GUSTAV STRESEMANN-İNSTITUT ve TÖB-DER'in, Eğitim ve Bilim Sendikası GEW'nin desteği ile 3-5 Ekim 1986 tarihleri arasında BERGISCH-GLADBACH'da ortaklaşa düzenledikleri "Türkiye'de Sözde Demokrasi ve Öğretmenlerin Örgütlenme Olanakları" konferansına katılanlar aşağıdaki hususları kamuoyuna açıklamayı kararlaştırmışlardır.

Konferansa katılanlar:
12 Eylül 1980 tarihinde, iktidara zorla el koyan generaller cuntasını,

a- Parlamento ve siyasi partileri, ilerici sendika, meslek, kadın ve gençlik örgütlerini kapatmasını;
b- İkiyüzbin aşkın ilerici-yurtsever tutuklamasını, işkenceden geçirilmesini, yüzlercesini katletmesini, binlercesini sakat bırakmasını;

c- Kürt halkına karşı sürdürülen ırkçı-şoven ve asimilasyoncu politikayı ve Türkiye Kürdistanı'ndaki toplu dayak, işkence, katliam, sürgün vb. yöntemlerle yürütülen barbarca uygulamaları;

d- Kukla mahkemeleri vasıtasıyla, onbinlerce demokrata ağır cezalar biçmesini, yüzlercesini idama mahkum etmesini ve 50 kişiyi idam etmesini;

e- Düşünce, örgütlenme, toplantı vb. insan temel hak ve özgürlüklerini ayaklar altına almasını;

f- Grevleri yasaklamasını, sendikal hakları budamasını;

g- Basını susturmasını;

h- DİSK, TÖB-DER, BARIŞ DERNEĞİ, diğer demokratik örgüt ve kişiler hakkında davalar açarak, yönetici ve mensuplarını, demokrat kişileri ağır cezalara çarptırmasını;

i- Düşüncelerinden dolayı işçileri işlerinden, öğretmenleri, öğretim üyelerini ve diğer memurları mesleklerinden atarak, açlığa mahkum etmesini;

İnsan haklarını, temel hak ve özgürlükleri çiğneyen anti-demokratik çağdaş uygulamaları mahkum eder.

Konferansa katılanlar:
Cuntanın çıkardığı "1982 anayasası" ve düzenlediği seçimlerin iddia edildiği gibi "demokrasiye dönüş"le bir ilgisinin bulunmadığını; Tersine gerek "1982 anayasası" ve gerekse sonradan çıkarılan diğer yasalarla rejimin kalcılaştırılmaya, baskı ve zorbalıklarla yasallaştırılmaya, bununla aynı zamanda yurtiçi ve yurtdışı tepkilerin azaltılmaya çalışıldığını tespit eder.

Türkiye'de demokrasiye dönüşün ancak faşist iktidarın işbaşından uzaklaştırılıp, onun kurduğu faşist çarkın dağıtılarak mümkün olacağını; Bunun da ancak demokrasiden yana tüm güçlerin birliği ve ortak mücadelesiyle gerçekleşebileceğini; Böylece bir mücadelenin başarıya ulaşmasında uluslararası planda demokrasi güçlerinin desteğinin önemini belirtir, her geçen gün daha geniş kitlelerce benimsenip, savunulan aşağıdaki acil demokratik talepleri desteklediğini duyurur:

1- Başta anayasa olmak üzere tüm baskı yasaları kalkmalı, kişi ve konut dokunulmazlığı, düşünce, söz, basın, örgütlenme, toplantı ve gösteri vb. temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan demokratik bir anayasa düzenlenmeli.

2- İdam ve işkenceler derhal durdurulmalı, anti-faşist siyasi tutuklular serbest bırakılmalı.

3- Faşist örgütler dışındaki tüm siyasi partilere, sendikalara, demokratik kitle örgütlerine serbestçe faaliyet hakkı tanınmalı, gaspedilmiş malları geri verilmeli.

4- Tüm çalışanlara grevli, toplu iş sözleşmeli sendikal hak sağlanmalı.

5- Kürt halkı üzerindeki ulusal baskıya son verilerek, onun ulusal demokratik hakları tanınmalı, diğer azınlıkların hakları verilmeli.

6- Vatandaşlıktan çıkarılanların hakları iade edilmeli, politik sığınmacıların ülkelerine özgürce geri dönmeleri sağlanmalı.

Konferansa katılanlar:

12 Eylül faşist rejiminin saldırılarını en fazla yoğunlaştırdığı kesimlerden birinin de eğitim alanı olduğunu; TÖB-DER'in cunta mahkemeleri vasıtasıyla politik bir kararla kapatılarak, mal varlığının gaspedildiğini; Genel Saymanı ve Genel

TÖB-DER'in GEW'nin desteğiyle düzenlediği toplantıdan bir görünüm.

Yönetim Kurulu Üyesi dahil onlarca üyesinin katıldığını, 20 binin üzerinde TÖB-DER üyesinin meslektan ihraç edildiğini, bir o kadarının da işlerini bırakmaya zorlanarak açığa itildiğini; Eğitim öğretimin yönetimini, programlarını, ders kitaplarını tümüyle faşistleştirdiğini; Üniversite ve Yüksek Okulların geçmişte sınırlı da olsa varolan mali, idari ve bilimsel özerkliğini tümüyle ortadan kaldırdığını ve YÖK düzenlemesiyle bu kurumları birer askeri kışlaya çevirdiğini; Toplumda yoğun bir kültürel yozlaşma ve sosyal çürümeyi yarattığını saptar.

Eğitimin demokratikleştirilmesinin toplumun demokratikleştirilmesine sıkı sıkıya bağlı olduğu gerçeğinden hareketle eğitim alanında aşağıdaki güncel talepler doğrultusunda mücadelenin yükseltilmesini vurgular:

a- TÖB-DER üzerindeki yasaklar kalkmalı, gaspedilen malları geri verilmeli.

b- Eğitim emekçilerine Grevli-Toplu İş Sözleşmeli Sendika Hakkı tanınmalı.

c- Çeşitli nedenlerle zarara uğratan TÖB-DER üye ve yöneticilerinin kayıpları karşılanmalı.

G. Gazioğlu'nun basın toplantısında yaptığı konuşma

Değerli basın mensupları,

Biz, Türkiye öğretmenlerinin mesleki-demokratik örgütü TÖB-DER'in yurtdışında bulunan yöneticileri ve çeşitli Avrupa ülkelerinde politik mülteci olarak yaşayan aktivistleri, 3-5 Ekim 1986 günlerinde Bergisch-Gladbach'da GEW'in desteği ile düzenlediğimiz konferansın sonuçlarını bilgilerimize sunmak üzere bugünkü basın toplantısını düzenledik.

Gustav-Stresemann-Institut kurumlarında düzenlenen konferansın konusu "Türkiye'de Sözde Demokrasi ve Öğretmenlerin Örgütlenme Olanakları" idi. Konferansımıza 70 delege katıldı. Ayrıca Europäisches Gewerkschaftskomitee der Lehrer (EGKL), Internationale Vereinigung Freier Lehrergewerkschaften, WCOTP adlı uluslararası öğretmen sendikaları federasyonu ile İsveç, Norveç, Hollanda, Belçika, Fransa, F. Almanya öğretmen sendikalarını temsilen delegasyonlar katıldılar. Böylece konferans uluslararası bir nitelik kazandı. Çeşitli nedenlerle konferansa delegasyon bulunduramayan diğer Avrupa ülkelerinin öğretmen ve işçi sendikalarından önemli bir bölümü dayanışma mesajları gönderdiler.

Üç günlük konferans süresince Türkiye'de demokrasi, eğitim ve öğretmenlerin sorunlarını ele alan çeşitli bildirgeler tartışıldı. Bir kez daha görüldü ki, Türkiye'yi yönetenlerin ve kimi Batı Avrupa çevrelerinin iddialarının aksine, bugün hâlâ Türkiye'de demokrasi yoktur. Türkiye, kimi çevrelerin iddialarında belirtildiği gibi demokrasi yolunda da değildir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, zorla dayatılan 1982 Anayasası yürürlükte kaldıkça, Türkiye demokrasiye ulaşamayacaktır. Çünkü bu Anayasa demokrasinin evrensel ilkesi ile çelişmektedir. En vazgeçilmez kural olan "düşünme ve örgütlenme özgürlüğü" toplumdun temel sınıf ve zümreleri için yokedilmiştir. 28 Eylül 1986 ara seçimleri de bu gerçeği değiştirmemiştir. Ancak bu seçimler sadece bir gerçeği ortaya koymuştur; Türkiye'de insanların ezici bir çoğunluğu, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra yerleştirilen siyasal ve ekonomik düzeni istemiyor.

Değerli basın mensupları,

Konferansımız 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında faşist bir eğitim düzeni kurulduğunu, üniversitelerin yok edildiğini, okullarda kışla nizamı kurulduğunu, öğretmen ve öğrencilerimizin hayatlarının karartıldığını bir kez daha saptamıştır.

12 Eylül rejimi sadece TÖB-DER'i kapatmakla kalmamış, öğretmenlerin her türden örgütlenme hakkını yasaklamıştır.

Biz dünyada öğretmenlere dernek bile kurma hakkını tanımayan bir "demokrasi" bilmiyoruz.

Biz, dünyada öğretmenlerin maaşlarını ev kiralılarının altında tutan bir "demokratik" hükümete rastlamadık. Türkiye'de bir öğretmenin aylığı ortalama 150,-DM dolayında iken, kentlerde oturulabilecek bir evin aylık kirası 200,-DM dolayındadır.

Biz, dünyada okullarının bir bölümü öğretmensizlikten kapalı iken, binlerce öğretmeni sorgusuz-sualsiz, keyfi olarak işten çıkararak bir "demokratik" iktidar görmedik. Türkiye'de binlerce köy hâlâ okulsuz iken, geçen öğretim yılında yüzlerce köy okulu öğretmensizlikten kapalı iken, yakın yıllarda 20 bin TÖB-DER üyesi öğretmen işten çıkarılmıştır.

Nihayet biz, dünyada öğretmenlerine ve öğrenci gençliğine insanlık dışı işkenceler uygulayan, binlercesini hapis hanelerde cürüten bir "demokratik" yönetimi tanımadık. Türkiye'de hapis haneler hâlâ onbinlerce siyasi tutuklu ile doludur. İşkence, dayak, fiziki ve psikolojik cürüme eylemleri sürmektedir. İşte başlıca bu nedenlerle Türkiye öğretmenleri Türkiye'de demokrasinin olduğunu kabul etmiyorlar; Türkiye'nin demokrasi yolunda olduğunu söyleyen çevrelere bu acı gerçekleri bir kez daha anımsatıyorlar. Türkiye öğretmenleri, yok edilen örgütlenme haklarının yeniden kazanılması mücadelesinde, hukuk dışı bir kararla kapatılan mesleki-demokratik örgütleri TÖB-DER üzerinde yasaların kaldırılması mücadelesinde, demokrasiden yana olan herkesi dayanışmaya çağırıyorlar.

Saygılarımla.

Bonn, 9 Ekim

Prof. Klaus Liebe-Harkort:

Uluslararası dayanışma bilimin önemli bir ilkesidir

13 Eylül günü Frankfurt'da yapılan "Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları" konulu toplantıya katılan Bremen Üniversitesi'nde görevli profesör Klaus Liebe-Harkort, yaptığı konuşmada Türkiye'de 12 Eylül sonrası eğitim ve özellikle yüksek öğretim durumuyla, Türkiye ve dünya ilerici kamuoyuna düşen görevleri vurguladı. Prof. Liebe Harkort'un Türkiye demokrasi güçleriyle somut bir dayanışmayı ifade eden ve Türkçe olarak yaptığı konuşmanın metnini okurlarımıza sunuyoruz.

Benim konum YÖK. Bu da bildiğiniz gibi, sendirici bir konu değil.

"Toplumun en yetişkin kesimi olan üniversitelerin özerklikten yoksun bırakılarak kendi kendilerini yönetmeye layık olmadıklarının ileri sürülmesi, ülkemizde demokrasinin işleyebileceğini inkâr etmek anlamına gelir. Bütün yüksek öğretim kurumlarının, atamalarla oluşturulan aşırı yetkili bir kurulun buyruğuna verilmesi, hem gençlerin iyi yetiştirilmesini, hem de bilim yapılmasını şimdiden engellediği gibi, ülkenin geleceği için büyük kaygılar da doğurmaktadır. Bu nedenle, YÖK düzeninin biran önce seçim ilkesine dayalı özerklik yönünde değiştirilmesini gerekli görüyoruz.

Fikir ve sanat ürünlerinin serbestçe oluşmasını engelleyen hukuki ve fiili sınırları kaldırmak ve her yurttaşla birlikte düşünce ve sanat adamlarını da genel güvencelerle donatmanın bir uygarlık koşulu olduğunu önemle belirtmek isteriz. Sağlıklı bir toplumsal gelişme, her türlü sanat yapılarının üretiminde ve yayımında özgürlüğü, kültürel yaratıcı son derece sınırlayan sansürün toptan kaldırılmasını, hiçbir konunun tabu haline getirilmemesini, ceza sorumluluğunun yalnız olağan yargı mercilerince saptanmasını gerektirir."

Sevgili Dostlar, Sevgili Konuklar,
Bu tümceler 1984 yılında 1.300'ün üzerinde aydının imzalayıp Parlamento başkanı Karaduman ve Cumhurbaşkanı Evren'e verdikleri "Aydınlar Dilekçesi"nden alınmıştır. Hemen hatırlayalım, dilekçeye imza koyan 59 aydın hakkında dava açılmıştı. Aydınlar özellikle eğitim, öğretim, bilimsel özerklik, düşünce özgürlüğü konularında duydukları kaygıları dile getiriyorlar, zira Cunta özellikle bu alanlarda Türkiye toplumu üzerinde etkileri uzun süre görülecek olan ağır yaralar açtı.

Hem 1981'den beri yürürlükte olan Yüksek Öğretim Kanunu, hem de yüksek okullarla ilgili tüm işlerin yürütülmesi, kontrolü ve disipline edilmesi için oluşturulan ve bu işleri büyük oranda etkileyen Yüksek Öğretim Kurulu, Türkiye'de bilimsel çalışmaları önemli ölçüde geriye götürmüştür.

Bu yasanın resmi gerekçeleri de, aynı Evren yönetiminde Cunta'nın 12 Eylül 1980'de Türkiye'deki demokrasi ve ilerlemeye karşı indirdiği darbenin gerekçeleri gibi önceden hazırlanmış düzme gerekçelerdi. Bu çevreler, üniversitelerin terör ve anarşi yuvaları olduğunu, komünistlerin buralara sızdığını ve üniversitelerin gerçek anlamda bilimsel araştırma ve öğretim görevlerini yerine getiremediğini öne sürerek, üniversitelerin disiplin altına alınmasının zorunlu olduğunu iddia ettiler. Bu iddiaya da, 12 Eylül darbesinin gerekçesinin sokaktaki terör ve anarşi olduğu iddiasına da yanıtımız aynıdır: Demokrasinin ve üniversitelerin özerkliğinin yok edilmesinin ardında başka amaçlar gizlidir. Generaller ve onların yabancı akıl hocaları, toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi bilimsel çalışma ve öğretim alanında da, yani yüksek okullarda da önce zorbalıkla, sonra da çıkarılan yasalarla antidemokratik rejimlerini kurdular. Yüksek okullarda da açıkça uygulanan bu zorbalık ve bu yasalar bilimsel çalışmaları yüksek devlet organlarına bağladı. Böylece üniversiteler özerkliklerini yitirdi.

Yüksek Öğretim Kanunu, Yüksek Öğretim Kurulu'nu (YÖK) örgütlüyor ve bu kurula akla

"...bir toplantıda uzun çehit ve geyreklerden sonra, gerçeğe ışığını alında ilk duyan adam..."

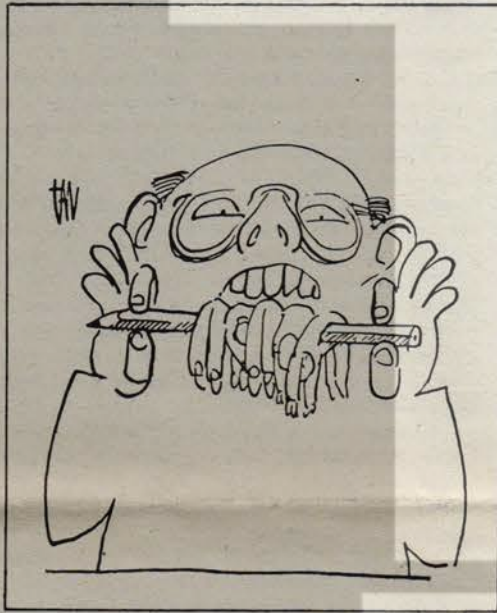
gelen tüm yetkileri veriyor. Bu yasa Cunta tarafından hazırlandı. "Savaş Hali Dönemi"nin en yüksek rütbeli generali ve şimdiki Cumhurbaşkanı Evren ve Cunta'nın diğer üyeleri, bu kurulda kendileri için etki olanakları yarattılar. Bu da 27 üniversitenin bağlı olduğu Yüksek Öğretim Kurulu'nun bileşimini göstermektedir. Tepesinin generalin, tabanında ise somut bilimsel çalışmanın bulunduğu piramit şeklindeki hiyerarşiyi de gösteriyor.

Yüksek Öğretim Kanunu'nun 6. maddesi, Yüksek Öğretim Kurulu'nu oluşturan 25 üyeyi şöyle belirliyor:

- 8 üye doğrudan Cumhurbaşkanı yani General Evren tarafından atanıyor,
- 6 üye müsteşarlıklardan,
- 1 üye Genel Kurmay'dan,
- 2 üye Eğitim Bakanlığı'ndan,
- Ve 8 üye, yani kurulun % 30'u üniversitelerden.

17 kişi doğrudan en üst düzeydeki devlet bürokratlarından ve ordudan atanıyor; 8 üye de akademik kurullardan.

Önemli yerler ve şu anda Doğramacı'nın yürüttüğü başkanlık makamı —kendisi akıllı bir iş adamı olarak ün yapmıştır— doğrudan Evren'in atadığı kimseler tarafından işgal ediliyor. Bu Yüksek Öğretim Kurulu'nun Evren ve Cunta için çok önemli olduğu açık.

Dostlar,

Böylece üniversiteler de, toplumun diğer birçok alanı gibi onlarca yıl gerilere götürülmüş oldu; çünkü bundan önceki 1946 ve 1973 Yüksek Öğretim Yasaları'nın belirgin yanı, üniversitelerin dolayısıyla fakültelerin özerkliğinden yana olmasıydı. 1946 Yüksek Öğretim Yasası'nın temel ilkesi 'üniversitenin kendi gücüne dayanarak yaşaması' şeklindeydi; ve 1946 sonrasında bu ilkenin yaşama geçmesi için mücadele edildi. Bu amaçla geniş kapsamlı reformlar yapıldı. YÖK bu temel ilkeyi zedelemekle kalmadı, 1981 Yüksek Öğretim Yasası ile tamamen ortadan kaldırdı.

1961 Anayasası'nın 120. maddesinde üniversitelerin yönetsel ve bilimsel özerkliği vurgulanırken, 1982 Anayasası'nın 130. maddesinde yasa ve kurul olarak YÖK'e işaret edilmektedir. Ayrıca 130. maddede üniversite rektörlerinin ve akademik kurul dekanlarının Devlet Başkanı tarafından atanacağı belirtilmektedir. Devlet Başkanı'nı daha pek çok maddede özel yetkilerle donatan Anayasa'da, araştırma ve bilimin devlet kontrolünde olduğu tüm ayrıntılarıyla saptanıyor.

1933-45 yılları arasında Türkiye'de siyasi mülteci olarak yaşayan ve 1985 yılında ölen Devletler Hukukçusu Ernst Hirsch bu yasayı 'Türkiye'deki üniversite ve yüksek okullarda çalışan tüm öğretmenlere indirilmiş şamar' olarak niteliyor ve sözlerini şöyle sürdürüyor:

"Üniversite ve dengi yüksek okullar dışarıdan yönlendirilen ve yönetilen kurumlar haline geldi. Profesör ve doçentler bu kurumların memurları haline getirildiler. Hiçbir söz ve karara katılma hakkı olmayan öğrenciler de tahsillerinin seçimi ve süresine göre değişen önemli kısıtlamalarla itaatkâr alıcılar haline geldiler."

Uluslararası dayanışmayı bilimin önemli bir ilkesi sayan bilim adamları ve demokratlar olarak bizler de, bu şamarın etkilerini acı olarak duyuyoruz.

Başkanın ve generallerin bilimsel yöntem ve içeriklere, üniversitenin yönetim ve işlevlerine müdahale olanakları, YÖK'ün diğer ayrıntılarına girmeyi gereksiz kılıyor. Bilimsel çalışma böyle engellenir ve böyle engellenmesi de istenir. Çünkü askerlerin görevi savaş aygıtını çalıştırmaktır; ve biz, NATO'ya bağlı askerlerin ele aldıkları şeyi, aygıtlarını çalıştıracak araç olarak kullandıklarını çok iyi biliyoruz.

Buna rağmen biraz ayrıntıya inelim: Yüksek Öğretim Kanunu, özellikle özerkliği kaldırdığı için eleştiriliyor. Ama bu eleştiriyi hemen, dikkatleri çalışma yöntemlerine ve içeriklere yönelten

eleştiri izlemelidir. Yöntem konusunda bilim, devletin zorlamalarına yenik düşmez. Bilim içeriği yönünde insanların gereksinimlerine ve dolayısıyla ilerlemeye yönelik olmak zorundadır. Oysa biz bu konuda "Bilimin biricik amacı, insanı varlığın içinde bulunduğu zahmetleri azaltmaktır" diyen Brecht'e katılıyoruz. Oysa Yüksek Öğretim Kurulu ve Yasası yöntem ve içerikleri belirliyorlar.

Bir zamanlar yenileşme ve kooperasyonla yükümlü Türkiye'deki üniversitelerin, bu üniversitelerin tahsilleri sırasında ve tahsillerinden sonra olumlu dönüşümleri ileriye götürmeye yardımcı olan ve kendilerine halkın güven duyduğu öğrencilerinin düzeyi, Prof. Sabri Özbaydar'ın 5.8.86 tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan "Üniversite mi, azmanlaşmış ortaokul mu?" adlı yazısında belirttiği gibi, irice bir ortaokul düzeyine düşürülmüştür. 14.10.85 tarihli Cumhuriyet'te Prof. Yakup Kepenek "Üniversitesiz Yıllar" başlıklı yazısında da aynı konu işleniyor. Üniversitelere karşı yürütülen saldırıların altında, toplumun kesin olarak susturulması yatıyor. Şükrü Gürel de 16.4.1982 tarihli Cumhuriyet'te, düşünceleri özgürce söyleme olanağının olmadığı üniversiteler kurulmasının, toplumun susturulmasının bir yöntemi olduğunu söylüyor. Melih İpek de, üniversitelerin anlamlarını yitirdiğini; artık egemen güçlerin öğretim üyelerinden ve öğrencilerden beylerin sesini kendi sesleri yapmalarını beklediğini yazıyor (Cumhuriyet, 4.5.1982).

Aziz Nesin 1985 Haziran'ında yaptığı savunmasında bu konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

"Yıkılan kurumlardan en önemli biri de Türk üniversitesidir. YÖK yönetimiyle üniversitenin temelinden yıkılma başarısı da gösterilmiştir. Bu konuda o denli yerinde ve doğru eleştiriler yazıldı ve söylendi ve bunların hiçbirisine akıl almaz bir duyarsızlıkla, hatta vurduymazlıkla aldırış edilmedi ki, ben bunlara bir yenisini eklemek istemiyorum. Ancak, YÖK'ün üniversitelere sağladığı bu bilgi ve kültür düzeyizliğinin, bu araştırıcı kafa düşmanlığının yurdumuza uzun yıllar büyük zararı olacağını vurgulamak istiyorum."

Arkadaşlar,
Üniversitelerde ve özellikle öğrenci yurtlarında camiler açıldığını biliyor muydunuz? Üniversitelerde de kimi tehlikeleri göze almadan Darwin Teorisinin tartışılmadığını biliyor muydunuz? Polislerin üniversitelerin önünde beklediklerini ve tümülerin içinde polis odalarının bulunduğunu biliyor muydunuz? Bir doçentin sakal bırakması işten atılmasına neden oluyordu. İzmir'de polis bir kız öğrencinin kıyafetini beğenmediği için, kız öğrenciyi tartaklıyordu. Toplantılara konan yasak ve her türlü toplantının izine bağlı olması sonucu, askerlerin, jandarmaların, polislerin gözetiminde saçma-sapan diploma törenleri yapılıyor. Şimdiye kadar hiç böylesine iyi işlememiş muhbirlik sistemi, öğrenci ve öğretim üyelerini tehdit ediyor. Bunun sonucu olarak öğrenciler sağlam, birbirine güvenilir bir işlişi kuramamaktalar. Hatta hocalar öğrencilerine muhbir var diye kolay kolay güvenemez. Daha da kötüsü, bu üniversite tipinden başka üniversite tipi tanımayan öğrenci kuşakları geliyor üniversitelere. Bu kuşaklar yeni düzen ilkelere kabulleniyor; böylece içteki muhalefet yitip gidiyor; karşı çıkma için umut kalmıyor.

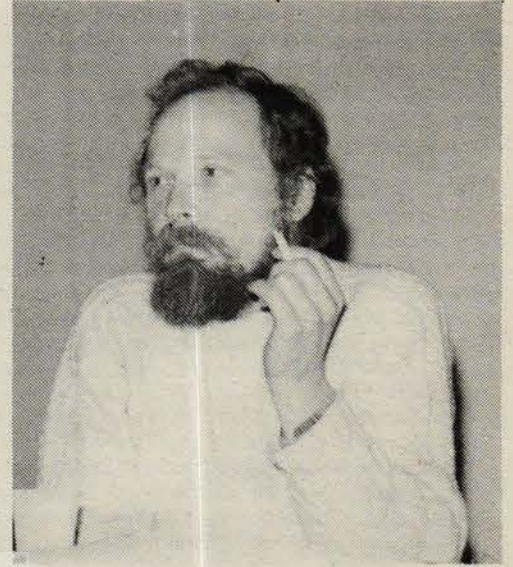

Tanımsı şöyle yapılan yeni bir öğrenci tipinden, 'yökleşmiş öğrenci' tipinden söz ediyoruz:

Yökleşmiş öğrenci: at gözlüklü, cetvel kafalı, dümdüz beyinli, gözünün önünden başka yeri göremeyen, dünyaya borunun içinden bakan, deliğin karşısında yalnızca ders yazısı gören, motamot, başka hiç bir şey düşünemeyen at gibi bir insan. Rejimin üretmek istediği akademisyenler böyle tarif ediliyor.

Öğrencilerin şu anda içinde bulunduğu durumun belirgin özellikleri şunlardır:

1. aşırı derecede doldurulmuş üniversite ve dershaneler ve aşırı derecede yüklenmiş öğretim üyeleri;
2. dayanılmaz bir sınav sistemi ve buna uygun olarak verilen bilginin alınması zorlamasının yarattığı hemen hemen eksiksiz disiplin;

Prof. Klaus Liebe-Harkort

3. Sürekli olarak okuldan atılma tehdidi ve korkusu;

4. kesin örgütlenme ve politik çalışma yasağı;

5. birçok öğrenci için yaşamak ile tahsil yapmanın uzlaşmaz çelişkiye dönüştüğü ekonomik koşulların ağırlığı;

6. bütün bunların bir sonucu olarak öğrencilerin büyük bir kısmının sinir bozukluğu.

Devletin yoksul öğrencilere verdiği kredi miktarı yaklaşık 5.000 TL. Bu para ancak, YÖK'ün kazanımlarından(!) biri olan, öğrenim harçlarını ödemeğe yetiyor, yani artık yoksullar tahsil yapamazlar. Yoksul olanlar da köylüler ve işçiler, ki bu kesim toplumun % 70-80'ini oluşturuyor; ve bu kesimlerin yaşam koşulları günbegün kötüleşiyor.

Ya öğretim üyelerinin durumu nasıl?

Faşizmin temel yasası olarak da adlandırılan 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası yardımıyla yüzlerce profesör ve doçent hiçbir gerekçe gösterilmeden ve hukuksal prosedüre uyulmadan işten atıldı; yüzlerce kendiliğinden ayrılmak zorunda bırakıldı. Pek çoğu da rotasyon ve erken emeklilik yasalarının kurbanı oldu. Geriye kısmen liselerden gelmiş ve bilimi Yüksek Öğretim Yasası'nın öngördüğü oranda tanıyan, kısmen de mevcut koşullarda dayanılmaz olanlara katılan öğretim üyeleri kaldı.

Bu söylediklerimle, kendimi Türkiye'deki bilim adamlarının üstüne çıkardığım anlaşılmasın sakın! Aksine, arkadaşlar, bilim ve bilim adamları üniversitelerden çıkarıldılar; kısmen de üniversitelerde susturuldular. Ama bilim adamları seslerini yeniden, hem de artan biçimde yükseltiyorlar. Aksine diyorlar, yani kendimi Türkiye'deki bilim adamlarının üstüne çıkarmak için değil, bilakis bizler bu bilim adamlarıyla, bu aydınlarla birlikte araştırma ve öğretimin bağımsızlığı için, egemen güçlerin elinde Türkiye ve tüm dünya halklarının çıkarlarına karşı kullanılan bir araç olmayacak bir bilim için mücadele veriyoruz. Biz, Türkiye'de çalışmalarının temelleri ellerinden alınmış veya alınmaya çalışılan aydınların ve bilim adamlarının buradaki sesleri olarak görüyoruz kendimizi.

İnsanlığa ve ilerlemeye karşı yükümlülüğü olan bağımsız bilim, egemen güçleri tedirgin eder; bu da bizlerin doğru yolda olduğunu onaylıyor.

Gerçek bilim, bir azınlığın ekonomik yükselmesine, Batı'nın askersel bağlaşıklarının ölümcül savaş aygıtına ve Amerikan ve B. Avruva emperyalizminin çıkarlarına yenik düşmemeli ve düşmez; onlara bağımlı olmamalı ve olamaz. Bilim sadece halkların eşitliği ve barış hedeflerine yönelik olmalıdır.

Hitler faşizmi döneminde pek çok Alman bilim adamı Türkiye'ye sığındığından, üniversitelerde iş bulup orada yeni bir yurt edindiğinden, bizler Türkiye'deki bilim adamları ve aydınlarıyla özel bir biçimde de bağlıyız. Ankara'daki demokratik olmayan, daha doğrusu demokrasi düşmanı olan rejime dizi dizi nezaket ziyaretleri yapan parlamento başkanı Jenninger'in, Federal Başbakan Kohl'ün, Devlet Başkanı von Weizsäcker'in ve diğer tüm federal ve eyalet meclis başkanlarının aslında bir toplumun demokratikleşmesinin ölçülerinden birinin de, bilimin özerkliği olduğunu bilmeleri gerekir. Bugünkü koşullar böyle sürerse, diyor Prof. Sabri Özbaydar, 20 yıl sonra Türkiye'de intelligensia, yani aydın kitlesi, kalmayacak (Cumhuriyet, 5.8.1986). Bu durumda bizim hükümetlerin gerçek demokrasiden yana tavır koymalarını ve bu gidişatın Türkiye için ve her ülke için zararlı olacağını kavrayacağını bekleyebilir miyiz? Hiç sanmıyorum; zira Türkiye'deki egemen güçler ve onların dıştaki destekçileri tam da böyle bir gidişi istemektedir. Çünkü aldatılabilen, bilgisiz, oportünist tutulan yığınlar tekellerin akarbantlarında daha kolay çalıştırılabilir ve savaş alanlarına daha kolay sürülebilir. İşte bizler, Almanya'daki, Türkiye'deki ve bütün dünyadaki ilerici insanlarla birlikte bunlara karşı direnmeliyiz, direniyoruz, direneceğiz.

Seçimler ve demokrasi

Sabahattin KERİM

Nasıl Türkiye'nin kapitalizme geçmesi için buhar makinesinin yeniden keşfedilmesine ihtiyaç olmadıysa, Türkiye'de demokratik hak ve özgürlüklerin tümüyle geçerli olması için de sıfırdan başlamak asla gerekmiyor. Zaten sıfır noktasında da değiliz. Bugün yok olanların önemli bir bölümü kısa bir süre önce vardı. Üstelik uğruna mücadele verilerek kazanılmışlardı. Ne ki yeterince kök salmalarına vakit kalmadığı, yığınlar tarafından sanki vücutlarının birer uzvuymuşçasına benimsenmedikleri için fazla zorluğa uğranmadan kaybedildiler. Ama bir kısım kökleri yine de içerde kaldı. Hiç kuşku duyulmasın ki, bu kökler, belki istendiği kadar çabuk değil ama mutlaka ağaçlarını büyütecekler.

yen anlayış, "Batı" da şu anda var olan demokrasiye bir hayli yabancıdır.

Tabii böyle olmasının nedeni "Batı demokrasisi"ne damgasını vuran sınıfın demokrasiye pek meraklı, yahut saygılı olması değildir. "Batı demokrasisi"ni bir tür demokrasi yapan, o demokrasinin somut muhtevasını oluşturan haklar ve özgürlüklerdir. Ve bunların büyük çoğunluğunda —genel oy hakkı dahil— burjuvazinin imzası yoktur. "Batı"da bugün var olan demokratik hak ve özgürlüklerin çoğu gelen emekçi yığınların uzun yıllar süren meşakkatli mücadeleleri sonucu kazanılmışlardır. "Batı"nın burjuva demokrasisi, bir yanyıla burjuvaziye rağmen elde edilmiş bir demokrasidir. "Batı demokrasisi"nin —burjuvazinin bir tür hegemonyası olmasına rağmen— çalışan geniş kitleler için değerli olan yanı, çoğu zaman onların canları ve kanları pahasına kazanılmış ve savunularak topluma male edilmiş olan, sendikalaşma, grev ve toplu sözleşme yapma, sınıf esasında siyasi parti kurma, her alanda mesleki ve yığınsal örgütlenme, düşünce ve görüş bildirmek için, yayın, gösteri gibi imkânlardan sınırsız yararlanma, seçme ve seçilme hakkının varlıklı kişilerin imtiyazı olmaktan çıkartılıp tüm yurttaşlara tanınması vb. demokratik hak ve özgürlüklerdir.

"Demokrasi bir bütün olduğu"nu söyleyenler bu anlamda haklıdır. Gerçekten yukarıda sıraladığımız belli başlı demokratik haklar "Batı demokrasisi"nden çıkarıldığı ve sadece seçim hakkı bırakıldığı zaman geriye kalan her şey olur ama demokrasi —bir "Batılı"nın gözünde— asla olmaz. Çünkü iki seçim arasındaki uzunca bir süre için ülkenin yönetiminin sınırlı sayıda kişinin elinde denetimsiz bırakılmasını kimse tasavvur bile edemez.

Aslında "demokrasi bir bütün olduğu" görüşü doğru değildir. Çünkü burada kastedilen "Batı demokrasisi" hiç bir zaman tutarlı bir bütünlük oluşturamamıştır, oluşturamaz da. O, daha "laissez faire, laissez passer" döneminde de "Batı demokrasisi" idi, emekçi yığınların pek çok haklara sahip oldukları günümüzde de "Batı demokrasisi"dir. Ama bugün bile "Batı"da tek tip, standart bir demokrasi bulunmaz. Örneğin İtal-

ya'da Komünist Parti'nin üyeleri güvenlik örgütlerinde dahi en üst mevkilere kadar gelebilirlerken, Federal Almanya'da komünistlerin devlet kurumlarında çalışmaları, hatta öğretmenlik yapmaları yasaktır.

"Batı demokrasisi" tarihsel bir süreçtir. Bu demokrasinin daha ileri götürülmesi, mevcut hakların daha geliştirilmesi, daha fazla haklar elde edilmesi için kitlesel mücadele verilmektedir. Tabii karşı taraf da boş durmamakta ve genellikle muhafazakar hükümetler vasıtasıyla, kazanılmış demokratik hakları geri almak, bunlar üzerine kısıtlamalar getirmek için çeşitli yollara başvurmaktadır. Kısacası karşılıklı güçlerin bileşkesinde oluşan "Batı demokrasisi" her an değişebilen dengeleri bağrında barındırmaktadır. Ve miyadını doldurup yerini sosyalist demokrasiye bırakana kadar "Batı demokrasisi", değişebilen muhtevalarda "bir bütün" olmaya devam edecektir. Sosyalist demokrasi ise burjuva demokrasisinde var olan, emekçi halkın bunca emeği geçmiş demokratik hak ve özgürlükleri tevarüs ederek, ama şimdi bunlarla birlikte daha yenilerinin oluşturduğu eskisinden farklı bir demokrasiyi devamlı zenginleştirerek ve en önemlisi eskisindeki burjuva damgasını silip yerine emekçi kitlelerin damgasını basarak yeni bir "bütün" —ama muhtevası dolayısıyla bütünlüğü devamlı gelişen, bu anlamda bütün olmayan bir bütün— oluşturmaktadır.

Gene de, içinde bulunduğumuz şartlarda "demokrasi bir bütün olduğunu" savunulara arka çıkmak, onlarla birlikte davranmak gerekir. Çünkü onlar, demokratik hak ve özgürlüklerdeki yoklukların, eksikliklerin ve kısıtlamaların, "ülkenin şartlarını" bahane yapıp yerinde ve doğru olduğunu iddia edenlere karşı çıkarılarken böyleleri bir savaşa başvuruyorlar ve bunun için de haklılar. Üstelik o kadar haklılar ki, ötekilerin yokluğunda ve kısıtlanmışlığında seçim hakkı da "genel" olmaktan çıkıyor. Bir başka deyişle seçim hakkı ile öteki demokratik haklar arasında böyle sine karşılıklı, deyim yerindeyse organik bir ilişki var ki, ötekiler olmadığı ya da kısıtlandığı zaman kâğıt üzerinde tanınmış olan genel oy hakkı da hatırı sayılır bir yara alıyor. Açıkçası rejim "demokrasi eşitler seçimler" formülasyonunu benimseyenlerin dahi yetinebilecekleri bir demokrasi olmaktan çıkıyor.

Genel oy hakkının özü, belirli yaşa gelmiş her yurttaşın seçme ve seçilme özgürlüğüne kayıtsız şartsız sahip olmasıdır. Bunlardan seçme hakkı bugün Türkiye'de 21 yaşının üzerindeki her yurttaşın üzerindeki her yurttaşın tanınmıştır. Hatta o kadarla da kalmamış, bu hak, yerine getirilmediği takdirde cezai müeyyidesi olan yasal bir görev haline getirilmiştir. Ne ki, seçme hakkının böylesine tahkim edilmiş olması kâğıt üzerindedir ve içinde bulunduğumuz şartlarda seçmenin özgürce seçimini yapması mümkün olmamaktadır. Ara seçimlerle ilgili somut bir örnek verecek olursak Türk-İş seçim yapılacak illerden dördünde miting yapma kararı almıştır, fakat mitingler için izin verilmemiştir. Böylece bu illerde seçmenlerin, en başta da işçilerin kanaatlerinin oluşmasına kısıtlanma getirilmiş, seçme hakkının özgürce kullanılması engellenmiştir.

Daha önemlisi, seçmenin seçimine sunulacak alternatifler üzerindeki mevcut kısıtlamadır. Se-

çimlere katılan partiler arasında en solda yer alanlar iki sosyal demokrat partidir. Oysa aklı da gönlü de sosyal demokrasi den daha solda olan azımsanmayacak bir seçmen kitlesi vardır. Geçmişte yüzbinlerle sayılan bu seçmen kitlesinin milyonluk bir potansiyele eriştiği tahmin edilmektedir. Açık ki bu seçmenler seçme hakkından tamamiyle mahrum bırakılmışlardır. "Sosyal demokrasi den daha solda olanlar boş durmayıp partilerini kursalardı ve seçimlere katılsalardı" demek meseleyi çözmez. O zaman 1963 yılından beri yapılan her seçime katılabileceğini göstermiş solun 12 Eylül 1980'den sonra başlayan dönemde yapılan üç seçime neden bir türlü katılmıyor olduğunu açıklamak kolay olmaz. Düşünelim ki 1960'lı ve 70'li yıllarda Anayasa'nın sosyalist bir partinin kurulmasına engel olup olmadığı asla tartışılmamıştı. Oysa görüyoruz, solda bir parti kurulması girişimlerinde 1982 Anayasası'nın böyle bir partiyi engel olup olmayacağı uzun uzun tartışılıyor.

Seçme hakkındaki durum böyle iken seçilme hakkındaki durum daha da vahim. Çünkü aklındaki ve gönlündeki alternatifini seçmekten mahrum edilmiş seçmenler seçme hakkından tümüyle men edilmiş değiller. Onlar bu sefer göntüleri yatmasa da akıllarını kullanacaklar ve oylarını demokrasi mücadelesine azami katkıda bulunacak doğrultuda kullanacaklar. Oysa seçilme hakkı için durum başka. Seçilme hakları belirli bir süre için elinden alınmış eski siyasilerin yanı sıra seçilme hakkını eskiden de kullanmış, bugün de kullanabilecek, seçimlerde alternatif oluşturabilecek sol partiler yasaklı. Bunlara ilaveten yukarıda da değindiğimiz gibi sosyal demokrasi den daha solda bir parti de oluşabilmiş değil. Seçilme hakkının böylesine derinden yaralandığı bir durumda genel oy hakkının geçerli olduğunu söylemek, hele buna pek özenilen "Batı demokrasisi"nin insanını ikna etmek her halde pek kolay olmasa gerek.

Hemen altını çizelim ki bütün bunlar, ara seçimler dolayısıyla kısaca yapılmış bir durum tespiti, yoksa yakınma değil. Çünkü olumsuzlukların üstesinden nasıl gelineceği de tespitlerde "mündemik". Özellikle "Batı demokrasisi"ni bir tür demokrasi yapan esas ögenin, o demokrasiye var olan demokratik hak ve özgürlükler olduğu ve bunların çoğunun çalışan geniş yığınların cansiperane mücadelesiyle kazanıldığı doğrusu —ki doğru— o zaman ülkemizde de ne yapılması gerektiği ayan beyan ortaya çıkıyor.

Tabii bu noktada "orada insanlar demokratik hak ve özgürlükleri kazanmak için ne çabalar harcamışlar, ne baskılara katlanmışlar, oysa Türkiye'de bunların mücadelesi daha yeni veriliyor, bu konuda kısıtlamaların, yoklukların giderilmesi için daha uzun yıllar mücadele etmemiz gerekecek" karamsarlığına kapılıp uç noktaya savrulmak hiç de doğru olmaz. Nasıl Türkiye'nin kapitalizme geçmesi için buhar makinesinin yeniden keşfedilmesine ihtiyaç olmadıysa, Türkiye'de demokratik hak ve özgürlüklerin tümüyle geçerli olması için de sıfırdan başlamak asla gerekmiyor.

Zaten sıfır noktasında da değiliz. Bugün yok olanların önemli bir bölümü kısa bir süre önce vardı. Üstelik uğruna mücadele verilerek kazanılmışlardı. Ne ki yeterince kök salmalarına vakit kalmadığı, yığınlar tarafından sanki vücutlarının birer uzvuymuşçasına benimsenmedikleri için fazla zorluğa uğranmadan kaybedildiler. Ama yine de bir kısım kökleri içeride kaldı. Hiç kuşku duyulmasın ki, bu kökler, belki istendiği kadar çabuk değil ama mutlaka ağaçlarını büyütecekler.

Üstelik dünyamız geçmişte kıyasla bir hayli küçüldü ve daha da küçüldü. Değişik ülkelerden işçiler, emekçiler birbirlerini daha iyi tanıyorlar, daha iyi anlıyorlar, daha birbirlerine yakınlık şiyorlar. Güney Afrika'da vurulan karaderili işçi için Renault fabrikasında çalışan bir Fransız işçinin yüreği daha bir cız ediyor, yumruğu daha bir sıkılıyor. Kimse "biz haklarımızı elde etmek için o kadar kanımızı döktük, hele onlar da bu yollardan geçişler bakalım" demiyor. Akutılan her damla kanın, dökülen her gözyaşının, insanlığın ileriye doğru yürüyüşüne güç kattığına, dünyamızın daha mutlu yarılarının harcını suladığına inanan işçilerin, emekçilerin sayıları hızla artıyor. Türkiye'nin çalışan, emeğini alın teriyle kazanan insanı yalnız değil. Sadece kaybettiklerini değil, hiçbir zaman sahip olmadıklarını da tümüyle kazanmak için önce kendisinin davranması gerektiğini her geçen gün daha iyi anıyor. Bunun yanı sıra emekçi halkların kendi dünyalarını kurma yolunda elde ettikleri başarılarla birlikte, çalışan insanların kazanımlarının tümünün gezegenimizin koca emekçiler ailesine mal olması her ülkeden çalışan insanların oluşturduğu safların daha bir pekişmesi, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmanın daha bir güçlenmesi, onu —Türkiye'nin çalışan insanını— daha bir yüreklendiriyor.

(DÜŞÜN dergisinin Ekim/1986 sayısında yayınlanmıştır.)

Eylül 1986'da yapılması kararlaştırılan milletvekili ara seçimleri, Türkiye'nin siyasi gündeminde baş sıradaki yerini koruyor. Bu yazı okurun eline geçtiğinde seçimler sonuçlanmış olacak. Seçim sonuçlarının değerlendirilmesi ve 29 Eylül 1986 günü ortaya çıkacak "yeni" siyasi tablonun tartışılması güdeme gelecek. Şayet iktidar partisinin oylarında dramatik bir azalma olursa, bir başka deyişle ANAP'ın elde ettiği oy yüzdesi Türkiye geneline teşmil edildiğinde TBMM'de elde edeceği sandalye sayısı, bugünkü çok altına diyelim 150 civarına düşerse, muhalefet partilerinin "erken genel seçim" talebini öne sürmeleri ihtimali bir hayli güç ve taraftar kazanacak. Aksi halde, yani seçmenin hatırı sayılır bölümü, çekilen bunca sıkıntıya rağmen, derviş sabrıyla genel seçimlerin normal tarihine kadar beklemeyi ve Özal'ın, fakiri iyice fakirleştiren politikasına iki yıl daha katlanmayı göze alırsa, mevcut parlamento bileşiminin seçmenin gerçek eğilimini yansıtmadığını en fazla dillerine dolayanlar dahi, erken bir seçim konusunda hiç olmazsa bir süre için susmak zorunda kalacaklar. Ancak şu ana kadar yapılan anketlerin sonuçlarına bakılırsa ANAP'ın oy yüzdesinde hissedilir bir azalma olacağı benziyor. Dolayısıyla "erken bir genel seçim" talebinin siyasi perspektifte güncelliğini koruması hiç de zayıf ihtimal değil. Kaldı ki, genel seçimler vaktinde de yapılsa, seçim olayı Türkiye'de siyasetin ana motiflerinden birisi olma özelliğini koruyacak gibi. Öyleyse seçimler üzerine tartışmanın bir anlamı ve yararı var demektir.

Genel oy hakkının, demokratik hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden birisi, hatta başta geleni olduğu söylenir. Bir bakıma doğrudur da. Ama kimileri bu "doğru"luk derecesini en uç noktaya kadar zorlayıp, "demokrasi=seçimler" formülasyonuna varırlar. Bizde yapılan hemen daima böyle olmuştur. Yaygın bir anlayışa göre Türkiye'de demokrasiye 1950 seçimleriyle geçilmiştir. (Cumhuriyet tarihinde birden fazla partinin katıldığı ilk seçim olan 1946 genel seçimleri hileli kabul edildiği için "demokrasiye geçiş" ancak 1950'de olabilmıştır.) Benzer şekilde 12 Eylül döneminden çıkılıp "demokrasiye geçilmesi"nin dönüm noktası olarak da 6 Kasım 1983 seçimleri ve onun "eksigini giderici" anlamda "tamamlayıcısı" olduğu ileri sürülen 25 Mart 1984 mahalli seçimleri alınmaktadır. Açık ki, bu tür değerlendirmeler demokrasiyi seçimlerden ibaret gören anlayışın türevleridir.

Demokrasi, ait olduğu sosyo-ekonomik formasyona bağlı olarak farklı öz ve biçime sahip çeşitleri olduğu biliniyor. Bu nedenle tek başına "demokrasi" kelimesi, soyut kavram olarak bir şeyler anlatır ama somut durum hakkında yeterli bilgi vermez. Örnekeleyecek olursak antik çağın ünlü "Atina demokrasisi" ile günümüzde dillerden düşürülmeyen "Batı demokrasisi" arasında hem öz, hem de işleyiş bakımından dağlar kadar fark vardır. Oysa çoğu zaman demokrasi kelimesi tarih boyunca sanki tek bir demokrasi olmuş, o da çağımızdaki "Batı demokrasisi" imiş ve sonuna kadar da hep bu demokrasi devam edecekmiş gibi kullanılmaktadır.

Bu yanlışlık ise, ister bilerek yapılsın ister ihmal sonucu, tartışmaları adeta sağır diyaloguna döndürmektedir.

"Batı demokrasisi"nin öbür —ve bilimsel— adı, bilindiği gibi burjuva demokrasisidir. Böyle olmasının da sebebi açıktır. Her demokrasi —bir devlet biçimi olarak— sosyal bir sınıfın damgasını taşır. Bu sınıf ise egemen sınıftan başkası olamaz. Ve bilindiği gibi, antagönist sınıf ilişkilerini taşıyan bir toplumda demokrasi hangi sınıfın damgasını taşıyorsa ancak o sınıf —veya çeşitli egemen toplum kesimlerinin ittifakı— için demokrasi, toplumun geri kalanı için ise söz konusu sınıfın —veya ittifakın— hegemonyasıdır. Ancak "Batı demokrasisi"nde genellikle her yurttaşın —biçimsel olarak— eşit haklara sahip olması, bu hegemonyanın varlığını bir ölçüde perdelemektedir. Bu durum da, sanki "Batı"da "gerçek demokrasi"ye ulaşıldığı izleniminin yaratılması için elverişli şartlar sağlamakta ve böylece soyut "demokrasi" kavramı ile somut "Batı demokrasisi"nin özdeş oldukları yanıltmacasının yaygınlaşmasını mümkün kullmaktadır. Bu yüzden de ki, somut bir durumu ve somut bir toplumu tartışırken "demokrasi" kavramını soyut olarak kullanmamakta, kullanmak gerektiğinde de onu, özdeşmiş gibi gösterilmek istenen "Batı demokrasisi"nden ayırtmakta yarar vardır.

"Demokrasi"yi soyut kavram olmaktan çıkarıp ona somut gerçeklik kazandırmanın yolu onun ayağını, bulunduğu topluma bastırarak, bir diğer deyişle onun somut muhtevasını ne olduğuna bakmaktır. Evet "Batı demokrasisi" aynı zamanda burjuvazinin bir hegemonyasıdır ama bu son değerlendirmede böyledir. Onu aynı zamanda demokrasi yapan bu demokrasinin muhtevasıdır, "Batı demokrasisi"nde varolan demokratik haklar ve özgürlüklerdir. Ve "genel oy hakkı" da demokratik haklardan sadece birisidir. Bu anlamda demokrasiyi seçimlere indirge-

Ferruh Doğan

Kardeşleri Lenin'i Anlatıyor

-6-

Petersburg'a 1896 Ocak ayı başlarında geldim ve yaklaşık bir ay kaldım. Bu bir ay içerisinde kardeşimi bir kaç kez ziyaret edebildim. Ona bir yığın kitap götürdüm. (Bu kitapları o sıralarda her hangi bir sınırlama olmaksızın ona ulaştırmak mümkündür). Bana verdiği işleri önemli ölçüde yerine getirdim. İlyiç'in zaten yapılması gereken bir sürü işi vardı, anlaşılacağı üzere hapise girdiğinde bunların sayısı daha da artmıştı. Benim olmadığım zamanlarda ona yardımcı olmak üzere sözde bir "eş" buldum. Sonra da geri döndüm. Nadejda Konstantinovna Krupskaya'nın ziyaret ve haber alış veriş için "eş" rolünü üstlenmek istediğini hâlâ hatırlıyorum. Ne ki, kardeşim bunu kesinlikle reddetti. Bana, herhangi bir "eş"e itirazı olmadığını, ama Nadejda Konstantinovna ve diğer tanıdıkların dikkatleri üzerlerine çekmelerinin doğru olmadığını söyledi.

Bir ay sonra kısa bir süre için tekrar Petersburg'a gittim. Volodya'yı ziyaret edip, onunla ilgilenebilelim diye Mayıs ayında annem ve Maria ile birlikte yakınlardaki bir köşke taşındık. O yaz Moskova dışına çıkışım, aynı zamanda Moskova polis ve jandarmanın da emriydi. Çar II. Nikola'nın taç giyme töreninden önce kenti terketmemi "salık" vermişlerdi.

Vladimir İlyiç, koşulların birazcık dayanılabilir olduğu tutukevindeydi. Anlaşıldığı üzere, görüşmelere tutuklanmasından bir ay sonra, birisi özel izinle, diğeri olağan olmak üzere haftada iki kez izin veriliyordu. Yalnız bir gardiyanın hazır bulunduğu ilk görüşme yarım saat, ikincisi ise tam bir saat sürdü. Genel görüşme gününde, birisi tutukluların bulunduğu parmaklıklı kafesin arkasında, diğeri ise ziyaretçilerin arkasında olmak üzere iki gardiyan ileri geri volta atıyorlardı. Böylesi günlerde olağan gürültü ve kargaşa yüzünden gardiyanların dikkati dağınmıktı. Buna bir de onların düşük eğitim düzeyi eklendiğinde, birazcık kurnazlıkla herşey hakkında konuşmak mümkündür. Yiyecekler haftada üç, kitaplar ise iki kez verilebiliyordu. Kitapların kontrolü polisler tarafından değil, bir yan binada bulunan savcılık memurları tarafından yapılıyordu. Ve bu kontrol da kitapların çokluğu yüzünden herhalde çoğu kez şeklen bir kontrol oluyordu. Okunacak şeylere cömertçe izin veriliyordu. Hatta aylık dergilere, sonraları da haftalık dergilere bile izin verildi. Yani, hücre cezasının en çekilmez yanlarından olan, dış dünya ile ilişkinin kesilmesi söz konusu değildi. Türlü başlıklardan oluşan tutukevinin kitaplığı epey zengindi. Öyle ki, birçok yoldaş, özellikle de işçiler kendilerini cezaevinde ciddi anlamda yetiştirebiliyorlardı.

Onunla her görüşmemiz verimli ve ilginç oluyordu. Özellikle genel görüşme günlerinde pekçok şey anlatabiliyorduk. Üstü kapalı konuşuyor ve "grev" ya da "bildiri" gibi sakıncalı sözcüklere yerine yabancı kelime kullanıyorduk. Birlikte yeni haberleri Volodya'ya iletebilmek için kafamı iyice zorluyordum. O da isteklerini bildirmek ve bana sorular yönelmek için kendince yöntemler buluyordu. Böylesine kayıtlandırılmış haberleri iletebildiğimiz ya da anlayabildiğimiz zaman öylesine seviniyorduk ki. Dışarıdan bakıldığında görüşmelerimiz kaygısız, neşeli bir çene çalma görüntüsü taşıyordu, ama gerçekte düşüncelerimiz son derece gerilim altındaydı. Çünkü her bilginin doğru olarak iletilmesi ve gene doğru olarak anlaşılması gerekiyordu. Bunun yanında verilen hiçbir görev de unutulmamalıydı. Bir defasında yabancı kelimeler kullanmakta o kadar ileri gitmiş ki, kardeşimin arkasındaki gardiyan, "burada yalnızca Rusça konuşulur" diye sertçe uyarıda bulundu. Bunun üzerine V.İlyiç canlı bir şekilde gardiyana dönüp "Öyle mi" dedi, "madem öyleyse, şimdi tabii Rusça konuşacağam ve bu altın gibi insana derim ki..." diye benimle konuşmayı sürdürdü. Ben de gülerken başımla onayladım: "Altın adam". Kelime oyunuyla kastettiği Goldmann'dı. Yabancı deyimlerin kullanılması yasaklandığından, Volodya Almanca kelimeyi Rusçaya çeviriyor ve böylece gardiyanların hiçbirini onun kimi kastettiğini anlayamıyordu. Kısacası cezaevinde de V.İlyiç'ten enerji fişkiriyordu. Hayatını, zamanının tümü dolu geçecek şekilde düzenlemeyi öylesine beceriyordu. Herşeyden önce de bilimsel çalışmalar zamanını dolduruyordu. "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" için gerekli kapsamlı materyali cezaevinde toplandı, üstelik bu işi tez elden yapmıştı. Tutukluluk süresinin sonuna doğru, ona, duruma bakılırsa soruşturmanın artık kısa sürede tamamlanacağını bildirdiğimde, "bu kadar çabuk mu? Daha materyallerin hepsini toplayamadım" diye bağırıyordu. Ne ki bu büyük çalışma da ona yetmiyordu. O sıralarda özellikle hareketli

olan illegal devrimci hayata katılmak istiyordu. O yaz (1896) Petersburg'da, sonraları Moskova'ya da sığınan ve proletaryanın devrimci hareketinde çığır açan büyük tekstil grevleri yapıldı.

Hükümet çevrelerinde bu grevlerin nasıl bir heyecan uyardığı, Çar'ın güneyden Petersburg'a geri gelmede bu yüzden nasıl korku duyduğu biliniyor. Şehrin her yanı kaynıyordu. Genel hava olağanüstü hareketli ve moral yüksekti. II. Nikola'nın taç giyme yılını her iki kentin işçilerinin bu başlangıç eylemleri damgasını vurmuştu.

Çar'ı bekleyen felâketin habercisi olan işçi çizmelerinin bu marş adımları —ki bunlar o sıralarda henüz siyasi bir karakter taşımayıp, kitlesel nitelikteydi ve sağlam bir birliğin varlığını gösteriyordu— ilk kez bir eyleme girişildiği duygusunu uyandırıyor. Genç yoldaşlar, bu grevin bizim için 1880'li yıllardaki köstebek yaşantısı ve ağır baskılardan sonra ne denli önem taşıdığını şimdi tam olarak tasavvur edemezler; bizim sessiz yaşantımızın konuşmalarında ne muazzam bir olay olduğunu, sanki karanlık zindanların kapıları sonuna dek açılmışçasına ve geleceğin sisleri arasında üstümüze günün ilk ışıkları vurmuşçasına hissettiklerimizi de. İşçi hareketi oluşmaya başlamıştı, devrim bununla zafere ulaşacaktı, ulaşabilirdi. Sosyal-demokrasi de birden bire varlığını kitaplarda sürdüren teori olmaktan çıkıp vücut bulmuş, proletarya ve toplumun diğer tabakalarına hayat veren bir güç olmuştu. Kitabı Marksistlerin herhangi bir ütopyası olmaktan çıkmıştı. Baskıcı ve keyfi Rus yönetiminin boğucu, sisli ininde bir pencere açılmıştı. Hepimiz iştahla temiz havayı içimize çekiyor ve kendimizi daha önceden hiç hissetmediğimiz şekilde canlı ve güçlü hissediyorduk.

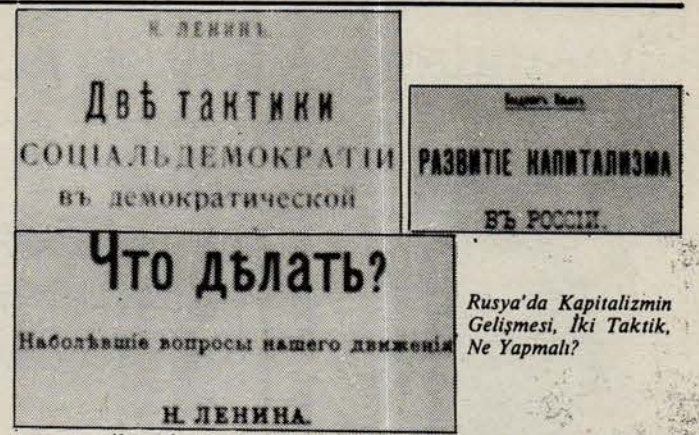
Dışardaki bu hava Vladimir İlyiç ve yoldaşlarında cezaevinden çıkmak için mutlaka büyük öylemler uyandırmış olsa gerek. Diğer yandan dışardaki bu hava kuşkusuz hapistekilerin moralini düzeltiyordu. Bu havayı V.İlyiç'le olan iyi haberleşmemizle —ki o sırada cezaevi koşulları hem önceki hem de sonraki yıllara göre çok daha iyiydi ve büyük olanaklar sağlıyordu— içeriye iletebiliyorduk.

Neyse ki V.İlyiç'in tutukluluk koşulları nispeten iyiydi. Ama tutukluluk süresinin sonuna doğru iyice zayıfladığı ve benzinin solduğu da kuşkusuzdu.

Ne ki, yurtdışına çıktığında İsviçreli uzman doktorlara muayene ettirdiği midesi bile bir yıllık tutukluluk süresinin sonunda öncekinden dahi iyi durumda gözüküyordu. Anemizi İsviçreli doktorun hazırladığı perhiz reçetesi gereğince özel perhiz yemekleri hazırlıyor ve haftada üç kez ona götürüyordu. Bunun dışında parasını ödeyerek, öğle yemeği ve süt de alıyordu. Anlaşıldığına göre bu Rus "Sanatoryumu"ndaki düzenli yaşamın olumlu etkileri vardı. İlegal çalışmanın getirdiği koşuşturma hayatın böylesi etkide bulunması ise düşünülemezdi elbette.

Vladimir İlyiç, kendisini uzun bir tutukluluğa hazırladığından ve tutukluluk sonunda da Sibiry'a sürgün edilmeyi beklediğinden "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" başlıklı çalışmasına materyal toplamak üzere Petersburg kitaplıklarından da yararlanmak istiyordu. Bize mektuplarında, üniversite, Bilimler Akademisi kitaplığı ve diğer kitaplıklardan sağlamamız gereken bilimsel kitaplar ve istatistik ciltlerinden oluşan uzun listeler iletliyordu ona sürüyle kitap taşımak zorunda kaldım. Bunları alıp, hücresinin bir köşesine istif etmişim. Sonraları talimatnamenin bu konuya ilişkin bölümü de sertleştirildi. Bir tutukluya getirilen kitap sayısı kesin bir sınırlamaya tabi tutuldu. O zamanlar V.İlyiç'in rahat rahat istatistik kitaplarından özetler çıkarmasına, bunun dışında ister Rusça olsun, ister başka dillerde olsun diğer bilimsel ve edebi kitaplardan yararlanmasına izin verilmişti. Bu geniş kapsamlı kitap değiş-tokuşu birbirimizle karşılıklı olarak bağlantımızı muhafaza etmemize olanak veriyordu. V.İlyiç daha tutuklanmadan önce bana şifreli mektuplaşmayı öğretmişti. Harflerin yanına belli belirsiz nokta ve çizgiler koyarak ve mektubun "hangi sayfada" bulunduğunu üzerinde önceden anlaştığımız işaretlerle belirterek, yoğun biçimde mektuplaşmaya başladık. Bu mektuplaşmayı sürdürürken de gözlerimizi epeyce bozduk! Ne ki, bu mektuplaşma bize karşılıklı anlaşma ve önemli gizli haberleri iletme olanağı sağladı, bu yüzden de son derece değerli bir işti. En kalın duvarlar ve en sert gözetlemler bile karşılıklı düşünce alışverişimizi engelleyemedi. Elbette ki, yalnızca son derece gerekli olanlarla yetiniyorduk. Ona görüşme günlerinde her türlü kamuflaja rağmen iletebildiğim dışarıyla ilgili haberleri bu yolla iletliyordum. Aynı şekilde o da bana yapmam gereken işleri bildiriyor, kendisi gibi tutuklanan yoldaşlarına şu ya da bunu iletmemi rica ediyor, onlarla bağlantı sağlıyor, cezaevi kitaplığındaki kitapların yardımıyla onlarla mektuplaşıyordu. Onlara içinden geçerek havalanmaya çıktıkları kafesteki hangi tahtaya kara ekmekle şu ya da bu konuda bir pusula yaptırdığı haberini iletliyordu. Yoldaşlarıyla çok ilgileniyordu. Bunlardan birinin moralinin bozulduğunu duyduğunda ona cesaret verici, neşelendirici mektuplar yazıyordu. Onlara kitap temin ediyor, ziyaretçisi olmayanlara ziyaretçi gelmesini sağlıyordu. Bu tür uğraşlar onun ve bizim pekçok zamanımızı alıyordu. Karartılmayan neşesi ve şakacılığı birçok yoldaşının moralini yüksek tutmaya yarıyordu.

Çarşamba ve cumartesi günleri olmak üzere haftada iki kez ona kitap götürüyordum. Her kitap grubu içinde bulunan bir kitapta harflerin yanında kursun kalemle işaretlenmiş nokta ve çizgilerle şifreli bir mektup bulunuyordu. Tüm tutukluluk süresince onunla bu şekilde mektuplaştık. Kitap demetini aldığı ilk önce üzerinde önceden anlaşmış işaretleri, yani mektubu taşıyan kitabı seçip alıyordu. Kitaplar savcılıktan öyle pek büyük bir gecikmeye uğramadan, ona ulaşıyordu. Kitapların tutuklulara ertesi

gün verilmesi alışkanlık haline getirilmişti. Birkaç kez İlyiç'e bazı haberleri çok acele iletmem gerektiğini ya da ona acele birşeyler sormam gerektiğini ve çarşamba akşamı kitapları getirdiğimde hemen perşembe günü onun şifreli cevabının cezaevi gardiyanlarının bana verdiği kitaplarda bulunduğunu hatırlıyorum.

Kısaca bu yöntemle alış-veriş ideal denecek şekilde hızlı oluyordu. Perşembe günü görüşmemizde kardeşim çoğunlukla aynı günün mektubundaki bazı hususlara açıklık getiriyordu. Böylece dışarıdan, özgürlükten, V.İlyiç'e haber iletmek çok geniş kapsamlı biçimde gerçekleşiyordu. Dışarıda serbest olan "Mücadele Birliği" üyeleri ile sıkı bağlantım vardı. Görüşmelerden önce —Nadejda Konstantinovna, Yakubova, Silvin ve diğerlerinden— ilk elden haberleri ve çalışmayla, grevlerin seyri hakkında (başka kaynaklar yoluyla da sözü geçen konularda bilgim vardı) bilgi edinmek üzere buluşuyordum.

Ama İlyiç'in az önce anlattığım gibi günlerinin ta baştan dolu olmasına, kitapların ve çalışmalar için —aralarında aylık dergilerin de bulunduğu— ihtiyaç duyduğu yeni yayınların gönderilmesine (siyasi olayları izleyebildiği haftalık dergileri edinmesine izin veriliyordu ve bunlar arasında "Sosyal Yasa Koyma ve İstatistik Arşivi" adlı bir Almanca dergi de bulunuyordu) rağmen, o, gene de memnun değildi. İlegal çalışmadan vazgeçemiyordu. Tüm bunların yanında illegal yazılar yazmaya başladı ve bunları da dışarıya göndermenin yolunu buldu.

Vladimir İlyiç tarafından kurulan "İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği" ve onun tutuklanmasından sonra bu adı taşıyan örgütlenme gittikçe artan bir itibar kazanmaya başladı. İşletmeler birbirini ardına bu birliğe başvurarak kendileri için özel bildiri hazırlanmasını istiyorlardı. "Birlik bizi neden unuttu?" diye yakınlar da vardı. Bunların yanında, hepsinden önce, 1 Mayıs için genel içerikli bildiri hazırlanmasını istiyorlardı. Dışarıda serbest olan yoldaşlar İlyiç'in bu tür bildiri yazamayışına üzülmüyorlardı. Aslında o, kendisi de bunları yazmak için neler vermezdi ki. O sıralarda birkaç broşür konusu düşünüyordu. Bunlardan birisi "Grevler Üzerine"ydi.

Vladimir İlyiç program sorunlarıyla meşguldü. Bu yetmişmişçesine şimdi bir de hapiste illegal yazılar yazmayı deniyordu. Bunu şifreli olarak yapmak elbette mümkün değildi. Yazının ancak dışarıda ortaya çıkabileceği bir yöntem uygulamak gerekiyordu. Vladimir İlyiç, bir çocuk oyununu hatırlayıp, bir kitabın satır aralarına sütle yazmaya başladı. Öyle ki, yazılar bir lambanın yanında ısıtılmak suretiyle görülebilir hale geliyordu. Bu iş için ekmekten minnacık hokkalar imal etti. Bunları kapıda bir ses duyduğunda ya da birisi içerisini gözetlediğinde hemen duyabilecekti. Bana bir defasında şansının öylesine kötü gittiğini ve bir günde altı hokkayı yutmak zorunda kaldığını gülerken anlatmıştı.

Cezaevinde herhangi bir şeyi ısıtmak zor olduğundan, bu yöntemi onunla dışarıda yaptığımız değiş-tokuşa göre daha sıkça uyguluyorduk. Bunun dışında Nadejda Konstantinovna böylesi bir mektubu sıcak çaya daldırarak da onu görülebilir hale getirmenin olasılığına işaret etti. Dediğine göre, ikisi de 1896 güzünde tutuklu iken, Vladimir İlyiç'le bu yöntemle göre, süt ve limon kullanarak mektuplaşmışlar.

Sürekli olarak, her işi kusursuz yapma ve güçten tasarruf etme kaygısında olan İlyiç, okuyan kişi uzun boylu aramasını diye, gizli mektubun kitabın hangi sayfasında bulunduğunu haber veren özel bir işareti uygulamaya koydu.

Önceleri bu özel işareti 7. sayfada aranması gerekiyordu. Bu işaret, kursun kalemle çekilmiş ince bir çizgiydi: Çizgiye kadarki satır sayısıyla çizginin bulunduğu satırın başından çizgiye kadarki harf sayısının çarpımı, mektubun bulunduğu sayfayı belirtiyordu. Yedinci satırın, yedinci harfine işaret konmuşsa, mektubun başladığı 49. sayfayı açıyorduk. Böylelikle bir sürü kitaptan oluşan kitap yığını arasından, içinde mektubun bulunduğu kitabı ve sayfayı bulup çıkarmak hem Vladimir İlyiç'e, hem de bana çok kolay geliyordu. Sayfaları arada bir değiştirerek bu işaretleme metodundan hep yararlandık. Çoğunluğu Nadejda Konstantinovna tarafından yazılmış olan 1915-16 devrim öncesi son mektuplarda bile üzerinde anlaşılacak işaret yardımıyla bir kitabın içinde mektubun olduğu yeri her zaman buluyordum.

Bir görüşmede bana, "sahi sen burada Petersburg'da ne yapıyorsun ki" diye sorması, kardeşimin, cezaevi dışındaki günlük yaşamın gerektirdiği zahmet ve koşuşturmalara hakkında yeterince doğru fikir sahibi olmamasının yanında, taşan enerjisinden de kaynaklanıyordu; bu, onun belirleyici bir özelliğiydi. Bu soruya karşılık yalnızca ellerimi başıma vurabiliyordum: Dilekçe için koşuşturmalar, verilen işleri yerine getirmek için oradan oraya koşuşturmalar, atlı tramvayla buluşma yerlerine gidişler, kimyasal mektupla yazışmalar... tüm bunlardan dolayı gırtlığımızı kadar işe gömülmüştük oysa!

(Sürecek)

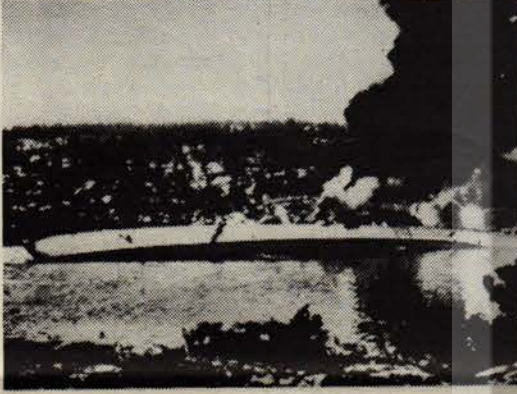
Norveç halkının Hitler faşizmine direnişi

Hitler faşizmine karşı Avrupa halklarının verdiği mücadelenin onurlu sayfalarından birisi Norveç halkının gerçekleştirdiği direnişle yazıldı.

Norveç daha savaş öncüsinden başlayarak Hitler'in önde gelen saldırı hedeflerinden birisini oluşturuyordu. Özellikle denizaltı savaşına için ideal olan coğrafi durumu ve İsveç demirinin ihracatında hayati yer tutan Narvik limanının ele geçirilmesi Naziler açısından önemliydi.

Hitler'in kurmayı Mart 1940'da Norveç ve Danimarka'nın işgal planlarını tamamlamıştı. İşgalle bir yandan İsveç demir madenlerinin denetimi, diğer yandan Britanya'nın İskandinav ülkeleri ve Baltık denizinde hareket edemez hale getirilmesi ve bölgenin Alman deniz ve hava kuvvetleri üssüne dönüştürülmesi öngörülmüştü.

Hitler birlikleri Norveç'i işgal etmek üzere 9 Nisan 1940 günü saldırdılar. Yerel saatle 04:15'te gerçekleştirilen saldırıdan birkaç saat sonra 07:32'de Norveç ordusu binbaşılardan eski Savunma Bakanı Vidkun Quisling bir radyo istasyonundan yaptığı konuşmayla kendisini başbakan ilan etti. Ne var ki, halk işgalcilerle ve işbirlikçilerine öylesine tepki gösterdi ki Quisling 9-15 Nisan 1940'daki bu ilk başarısız denemesinden sonra ancak 1942'de bir işbirlikçi hükümet kurabildi. (Quisling 1933'de *Nasjonal Samling*'i —NS Ulusal Birlik— kurmuştu. Tüm uşaklığına rağmen yine de 1939'lara kadar Nazi şefleri tarafından hemen hiç önemsenmedi. İşgalden hemen sonra bir oldu-bitti yaratma gayreti boşa gidecek, kral Haakon işgalin ardından yönetimi Quisling hükümetine terketmeyi reddedecekti.)

Blücher'in Oslo fiyordunda batırılması.

Nazi işgali Norveç'i hazırlıksız yakaladı. Yine de hükümet teslim olmadı. Oslo fiyordunda Alman kruvazörü Blücher'in batırılmasına yol açan direnişten yararlanan kral ve hükümet orta Norveç'teki Hamar şehrine çekilebildi.

14 Nisan günü ilk Britanya birlikleri Norveç'e çıktı ama tutunamadı. Güney Norveç'te Nazilere karşı koyamayan bu birliklerle 27 Nisan'da tahliye emri verildi. Ülkenin kuzeyinde ise Britanya-Fransa-Polonya kuvvetlerinin yardımıyla Nisan sonlarında Norveç birlikleri Almanlara başarılı biçimde karşı koydularsa da 1 Haziran 1940'da yani işgalden yaklaşık iki ay sonra, Britanya hükümeti tüm Müttefik Kuvvetler'in Norveç'i terk edeceğini açıkladı. 7 Haziran günü Norveç hükümeti ülkeyi terketme kararı aldı. Aynı akşam Haakon, veliaht prens Olav (şimdiki kral) ve bakanların birçoğu Britanya'ya hareket ettiler.

Norveç'in işgali ile Naziler stratejik bir köprübaşını ele geçirmiş oldu. Norveçli faşistlerin ve onların führeri Quisling'in ihanetiyle ülke bağımsızlığını yitirmişti. Ama Naziler ve işbirlikçileri bu küçük kuzey ülkesini asla dize getiremediler. Daha sonraları "o uzun beş yıl" olarak adlandırılacak ve ağır işgal altında geçecek olan 1940-45 arasında Norveç halkı bağımsızlık ve özgürlüğü için muazzam bir direniş oluşturdu ve bu direniş özellikle 1944 yılından sonra, Sovyetler Birliği'nin vazgeçilmez desteğiyle zafere ulaştı.

Rezistans başlıyor

Norveç'te 1940 yazında görünüm şöyleydi: yaygınlaşan faşist işbirlikçiliği, Norveç türü nasyonal-sosyalizmi kurumlaştırma çabaları, Alman işgalcilerin ülkede yeni bir siyasi yapı oluşturma gayretleri ve tüm bunların karşısında Rezistansın temellerinin atılması.

İşgalin hemen ardından tüm anayasal kurumlar Norveç siyasi hayatından kaldırılmıştı denebilir. Kral ve hükümet Londra'daydı. Parlamento (*Storting*) Reich Komiseri olarak Norveç'e gelen Terboven tarafından dağıtılmıştı. Yasama üzerindeki denetim hakları tümüyle ellerinden alınan Yüksek Mahkeme hakimleri istifa etmişlerdi. Siyasi toplantılar, fikir beyanı yasaklanmış, sansür yaygınlaştırılmış ve basın günlük denetim altına sokularak, Reich komiserinin doğrudan emri altında çalışmaya zorlanmıştı.

Bu duruma duyulan ilk tepkiler "bir şeyler yapmak" gerektiğinden hareket eden eylemleri getirdi. İşgalciler ve yerli faşistlerle sokak kavgaları, gösteriler ilk eylemlerdi. Ekim ve Kasım aylarında NS'in propaganda taarruzu ise aynı

şekilde sert karşılık görecekti. Faşist konuşmacılar ışıktanıp, yüksek sesle protesto ediyor, konuşurken, hoparlörler tahrip ediliyordu. Bu ilk kendiliğinden eylemler dahi tüm ülke çapında bir örgütlenmeye gidilmesi gereğini doğurdu. Kitle ve meslek örgütleri, diğer sosyal gruplaşmalar aracılığıyla artık eylemler koordine edilmeye başlamıştı. Örneğin doktorlar topluca örgütleri aracılığıyla kimi yetersiz kişilerin sırf NS üyesi oldukları için göreve atanmalarına şiddetle karşı çıktılar. Bu konuda daha da güçlü bir tepki memurlardan geldi. Kamu kuruluşlarına NS yandaşlarının atanması politikası memurlar tarafından güçlü biçimde engellendi. Mayıs 1941'e varıldığında 43'ü aşkın meslek örgütünün 750 binden fazla üyesi nazileştirme politikasına karşı çıktıklarını bildiren bir resmi protesto mektubunu Reich komiserliğine gönderdiler. Reich komiserliği buna karşı olarak bu örgütlerin başına kendi adamlarını getirdi ve örgütlerin yöneticilerini tutukladı.

Bu aşamada artık bu türden eylemlerin illegal koordinasyonu gerektiğinden aralarında özellikle öğretmen, sendikacı, çiftçi ve din adamlarının bulunduğu bir komite kuruldu. Bu komite bir bakıma Rezistansın daha sonraki koordinasyonu için bir çekirdek oluşturdu.

Tüm ülkeden tek bir şiar yaygınlaşıyordu: "İşbirliği yapmayın". NS yeni üyeler kazanıyordu ama Naziler ve işbirlikçileri, ilan ettikleri "yeni düzen"i kurmak üzere adam bulamıyorlardı. Çoğu kurumlarda eski görevlileri yerinde bırakmak zorunda kaldılar. Örneğin yalnızca küçük şehirlerde değil, ülkenin ikinci büyük şehri Bergen'de belediye başkanı Mart 1942'ye kadar görevini sürdürdü. Niteliğine bakılmaksızın atamalar yapılmasına rağmen, faşistler yine de kamu kurumlarında bir türlü çoğunluğu sağlamıyorlardı. Örneğin 1942 baharında faşistler tüm okullarda ancak ortalama % 18'lik bir varlık gösterebiliyordu. Diğer bir deyişle her beş okul yöneticisinden ancak biri NS adamı, ya da işbirlikçisiydi. Burada bir de Norveç ticaret filosundan söz etmek gerekir. Savaş öncesi gemicilik alanında dünyada dördüncü sırada gelen Norveç, toplam dünya gemi tonajının % 7'sine sahipti. İşgalin ardından ticaret gemileri sürgündeki Norveç hükümetine bağlı kaldılar. Ticaret gemilerinin önemi bilen işgalciler daha 22 Nisan 1940'da filonun denetimini öngören bir kararname yayınlamışlardı. Tüm kaptanlardan gemileri Norveç, Alman ya da "tarafsız" limanlara götürüp emir beklemeleri istendi. Ama işgal sırasında hemen Almanların eli altında bulunan ve filonun altıda birini oluşturan gemiler dışında filo tek bir kayıp vermedi. Hiçbir kaptan faşistlerle işbirliğine yanaşmadı. Filo yalnızca ticaret işlerini yapmakla kalmadı, Okyanus'tan Basra Körfezi'ne kadar çeşitli sularda devriye, mayın temizleme vb. görevleri yerine getirdi.

Gestapo'dan kaçanları taşıyan balıkçılar.

Rezistans her geçen gün örgütlü biçimde ve ülkenin her yanında, birlikte eylemlerle büyüdü. Demiryolu geçitleri bombalanıyor, askeri malzeme taşıyan trenler köprülerden aşağı atılıyor, enerji istasyonları işlemez hale getiriliyordu. Yeraltında basılan gazeteler bir uçtan diğer uca tüm ülkede dağıtılıyor ve özellikle savaşın Doğu Cephesi'nde olup bitenleri anlatıyordu.

18 Ağustos 1944 tarihinde işgal kuvvetleri merkezinden Berlin'e gönderilen şifreli mesajda şöyle deniyordu: "Rezistans hareketi içerisinde en aktif güç Komünistler... Özel savaş ve keşif kolları oluşturuyorlar. Özellikle saflarına genç insanları çekme konusunda son derece aktiftir."

Savaş esirleri ve Rezistans

Rezistans'ın özel bir biçimi savaş esirleriyle dayanışmada somutlanıyordu. İşgalden sonra Naziler Norveç'i dev bir toplama kampına dönüştürdüler. Burada Yugoslavlar, Fransızların yanı sıra 100 bin kadar Sovyet askeri de vardı. Açlık ve hastalıktan ölümlerin son derece yoğun olduğu bu kamplardaki hayatı savaş sonrasında Profesör Anton Jervell şöyle anlatıyordu: "Toplama kampında gördüklerimi asla

unutmayacağım. Rus askerleri dünyayla bağları kesilmiş bir halde, hiçbir yiyecekleri olmadan ve tıbbi yardım görmeden ölmek üzereydiler. Ama bu yoketme kampında, ölüm kampında dahi en değerli insan özelliklerini taşıyorlardı. Onurluydular, yoldaşlarına yardıma hazır, şaşılacak belki ama mizah güçleri yerindeydi. Onlarla gerçek dostluğumuz ve aramızdaki güven böyle doğdu."

Norveçliler savaş esirlerine, özellikle de Sovyet savaş esirlerine yardımcı olmak üzere yoğun çaba gösterdiler. Savaş esirlerinin zorla çalıştırılmaya götürüldükleri yolun üzerine yiyecek paketleri bırakıyorlar, bir yolunu bulup kampın içine kazaklar, ilaçlar yolluyorlardı. Örneğin "Rus annesi" diye anılan Maria Öström'ün yüzlerce belki de binlerce savaş esirini kurtardığı biliniyor. Bergen yakınlarında oturan Öström kalbinden rahatsız olmasına rağmen on kilometre ötedeki kampa yürüyerek, gizli malzeme taşıyor, toplama kamplarındakileri besliyor, onlara giyecek götürüyordu. Yıllar sonra Maria Öström o günlerden şöyle söz edecekti: "Beni dünyanın en harika adıyla çağırıldılar. Bana anne dediler. Onlar benim oğullarımdı."

Dağlardaki Rezistans savaşçıları.

Norveç halkı, faşizme karşı kendisiyle omuz omuza açışmaya gelmiş herkeşe kapısını ve yüreğini açtı. Örneğin yüzlerce Sovyet savaş esiri kamplardan kaçtıktan sonra Norveçlilerin yardımıyla o sırada "tarafsız" olan İsveç'e geçebildi. Savaş esirlerinin söylediği iki kelime isteklerini anlatmaya yetiyordu: "Moskova, Kollantai". Norveç'te o sırada herkes Sovyetlerin Stockholm büyükelçisi Alexandra Kollantai'nin adını biliyordu. Bu sözleri duyan Norveçliler, savaş esirlerini ne yapıp yapıp İsveç sınırına ulaştırıyorlardı. Aynı şekilde pek çok Norveçlinin evi Danimarkalı, Fransız ve Norveçli antifaşist savaşçıların da "kaçak" güzergahını oluşturdu. Yeraltında güçlü bir şekilde örgütlenen Rezistans hareketi bu şekilde 50 binden fazla insanı İsveç'e, 5 binden fazlasını da Londra'ya gönderdi.

Kurtulan savaş esirlerinden bir bölümü Norveç'te kalıp Rezistans'a katıldılar. Örneğin 1944 yazında Oslo yakınlarındaki bir toplama kampından kaçan dört Sovyet askeri, Norveç Komünist Partisi yöneticilerine şu mektubu gönderiyorlardı: "Biz, Rus savaş esirleri, şu anda Norveç'teki ilk partizan gruplarından birini kurmuş bulunuyoruz. Ortak düşman faşizme karşı silahlı mücadele vermeye hazır genç Norveçlilere yardım etmeye her an hazırız." Eylül 1944'de gelindiğinde Norveç'te artık herkes Nazileri püskürtülecek bir Sovyet taarruzunu bekliyordu.

Sovyet taarruzu başlarken

Ortak düşmana karşı savaş sürerken Londra ve Washington'da Sovyetler'e karşı dostça olmayan propaganda yaygınlık kazanıyordu. 1944'de "Rusların Atlantik'te yayılması"ndan sıkça söz edilir olmuştu ve 1940'dan bu yana Nazi işgaline karşı vargüçle direnen Norveç halkına gereken yardım, müttefiklerin Sovyetler dışındaki kanadından bir türlü ulaşamazken, Sovyetlerin Norveç halkına desteği "Norveç bağımsızlığına yönelik Rus tehdidi" olarak gösteriliyordu. Ancak bu propagandaya

Kral Haakon Londra'dan konuşurken

en açık cevap bizzat sürgündeki Norveç kralından gelecekti. 26 Ekim 1944 günü Londra'da yaptığı radyo konuşmasında Kral Haakon şunları söylüyordu: "Rusya'nın Norveç'e ilgili olarak saldırgan plan yaptığını dair hiçbir kanıt yoktur. Aksine Rusya'ya karşı saldırganlık planları yapan ülkeler ve çevrelerce Rus ve Bolşevik korkusunun sistemli olarak yayılmak istendiğinin kanıtları vardır... Sovyetler Birliği Nazi barbarlığına karşı demokratik güçlerin mücadelesinde belirleyici bir faktördür, şimdi de öyledir. Ulusal mücadelemizde Norveç Komünistleri, saldırganlara karşı halkın mücadelesi güçlerini seferber etmekte en önde yerler... Özgür ve bağımsız Norveç'e giden yol, tüm uluslarla, Sovyetler Birliği dahil, sadık ve dürüst bir işbirliğinden geçmektedir... Bugün Sovyetler Birliği'nin ortak düşmana karşı yiğit ve muzaffer mücadelesini hayranlık ve coşkuyla izliyoruz. Sovyet müttefiklere her türlü desteği göstermek, her Norveçlinin görevidir."

1944 sonbaharında Avrupa'nın kuzeyinde Hitler ordularına karşı Sovyet taarruzu başlarken, Britanya'da bulunan 5 bin kadar Norveçli de ülkelerine dönerek savaşmak isteğini belirtiyordu. Ancak ne donanımları, ne de silahları vardı. Sovyetler dışındaki müttefikler ise bu konuyu sessizce geçiriyorlardı. Sovyetler Birliği ABD, SSCB ve Britanya arasındaki anlaşma gereği Norveç'in bir müttefik güç oluşturularak Nazi işgalinden kurtarılması çağrısında bulundu. Düşmanın kuvvetli bir direniş gösterdiği anlaşılıyordu. Hitler 200 bin mevcutlu 20. Ordusu'nu kuzey bölgesine sevk etmişti. Ama Britanya donanması görünürde yoktu. Sovyet birlikleri sonbaharda stratejik üstünlük sağlamışlardı. Ülkenin kuzeybatısındaki Nazi birliklerinin Reich'in ana kuvvetleriyle irtibatı kesilmiş, 59 Alman birliğinin yarısı etkisizleştirilmiş, diğerleri de Baltık kıyılarına sıkıştırılmıştı. Sovyet birliklerinin Finlandiya ile yapılan ateşkesten sonra Finlandiya sınırı üzerinden Norveç'e ilerlemesiyle Alman birliklerinin durumu iyice kötüleşti. Bu sırada Norveçli yurtseverlerin balıkçı gibi davranarak bölgeyi taramaları ve bu konudaki istihbaratlarından büyük ölçüde yararlanan Sovyet torpido botları kuzeyden Norveç limanlarına girdi. Bu taarruz günlerinde Almanlar 30 bin asker ve 156 gemi kaybettiler. Sovyetler ise 2 binden fazlası Norveç topraklarında olmak üzere yaklaşık 16 bin kayıp verdiler. Norveç'te şehir şehir devam eden savaşta çok sayıda yurtsever geçici Sovyet kumandası altında askeri olarak örgütlenip, düşmanın yurtlarından atılması için savaşıyorlardı. Norveç askeri birlikleri de Kızıl Ordu birlikleriyle aynı donanıma sahip oldular, milyonlarca ruble yardım gördüler.

Hain Quisling'in yargılanması.

Norveç'teki Naziler 8 Mayıs 1945 günü teslim oldu ve Rezistans savaşçıları derhal yönetimi ele aldılar. Zaferin ilk saatlerinde Reich komiseri Terboven ile SS generali Redies ve NS'in önde gelen liderleri intihar ettiler. Tarihe halkına ihanetin yüzkarası örneği olarak geçecek Quisling ise Oslo yakınlarında bir avuç silahlı yandaşının koruması altında bulunuyordu. Quisling'in devlet başkanı muamelesi görme isteği reddedildi ve teslim olmadığı takdirde zorla tutuklanacağı bildirildi. Hain, 9 Mayıs sabahı teslim oldu ve yargılanmasından sonra 10 Eylül 1945'te ölüm cezasına çarptırıldı. Cezası 24 Ekim günü idam mangası tarafından infaz edildi. Kuşkusuz Norveç halkının 5 yıl boyunca Nazilerle işbirliği yapanlara karşı göstereceği hoşgörü yoktu. Bu sırada Mayıs 1945 sonlarında bir Britanya tugayı "ülkenin kurtarıcısı" olarak Norveç'te gözüktü. Sovyet birlikleri zaferden sonra Eylül 1945'te ülkeden ayrıldılar. Ama geride bıraktıkları da vardı. Bugün Trondheim'daki katedralde ordu, donanma, Rezistans hareketi ve toplama kamplarında ölen 10 bin Norveçlinin adı yazılıdır. Oslo, Kirkenes, Bodø, Elvenes, Fauske ve daha onlarca diğer şehirde ise Sovyet askerleri, savaş esirleri, Rezistans savaşçıları üzerinde "Norveç minnettardır" yazan mezarı bulunmaktadır.